broj 104 cijena 100 d
SIRIUS
BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTASTIKE
Sol Nad:
Bani
i druge najljepše sf pripovijetke
Jack Williamson:
SJAJNA ZVIJEZDA

Sadržaj

Sirius 104

Riječ urednika

Sol Nađ: Bani

Roger Dee: Problem na Balaku

Miha Remec: Opna

Elio Bartolini: Eros Centar

George Zebrowski: Kliometrikon

Srđan Dragojević: Volite li super-spektakle?

Robert Silverberg: Prijenosnici bola

Predrag Raos: Posudi mi grudi

Jack Williamson: Sjajna zvijezda

Safet Turalić: Okus vlastite smrti

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Za Sirius... nije za Sirius

SIRIUS broj 104,

Veljača 1985.

● SAVJET REDAKCIJE: Josip Adaković, Ljudevit Bauer, prof. dr. Adolf Dragičević (predsjedavajući), Vesna Gazdag, Igor Golik, Ana Hrastović, Marija Jurela, Želimir Koščević, Milivoj Pašiček, Nada Šoljan, Ismet Voljevica.

● GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: Milivoj Pašiček.

● SIRIUS – biblioteka znanstvene fantastike, izlazi svakog petog u mjesecu – Izdavač: RO Novinsko-izdavačka djelatnost SOUR-a »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR Informativno-revijalna izdanja n.sub.o. Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4 –Stručni savjet »Siriusa«: Klub prijatelja znanstvene fantastike i fantastike Sfera Zavoda za kulturu i obrazovanje, Zagreb, Ivanićgradska 42a –Adresa uredništva: »Sirius«, Redakcija »Romani i stripovi«, 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4, telefon: (041) 515-555 i 519-555 – Tisak: RO Štamparska djelatnost »Vjesnik« n.sol.o. – OOUR-i Novinska rotacija n.sub.o. i TM n.sub. o., 410-00 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4. – Cijena pojedinom primjerku 100 dinara. Pretplata: za godinu dana 1080 dinara, za šest mjeseci 540 dinara (u cijenu je uračunan popust). Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa 30101-833-1216 SOUR-a »Vjesnik«, Interna banka, s oznakom: za »Sirius«.

● Cijena oglasa. crno-bijela stranica 10.000 dinara; posljednja omotna stranica 15.000 dinara

● UREDNIK: Borivoj Jurković. – Recenzenti domaćih priča: Darije Đokić i (pisanih na slovenskome) Žiga Leskovšek. – Grafička oprema: Ivica Bartolić (omotna stranica) i Ljudevit Gaj – Lektor: Đuro Šnajder.

Riječ urednika

Dragi čitatelju!

Nisam brojao koji put već, no moramo, čini se, ponovo popričati o naslovnim stranicama SIRIUSA. Povod tome su, dakako, one same. ali i Vaše pismo u kojemu kažete:

= »Zbog čega, pobogu, treba ustrajno štampati šarolike sličice iz kojekakvih SF stripova, zbog čega tražiti od likovne umjetnosti da stvori SF slikarstvo ili od SF da se gura u likovnu umjetnost? Usuđujem se tvrditi da SIRIUS čini lošu uslugu sebi i svojim čitaocima kad im, oblikujući im književne kriterije, istodobno razara likovne. Imam i prijedlog: zašto ne biste slijedili primjer biblioteke Kentaur koja za svoje naslovne stranice bira likovna djela ozbiljnih umjetnika, bez pretenzije da te slike budu baš SF...«

= Dragi čitatelju, iako sam po obrazovanju i sam »likovnjak« (arhitekt), ipak sam se, da bih Vam odgovorio, poslužio mislima Zige Leskovšeka, koji se stručno bavi upravo pitanjima koja ste dotakli, tj. ilustracijom u SF-u. Dakako, s njegovim se mišljenjima posve slažem. Dakle:

= Teško je ustvrditi da SF ilustracija ne postoji, ona se samo mora probijati iz anonimnosti i potpunoga negiranja. upravo kao što se u nekim sredinama i SF književnost mora boriti za priznavanje. Teško bi bilo prihvatiti i naslovnu stranicu koja nema veze sa SF-om. Kad bi, na primjer, na omotu SIRIUSA osvanula Leonardova »Posljednja večera«, koja je neosporna umjetnina, koji bi kupac pogodio da se iza toga omota krije SF sadržaj u SIRIUSU? Kažete. Kentaur. Kao prvo, nekoliko se puta gasio i ponovo budio, pa ga je teško uzeti kao primjer (ne želite valjda da se i SIRIUS počne gasiti, dragi čitatelju?). I kao drugo, i sam Kentaur se sve više obraća SF ilustracijama. Toliko o tome.

= VI: Je li u nas izašla zbirka priča Fredrica Browna? — JA: Nije. koliko znam.

= VI: Evo prijedloga kojim bi se mogla poboljšati kvaliteta SIRIUSA: zašto ne biste pokrenuli seriju priča pod naslovom »Prve priče velikih majstora SF-a«? Svojedobno ste objavili takve priče Dicka i Asimova... — JA: Zar ne znate onu narodnu o prvim mačićima? A Dick i Asimov su, kao i u mnogočemu, izuzetak (koji potvrđuje pravilo o mačićima). No, kad već

pripovijedamo o »naj«-pričama, evo jedne male tajne: priče u seriji »Požutjela SF« (u ovom broju je u njoj Williamsonova »Sjajna zvijezda«) odabrali su sami autori kao svoje najbolje (a ne prve!) priče, i to još davne, požutjele 1949. godine ...

= VI: Zašto ne biste objavljivali više Kuttnerovih, Van Voghtovih. Nivenovih priča? Ima dobrih autora koji se još uopće nisu pojavili u SIRIUSU. na primjer J. Tiptree Jr. — JA: Bit će priča od autora koje spominjete, u dogledno vrijeme! A što se tiče J. Tiptree, njezine priče zasad nisu u planu, no zato su tu priče njezinih kolegica: već u slijedećem SIRIUSU naći ćete. dragi čitatelju, čak dvije priče Ursule Le Guin. te još nekoliko priča domaćih i stranih autorica.

= VI: Mi koji smo prošli kroz Vaše sito i rešeto i završili sa svojim pričama u rubrici »Za SIRIUS« ostajemo u nedoumici: ne znamo kad će nam priče biti objavljene. Zar ne biste mogli u okviru te rubrike objavljivati »top listu« priča koje čekaju na objavljivanje? — JA: Prijedlog prihvaćen. Bit će i ostvaren — čim SIRIUS dođe na top listu za dobivanje više stranica.

Vaš Borivoj Jurković

Sol Nađ:

Bani

Tip koji je sedeo nasuprot meni nije ulivao poverenje. Mršav, čak izgladneo, neobrijan, velikih zalisaka i još većih ušiju, delovao je kao pravi »nesrećni slučaj«. Mada je debeli hrastovi što skrivao njegovu pojavu, mogao bih se zakleti da je bio nizak, bolje rečeno žgoljav, i da mu je sva ostala odeća bila u skladu s iskrzanom i prljavom košuljom i starim masnim sakoom bar za dva broja većim nego što bi mu odgovarao. Dok je govorio, neprestano je motao šakama kao da ih pere. Ili je pokušavao da sakrije zapuštene nokte, ili da smanji nervozu koja je bila očigledna.

— Vidim da me posmatrate sa nepoverenjem, gospodine — započeo je piskutavim, nesigurnim glasom čoveka koji je dosta prepatio u životu ne zbog svoje nesposobnosti ili lenosti, već zbog nedostatka hrabrosti. Po tome što me je oslovio sa »gospodine« bilo mi je jasno da se ne radi o nekome iz poslednjih redova »sindikata«, već o nekadašnjem lojalnom članu društva. Neverna žena i alkohol, pomislio sam i gotovo sam hteo da ustanem i odem i ne saslušavši ga, kada baš u tom trenutku naiđe kiborg kelner i moj budući sagovornik predloži:

— Andros? Dva androsa, ako nemate ništa protiv?

Pomisao na lazurno plavu tečnost, koja vas dok je držite u ustima dovodi u stanje u kom »doživljavate« sve ono što u životu verovatno nikada nećete, naterala me je da promenim odluku. Ako je ovaj nesrećnik sposoban da iz svojih džepova izvrti deset kredita koliko je potrebno za dva androsa i da ih žrtvuje da bi mi predložio nešto, onda to ipak zaslužuje moja pažnju.

Na njegovo pitanje nisam odgovorio smatrajući da sam mu ćutanjem dao dovoljno saglasnosti, ali se on očigledno nije dovoljno o meni raspitao kada je ugovarao ovaj sastanak, te ga ponovi i primora me da nepotrebno klimnem glavom u znak saglasnosti.

— Rekao bih da me posmatrate sa nepoverenjem — nastavio je zatim nesigurnim glasom, nagnuvši se prema meni. — Možda zbog mog lošeg izgleda, to jest, zbog ove moje odeće — tu malo zastade i jedva izgovori — i izvesne prljavštine da tako kažem. Ali, verujte, nisam ja uvek ovako jedno

izgledao. Živeo sam i ja tamo! — i rukom pokaza u pravcu Green Hilla koji je u daljini svetlucao svojim božanskim sjajem. Ali, da počnem iz početka. Nekada sam radio kao bankarski službenik. Kao i svi građani XVII klase imao sam dosadan posao, a novac koji sam zarađivao nije mi pružao mnogo mogućnosti za zabavu. Rođaka sam se stideo isto toliko koliko i oni mene, prijatelja nisam uspeo da steknem, a nisam imao dovoljno hrabrosti da se približim čak ni onim ženama, koje su mi izgledale još neuglednije od mene. Sigurno čudno zvuči, posebno nekom iz »sindikata«, ali osećao sam potrebu, koja se sve više povećavala u satima samoće za nekim koga bih mogao nazivati prijateljem. Nisam računao da ću ga steći među milionima ljudi koji su me okruživali, jer je onih koji osećaju potrebu za prijateljstvom toliko malo da se pitam da li uopšte i postoje. Zato sam otišao u prodavnicu životinja.

Dok je žgoljavko opisivao izgled trgovine i njen izlog oivičen debelim mesinganim okvirom, kiborg je doneo piće, a kao nisam smatrao da ću propustiti nešto, što bi bilo važno, povukoh prvi gutljaj. Zaplovio sam kao i uvek u početku u boje blistave i tople što su se lelujale i milovale me da bi se uskoro pretvorile u Saru Han, najlepšu ženu Kosmosa, bar po mišljenju muške polovine čovečanstva. Nisam gubio vreme na nepotrebno udvaranje. Ko bi to uostalom činio kada je Sara u pitanju. Ipak nisam stigao daleko, jer se iluzija uskoro raspršila i pred sobom sam ponovo imao hrastov sto i mizernog čovečuljka koji me je pažljivo posmatrao očekujući da prođe dejstvo androsa kako bi mogao da nastavi svoju priču.

Nezgoda je sa tim androsom. Deluje samo dok je u ustima, ali nema načina da ga duže zadržite i ne progutate nakon čega se dejstvo uskoro gubi. Ipak, u toku tih nekoliko desetaka sekundi, zavisno od obilnosti gutljaja, može se doživeti više zadovoljstva nego u celom ostalom životu. Kako je prvi probni gutljaj pokazao za mene veoma povoljan pravac, reših da razočaram svog, tada to još nisam znao, budućeg ortaka i umesto da nastavim da ga slušam povukoh dobar gutljaj, u stvari najveći koji sam mogao i moja je čaša ostala prazna.

Neću da vas davim prikazivanejm onoga što sam doživeo sa Sarom, iako je to bio još uzbudljiviji događaj od ovoga koji nameravam da vam opišem. Siguran sam da ste i vi nešto slično doživeli, ako ste ikada mogli da žrtvujete pet kredita za čašu androsa. I ako ste ga probali, priznaćete da je doista božanski napitak i što je tada za mene još bilo važno i potpuno neopasan za zdravlje.

Kada sam došao sebi od dejstva androsa, moj sused za stolom još je strpljivo čekao da moje oči dobiju izraz povraćene svesti da bi nastavio svoju priču, a da svoju čašu nije ni dotakao.

— Bilo je tu svakojakih životinja, gospodine — produži kad primeti da sam se potpuno osvestio. — Doneli su ih iz svih delova vasione: divna Tahu-tigrica, najlepše i najodanije stvorenje koje postoji u životinjskom svetu, simpatični Buku-medvedić i mnogo, mnogo drugih umiljatih životinja. Ostao sam u radnji razgledajući životinje sigurno više od sata. Gotovo da nije bilo životinje koju nisam poželeo da kupim. Teškoće su, međutim, iskrsle kad se pokazalo da sva moja ušteđevina zajedno sa kreditom koji sam mogao dobiti od banke ne bi bila dovoljna da pokrije izdatak ni za najobičniju mačku. Šta da vam kažem za taksu, koja je za držanje psa bila veća od moje nedeljne plate. Odmah sam shvatio zašto roditelji sa decom, u blizini te trgovine, prelaze na suprotnu stranu ulice. Verovatno bih izašao iz trgovine praznih ruku da prodavač nije bio jedan od onih koji teško propuštaju i najmanju šansu da nešto prodaju. Za sumu koju sam bio u stanju da odvojim ponudio mi je jednu neverovatno neuglednu životinjicu. Nalikovala je na loptu od kornjačine kore. Nikada ne biste pomislili da je to živo biće, da nije bilo odvratnog smrada koji je ono širilo oko sebe, doduše samo u neposrednoj blizini. Prodavač me je, međutim, ubeđivao da bi kupovina tog neverovatnog stvora bila moj najbolji potez u životu: to stvorenje osim što je veoma mirno i druželjubivo, svakih mesec dana pokazuje svoju glavu i četiri nožice, a dva puta godišnje zapišti veoma snažno poput pištaljke, nakon čega je spremno da uzme hranu i vodu.

»Dosta skromna zabava«, pomislio sam, ali su zato prednosti tog stvorenja bile mnogobrojne. Ta lopta od kornjačine kore nije zahtevala praktično nikakve izdatke za hranu, mogla se držati na svakom mestu u stanu, čak služiti i kao pritiskivač za hartiju, ako se naviknete na njen miris, a što je najvažnije, nije se za nju morala plaćati taksa, jer nije bila registrovana. Trgovac mi je objasnio da ju je odavno tu doneo neki svemirski mornar međugalaktičke plovidbe, s molbom da mu je pričuvaju nekoliko meseci, za šta je bio unapred platio, ali se više nikada nije pojavio. Kako je u međuvremenu njihova trgovina od neugledne jazbine na periferiji dogurala do najuglednije prodavnice životinja u centru grada, nije bilo nimalo verovatno da će se vlasnik pojaviti čak i da ga nije omela neka nepredviđena promena kursa. Tako sam, zahvaljujući navedenim prednostima, stekao prvog i kako će se posle pokazati jedinog pravog prijatelja u svom životu.

Možete misliti koliko mi je bila dosadna ova njegova ispovest posle onog doživljaja sa Sarom Han! Samo nada da će mi moj sagovornik u želji da me pridobije za svoj predlog možda kasnije prepustiti i svoju čašu androsa zadržala me je da ne ustanem, a moja izuzetna sklonost šutnji sprečila me je da mu ne kažem da ne davi već da ukratko kaže šta hoće od mene, dok je on dalje pričao svoju priču, sad već sa žarom u očima.

— To stvorenje nije bilo nezanimljivo, a što biste mogli zaključiti iz ovoga što ste dosad čuli. Kad sam se malo navikao na njegov smrad, mogao sam da ga držim pored uva očekujući da čujem otkucaj njegovog srca. Bio je to jedva čujan otkucaj i ponavljao se u dosta pravilnim razmacima svakih petnaestak minuta. Nije to mnogo. Ne može se uporediti sa zadovoljstvom koje imate gladeći mačku koja vam sedi u krilu i prede, što sam kasnije također doživeo. Nije to ni blizu toga. Ipak taj tanani titraj koji sam osećao svakih petnaestak minuta, ignorišući smrad koji me je nemilosrdno gušio, bio je siguran dokaz da imam nekog živog pored sebe, nekog u koga mogu imati poverenje i ko je spreman da me pažljivo sasluša u trenucima kada me savladaju tuga i usamljenost. I znate, gospodine, ne samo da nisam nikada zažalio za novcem koji sam dao za Banija, a tako sam nazvao to stvorenje, već sam blagosiljao dan kada sam otišao u trgovinu životinjama. A sama pomisao da bi se njegov bivši vlasnik mogao pojaviti i zatražiti ga, bacala me je u očajanje. Od Banija sam se odvajao samo kada je to bilo neophodno. Kad je Bani posle dvadesetak dana otvorio svoj oklop i pokazao sićušnu glavicu sa dva crvena oka, mojoj radosti nije bilo kraja. Bilo je to pravo pravcato živo biće i, uskoro se pokazalo, drug i prijatelj kakav se samo poželeti može. To njegovo »pokazivanje«, da tako kažem, nije trajalo dugo, možda tridesetak minuta, a možda i manje. U oduševljenju, i zbunjen, bio sam izgubio osećaj vremena. Nisam se usudio da učinim ni najmanji pokret. Čak sam i disao prigušeno, iz straha da bih mogao da ga uplašim. A kada se ponovo uvukao u svoj oklop, poljubio sam ga neizmerno radostan, uopšte ne osećajući njegov smrad. Izvinite — nastavi žgoljavko verovatno uočavajući bez griže savesti da me zaista gnjavi — možda sam malo preopširan. Ali, osećam da vam moram što vernije da opišem ceo slučaj. Jer hteo bih da vas privolim da mi budete ortak. Shvaćate da je to ne samo veoma važno za mene nego može biti i te kako korisno i za vas.

Jedno je svakako pogodio. Zaista je bio preterao. Očigledno da nije znao koliko sam škrt na rečima, ali posle jednog oštrog »skrati«, što sam prosiktao kroz zube, trgao se uplašen da bih mogao da odem ne saslušavši ga do kraja, i još više se nagnuo ka meni i nastavio da priča brže, sada

gutajući čitave reči — umesto da mi ponudi svoju čašu pića, što sam iskreno očekivao.

— Promena u mom životu nastala je kada sam dobio poveći zgoditak na galaktičkoj lutriji, celih šest stotina kredita. Ne, nisam sve potrošio! Pet stotina sam uložio u istraživanje ARBONA-12, na šta sam kao dobitnik lutrije imao prava. Sa ostatkom sam kupio pravo na bolju, svetliju kabinu za stanovanje, kao i nešto garderobe, a i dva puta sam se čak počastio pravom pravcatom šniclom. Nije prošlo ni pola godine a bio sam unapređen na poslu. Postavljen sam za šefa odelenja. Možda je moje urednije odevanje ostavilo utisak, mislio sam, a možda je posedovanje novca ulivalo samopouzdanje i promenilo moj odnos prema radu. Posle nekoliko meseci na ARBONU-12 je nađen FSC. Taj događaj zacelo pamtite. Mojih pet stotina pretvorilo se u 50.000 sa dobrim izgledom za brzo i stalno uvećavanje. Mogao sam povući novac i živeti udobno do kraja života, ali nisam to učinio. Kao ulagač prisustvovao sam kongresu za eksploataciju gde sam održao i kratak govor, posle čega su me izabrali u upravni odbor. Od tada se moj život potpuno promenio. Preselio sam se na Green Hill... — tu za trenutak zastade kao da se snebivao pre no što nastavi dalje: — Mislim da me razumete, i moj odnos prema ženama se menjao. U početku sam sebi mogao priuštiti kratkotrajna zadovoljstva, zatim i stalna poznanstva, dok na kraju nisam stekao čak i sopstvenu ženu. Hana je bila... ali ne, to vas ne može interesovati. Jednom reči bio sam na putu da postignem sve u životu. Iako je za to bilo još rano, bio sam otkupio i licencu za rađanje deteta.

Opet je malo zastao kad da je proveravao koliko verujem u njegovu priču. Verovatno je samo mogao da zapazi moje sve veće nezadovoljstvo, te ubrzano pređe na suštinu stvari.

— Jedina moja greška u tome za mene izuzetno povoljnom periodu života bila je što sam potpuno zaboravio na Banija. Činilo se, međutim, razumljivo, da predsednik upravnog odbora ARBONA-12, što sam veoma brzo postao, nema vremena i za stvorenje kao što je Bani. Tako se desilo da ga je moja treća žena, a da to nisam ni znao, zbog njegovog smrada poklonila svom bivšem susedu. I upravo tada prestao je moj vrtoglavi uspeh, a bez ikakvog meni razumljivog razloga. Moja pozicija u društvu počela je da se nezadrživo ruši. Iz dana u dan sam gubio autoritet u upravnom odboru. Izgubio sam mesto predsednika i konačno i člana. Bio je to pretežak udarac za moju već stvorenu predstavu o sopstvenoj veličini i načinio sam presudnu grešku. Povukao sam sav svoj novac i uložio ga u

projekat VEGA-189, gde sam kao jedan od najznačajnijih ulagača automatski ušao u upravni odbor. Za ovaj projekat sigurno niste ni čuli, jer se pokazao potpuno promašenim. Da ne dužim ostao sam bez novca, bez žene i ugodnog života na Green Hillu. Jedva sam u osiguravajućem društvu našao posao osamnaeste klase i, da ironija bude veća, uselio se u otrcanu kabinu u blizini svoje nekadašnje. Opet sam počeo osećati strahote usamljenosti, setio sam se Banija i rešio da ga po svaku cenu pronađem. Počeo sam da tragam za bivšim susedom svoje bivše žene. Za divno čudo pokazalo se da je naglo napredovao od trenutka kada je dobio Banija. Kada sam ga našao, živeo je na Green Hillu. Nije mi trebalo mnogo pameti da posumnjam da je u njegovom kao i u mom uspehu Bani imao presudnu ulogu. Posle grdnih peripetija nekako sam uspeo da me primi novi Banijev vlasnik. Dozvolio mi je da vidim Banija, ali je odlučno odbio da mi ga vrati. Za razliku od mene on, uprkos velikom uspehu, nije bio zaboravio prijatelja iz dana bede. Držao ga je na svom radnom stolu, kako bi što više bio u njegovoj blizini. U očaju sam pokušao da mu silom oduzmem Banija, što se završilo za mene sa tri meseca zatvora i gubitkom licence za rad sa klijentima. Pre suđenja pokušao sam da pribavim dokaz o vlasništvu nad Banijem, pa sam potražio trgovinu u kojoj sam ga kupio, i saznao da je bankrotirala ubrzo posle moje kupovine Banija, što me je još više ubedilo u Banijeve izvanredne osobine. I eto — reče posle dubokog uzdaha — sada sam ovde. — Pokaza pogledom na svoj jadni izgled, ućuta i stade da čeka moju reakciju pažljivo me posmatrajući.

Ne bih mogao da objasnim zašto sam odmah bez ikakvih dokaza poverovao u ovo što sam čuo, ali poverovao sam. Od uzbuđenja, ne razmišljajući i ne pitajući za dozvolu, zgrabio sam njegovu čašu i iskapio je. Ako ovo nikada i sami niste učinili, onda predodžbu o tome kako sam se osjećao kad sam došao sebi možete imati samo ako vas je nekad pogodio grom i to pravo u čelo. Dok sam od udara silne količine androsa još drhtao kao igla vibroplegera, moj sused za stolom nije više mogao da se kontroliše od silne želje da u meni stekne ortaka, i jezikom koji nikada nisam dovoljno razumevao, pokušavao je da mi objasni nešto o teoriji verovatnoće, nepostojanju slučaja i katalitičkom dejstvu njegovog Banija na energiju aktivacije događaja. Sve su to, međutim, bile nepotrebne brbljarije, jer mi je slučaj i bez matematike bio potpuno jasan.

Kad sam se konačno vratio u normalno stanje, on mi je već po treći put predlagao ortakluk u krađi Banija i njegovu dalju zajedničku eksploataciju da bismo se obojica obogatili, a ja sam mehanički kimao glavom u znak saglasnosti dok sam razmišljao o tužnoj sudbini svoga novopečenog ortaka,

čiji će život biti završen onog trenutka kad čudotvorni Bani bude u mojim rukama.

Šta se dalje događalo, odnosno prvi deo mog učešća u poduhvatu, možete i sami da pretpostavite. Uložio sam svu svoju uštedevinu da bih uz garanciju Mikea, zvanog Čelik, unajmio od »sindikata« na jednu noć najmoderniju opremu neophodnu za provalu, jer u pitanju je bila jedna zgrada na Green Hillu, a svakako znate kako su one obezbeđene. U slučaju gubitka aparature Čelik je dobivao od »sindikata« moj život u vlasništvo, što nije bila baš ružičasta perspektiva pošto je Čelik bio poznat po tome da kupljene živote vrlo brzo žrtvuje u rizičnim poslovima. Ali tada o takvoj perspektivi nisam ni razmišljao.

Nije bilo teško uz pomoć takve aparature proći kroz ograđeno dvorište, ući u zgradu i dospeti u radnu sobu, a da ni jedan od alarmnih uređaja ne otkrije naše kretanje. Kad se moj ortak drhteći od uzbuđenja približio radnom stolu, prekratio sam mu nožem njegov bedni život koji je očigledno već davno krenuo tako lošim tokom da ga nikakav katalizator srećne verovatnoće nije mogao pokrenuti u dobrom pravcu. Uostalom, kako je i sam lepo rekao, katalizator favorizuje samo jedan od mogućih događaja. A da ja u opisanoj situaciji ostavim svog ortaka u životu bilo bi zaista apsurdno.

Zatim sam prišao stolu i izbliza osmotrio to čudno stvorenje neverovatnih osobina. Zbog snažnog smrada, koji me je skoro naterao na povraćanje, zažalio sam što nisam sa sobom poneo neku plastičnu kesu. I dok sam se osvrnuo oko sebe da vidim šta bi moglo da mi posluži umesto nje, začuo se snažan zvižduk pištaljke što me je toliko iznenadio da sam načinio pogrešan korak koji je aktivirao alarm. Prokleta životinja našla je da baš u trenutku u kome je trebalo da je »ćapim« iskoristi za jedan od dva svoja zvižduka koliko ih napravi u toku cele godine.

Kasnije, u zatvoru, pokušao sam da tu informaciju o Baniju prodam sindikatu kriminala, ali me je čovek za vezu izmejao, ocenivši moju priču kao naivan pokušaj da izbegnem izvršenje zadatka koji mi je preko njega naložio Čelik. Naime taj zadatak, kao što se može i pretpostaviti, dovoljno je opasan da će me sigurno koštati života, i u trenutku kada budete čitali ovo opširno pismo, uvaženi uredniče »Galaktičkih novina«, ja ću zacelo već biti uredno smešten u jednu od kaseta zatvorske mrtvačnice. Pitate se šta je navelo čoveka kome je ostao još samo jedan dan života da ono malo novca što mu je doturila žena uloži u na izgled beskorisni poduhvat da Vam

pošalje ovo pismo nedozvoljenim putem. Ali, pokušajte da me shvatite. Čovek u čijoj sam kući uhvaćen kao provalnik i ubica, koji čak nije hteo ni da sasluša moju ženu, kada sam pokušao preko nje da ga ucenim pretnjom da ću otkriti tajnu njegovog uspeha, u međuvremenu je postao kandidat za člana Predsedništva galaktičke Unije. Jedini način da mu se revanširam je da uz Vašu pomoć obelodanim da je sve što je postigao rezultat dejstva jedne životinjice bez koje bi i danas bio građanin 18. klase, što je i njegova prava mera.

Dalje je sledilo nekoliko zlobnih uvreda na račun budućeg člana Predsedništva, njegovo ime i adresa, kao i ime adresa žene kojoj treba poslati honorar za objavljeni tekst.

• • •

Jedan od pomoćnika urednika »Galaktičkih novina«, pošto je pročitao ovo pismo, odloži aparat za čitanje »kristalnog« papira. Upravo zbog tog papira bio je u početku ubeđen da se radi o stvarnoj i značajnoj novosti. Kasnije, zbog neverovatnog sadržaja pisma, zaključio je da je reč o pokušaju da se zadrži pažnja urednika dovoljno dugo i spreči da tekst prerano završi u korpi za otpatke umesto u književnoj rubrici lista. Tekst je doista bio dovoljno zanimljiv i mogao bi se objaviti, iako je ime pisca bilo potpuno nepoznato. Pogledao je još jednom ime žene kojoj bi trebalo poslati honorar. Sasvim sigurno bila je jedan od mnogobrojnih početnika, koji su šansu tražili u tome da im se nešto objavi u književnoj rubrici »Galaktičkih novina«. Sve su izgledi da će i uspeti u tome, pomislio je, jer se njenoj priči malo šta može prigovoriti.

Bilo je ipak nešto u vezi sa tim tekstom što ga je smetalo da ga odloži u kasetu za štampanje, te je dugo razmišljao. Najzad je uspeo da se seti. Priča istog sadržaja, čak slična, po stilu, objavljena je još u XX veku. Pa, da! Bilo je to delo Sola Nađa, jednog od pisaca naučne fantastike toga vremena. Znači, još jedan bedan pokušaj da se plagiranjem pisaca iz daleke prošlosti stekne književna slava, pomislio je pomoćnik urednika, zgužvao pismo-novelu i bacio u koš.

Pomoćnik urednika bi se u tom trenutku veoma jadno osećao da je znao da je upravo tada, na čuvenom Green Hillu u kući budućeg člana Predsedništva Galaktičke Unije, jedna smešna smrdljiva životinjica, slična lopti od kornjačine kore, otvorila svoj oklop i sa zadovoljstvom protegla svoje nezgrapne nožice. A budućem članu Predsedništva koji je upravo

tada prekinuo važnu sednicu, da bi video i lično nahranio svog ljubimca, učinilo se da su male crvene oči životinjice zablistale s posebnim zadovoljstvom.

Roger Dee:

Problem of Nalak

Prevela Jasenka Planinc

Problem na Balaku

Želio bih reći da se uopće ne morate bojati da će vani biti dosadno radeći na terenu u nekoj solarnoj ekspediciji. Tamo nikada nije dosadno, a ponekad se nađete i na prilično neobičnim mjestima.

Uzmite, na primjer, slučaj kako je S. E. 2100 otkrio Balak, mali planet koji se nalazi oko dvadeset tisuća svjetlosnih godina od Zemlje. Nikada ne biste očekivali da ćete na toj maloj jabuci naići na najbolje kirurge u Galaksiji, stručnjake za ljudsku konstituciju, neurologe i što sve ne, kao što ne biste očekivali ni da će četveročlana posada poput nas biti suočena s takvim problemom rješenje kojeg odlučuje o životu ili smrti.

A ako biste zahvaljujući nekoj čudesnoj proročanskoj moći uspjeli predvidjeti oboje, zacijelo ne biste očekivali da će problem biti riješen onako kako je bio riješen naš.

Kapetan Corelli, Gibbons i ja nismo stigli ni stotinjak metara od S. E. 2100 kad smo sreli prvog stanovnika Balaka. Ili, točnije rečeno, kad je on sreo nas.

Corelli i ja smo upravo punili svoje male sterilizirane boce uzorcima tla i vegetacije i bili na oprezu od eventualnih napadača, i onda se to dogodilo. Gibbons, naš ekolog i znanstveni mozak posade, promatrao je roj malih kukaca s dvanaest nogu, koji su marljivo nanosili pelud na vrh niskog žbuna i onda skupljali kapljice bijelog biljnog soka što je curio iz donjeg dijela žbuna. Gibbonsove su se oči caklile iza naočala dok je jednoličnim glasom kleo sebi u bradu.

— Pošalji signal brodu i reci Šarlatanu, ako uspiješ odvući tog kretenskog hipohondra od njegovih baktericidnih tekućina i sprejeva, da nam donese posudu za žive uzorke — doviknuo je kapetanu Corelliju. — Sad smo zaista naišli na nešto novo, na svjesnu simbiozu između potpuno različitih oblika života! Ako i ostale biljke i životinje surađuju na isti način...

U tom nam trenutku Gibbonsovo otkriće nije doprlo do svijesti zato što se upravo tada pokazao prvi Balačanin.

Na prvi pogled doimao se kao naborana ružičasta hobotnica, visok oko metar i gotovo isto toliko širok, a hodao je njišući se kao čovjek na štakama zato što su mu tri kratke noge bile poredane u vodoravnom nizu. Sa svake je strane imao četiri ruke, donje su bile namijenjene uzimanju i držanju a gornje rukovanju. Nije imao glavu u pravom smislu te riječi, no blizu vrha tijela nalazilo se nešto kao lice, koje je najviše nalikovalo na ljubazno nasmiješeno lice Istočnjaka.

Nije bio naoružan ali nisam želio ništa riskirati — ispustio sam svoj pribor za skupljanje uzoraka i izvukao termičku pušku, koja je dio opreme svakog pripadinka S. E. istraživačkog tima. Kapetan Corelli, koji se upravo spremao pozvati Šarlatana na brodu, maknuo je palac s dugmeta mikrofona i dohvatio oružje. Gibbons je, kao što priliči pravom znanstveniku, stajao sa strane razjapljenih usta, previše zainteresiran za ono što se događa, da bi osjećao strah.

A onda je Balačanin progovorio, i Corelli i ja smo zinuli još više nego Gibbons. Kao što sam već rekao, Balak je oko 20.000 svjetlosnih godina od Zemlje, i koliko smo znali, mi smo bili prva ljudska bića koja su doprla tako blizu tog planeta.

— Molim vas ne pucajte, gospodo — zamolio nas je zemaljskim jezikom. — Zovem se Gaffa i uvjeravam vas da sam potpuno prijateljski raspoložen.

Morao sam osjetiti divljenje prema Gibbonsu, koji se najbrže pribrao; prihvatio je razgovor prije no što smo Corelli i ja uspjeli zatvoriti usta i počeo pričati s domorocem kao da je to nešto što nam se događa svaki put kad se spustimo na neki planet.

— Tečno govorite zemaljski — rekao je Gibbons. — Ili je to neka vrst telepatskog kontakta koja stvara iluziju oralne komunikacije?

Domorodac se veselo nasmijao.

— Kontakt je oralan. Naučili smo vaš jezik od jednog samostalnog istraživača planeta po imenu Haslop, čiji se brod ovdje pokvario prije nekoliko godina.

U solarnim ekspedicijama čovjek se navikne na to da očekuje

neočekivano, ali ovo je zaista bilo više nego koincidencija. Imali smo najmoderniji pogon i jednostavno nismo mogli vjerovati da li nas bilo koji samostalni istraživač planeta mogao preteći svojom zastarjelom opremom.

— Zemljanin? — upitao sam. — A gdje je sada?

— Upravo stiže — odgovorio je Gaffa. — Zajedno s mojim prijateljima.

Iza patuljastog žbunja pojavilo se nekoliko drugih Balačana, koji su izgledali isto kao Gaffa, i sa sobom vodili dva mršava Zemljanina odjevena u široke košulje i kratke hlače, koje su očito bile napravljene na Balaku. Čak i izdaleka dva su Zemljanina izgledala nevjerojatno slično, a kad su se približili, vidio je da je riječ o blizancima.

— Brojanje ti nije jača strana, stari moj — rekao sam. —Ja vidim dva Zemljanina.

— Samo jednog — ispravio me Gaffa cereći se. — Drugi je jedan od nas.

Naravno da mu nisam vjerovao. Ni Corelliju nije bilo ništa jasno. Oči su mu bile caklaste i odmahivao je glavom kao da ima mušicu u uhu.

Jedan je Zemljanin pohitao prema nama. Oči su mu bile pune suza a adamova jabučica istaknuta. Toliko su ga obuzeli osjećaji da sam se uplašio da će nas početi ljubiti.

— Ja sam Ira Haslop — rekao je gušeći se od uzbuđenja. — Ovdje sam zatočen dvadeset i dvije beskonačne godine, i mislio sam da više nikada neću vidjeti Zemljane. A sada...

Zastao je, ali ne zato da bi udahnuo. Drugi mršavi Zemljanin zgrabio ga je za ruku i okrenuo k sebi.

— Koga vraga radiš, ti odurni klaune? — zaurlao je. — Ja sam Ira Haslop, i ti to prokleto dobro znaš. Ako misliš da ćeš se predstaviti kao ja i otići na Zemlju umjesto mene...

Prvi Haslop zurio je u drugoga nekoliko trenutaka. Onda je naglo odgurnuo njegovu ruku sa svoje i zaprijetio mu šakom.

— Aha, to je tvoja igra! Zato su te ove iscerene nakaze napravile tako da izgledaš kao ja i prisilile nas da sve ove godine provedemo zajedno. Cijelo

su to vrijeme planirale da te ubace na moje mjesto i pošalju kući umjesto mene! Ali, bez brige, ništa od toga!

Na to je drugi Haslop zamahnuo prema njemu, i začas je izbila tuča. Obojica su klela boreći se kao dva razjarena tigra. No, nasmiješeni su ih domoroci ubrzo razdvojili i pažljivo pregledali, da bi ustanovili da li su ozlijeđeni, i sve vrijeme zadovoljno brbljali na svome jeziku.

Corelli, Gilbbons i ja zurili smo jedan u drugog kao tri budale. Bilo je nemoguće ne pomisliti da je svaki od te dvojice onaj za kojeg se izdaje, savršeno normalan i vrlo ljutit Zemljanin. No, kad se svaki zaklinjao da je onaj drugi izvanzemaljac, a to su tvrdili i sami domoroci, što smo drugo mogli misliti?

Gaffa, koji je, čini se, bio neki vođa, preuzeo je stvar u svoje ruke i objasnio nam situaciju. Cijela je priča zvučala kao nevjerojatno duga izmišljotina koju su iskonstruirale ove lude nalik na hobotnice, i to bez Haslopova znanja, pripremajući se za dan kad će možda neki drugi brod sa Zemlje stići na Balak. Gaffa nam je objasnio da je njihova stvarna namjera ta da pred nas postave problem koji može riješiti samo ona vrsta koja zaista dobro razumije samu sebe. Ako ga uspijemo riješiti, negovi su ljudi spremni da nam pomognu u svemu. Ako ne...

Nije mi se svidio taj ton, pa sam ponovo dohvatio termičku pušku. Isto su učinili kapetan Corelli i Gibbons, no bili smo suviše spori.

Malen kukac sa žalcem — još jedna spona u suradnji svih živih bića na Balaku — ubo je svakog od nas u vrat, nakon čega smo se onesvjestili. Kad smo se probudili, bili smo »gosti« Gaffe i njegovih ljudi u nekoj vrsti naselja nekoliko milja od S. E. 2100. Oduzeli su nam sve oružje, ne ostavivši nam čak ni raščicu za nokte.

Domoroci se nisu potrudili da nas bace u lance ili zaključaju. Našli smo se kako ležimo na sredini kružnog prostora okruženog brežuljcima obraslim mahovinom, koji su izgledali kao plosnate košnice, ali koji su zapravo bili nastambe Balačana.

Poslije smo saznali da su te nastambe izgradili rojevi sitnih kukaca nalik na termite, gradeći ih zrno po zrno prema uputama. Ne mogu objasniti princip na kojem se temeljio postojeći sklad između svih živih bića na Balaku. Ta je suradnja jednostavno postojala i funkcionirala kao neko izuzetno suosjećanje ili telepatska veza između živih vrsta. Svako je

stvorenje na tom planetu činilo određenu uslugu nekom drugom stvorenju, čak i biljke, na kojima su rasli plodovi bez živaca koji inače prenose osjećaj bola, tako da ih nije boljelo kad su im brali plodove, i koje su jedanput na tjedan izbacivale u zrak suhe spore da bi nastala kiša.

A na vrhu ove čudne utopije nalazili su se tronožni domoroci s osam ruku, kao gospodari sviju.

Naravno da nikoga od nas to u početku nije zanimalo kao ekološki fenomen. Od trenutka kad smo se probudili bili smo previše zabavljeni planovima kako da pobjegnemo iz zamke u koju smo upali.

— Šarlatan nam je jedina nada — rekao je kapetan Corelli, i pri toj pomisli duboko uzdahnuo. — Ako taj idiot ima dovoljno pameti da ostane gdje jest, možda imamo šanse. Ako uhvate i njega, gotovi smo.

No, Šarlatan je bio vrlo slab oslonac.

Pravo mu je ime bilo Alvin Frick, no nitko ga nikada nije tako zvao. Bilo mu je dvadeset i devet godina i svoje je mjesto na svemirskom brodu opisivao kao mjesto nadglednika hidroponičnih biljaka, što znači jednu stepenicu iznad posla fizičkog radnika. Bio je nizak, debeo i ćelav i jedini umišljeni bolesnik kojeg znam u ovo moderno vrijeme koji nije imao gotovo nikakvu bolest. Gunđao je o bakterijama koje se množe u njegovim kontejnerima i nakon spuštanja na svaki novi planet bio nasmrt preplašen da će navući neku bezimenu, nepoznatu bolest, unatoč stalnim injekcijama za imunizaciju. Neprestano je trpao u sebe kojekakve mješavine napravljene prema nekoj staroj medicinskoj knjizi, koju je negdje našao, te je veći dio slobodnog vremena provodio prskajući sebe i svoju kabinu sredstvima za dezinfekciju. Njegova je manija imala samo jednu dobru stranu — da je bio neuredan, on bi, zbog prirode svoga posla, vonjao kao seosko dvorište, a ne kao ljekarna.

Nikada nismo ni pokušali da ga se riješimo zato što smo mogli dobiti nekog još goreg da vodi brigu o živim uzorcima, ali sada smo požalili što to nismo učinili. Tek što smo počeli razrađivati planove o tome kako da pobjegnemo, grupa iscerenih domorodaca donijela je među nas uspavanog Šarlatana.

Osvijestio se neposredno pred zalazak sunca, a kad smo mu ispričali što se dogodilo, odmah se onesvijestio — ovaj put od straha.

— I ti si mi neka pomoć, ti supersterilni klipane — izderao sam se na

njega kad se drugi put probudio. Rekao bih mu vjerojatno i nešto gore, no upravo u tom trenutku počeli su problemi.

Gaffa se vratio s dva namrštena Haslopa i objasnio nam problem koji su njegovi sunarodnjaci razrađivali dvadeset i dvije godine.

— Već smo uspjeli dovoljno saznati od Haslopa — rekao je Gaffa — da znamo nešto o pritiscima i složenostima koji prate širenje vašeg Zemaljskog carstva kroz galaksiju, te smo se uvjerili da s vremenom moramo ili postati dio tog carstva ili se potpuno izolirati.

— Mi smo miroljubiva vrsta i čini nam se da bismo vjerojatno imali isto toliko koristi od vaše fizikalne znanosti kao što bi vaši ljudi imali od naših dostignuća na području biologije, no prije no što se otkrijemo Zemlji, treba riješiti pitanje mogućnosti suradnje. Zato smo izmislili test kojim ćemo odrediti koju od tih dviju mogućnosti da izaberemo.

Upitno smo pogledali jedan drugog i ne sluteći što nam u tom trenutku spremaju Balačani.

— Kroz tisuće generacija — nastavio je Gaffa — ulažemo energiju u to da spoznamo sebe i svoju okolinu, zato što znamo da nijedna vrsta ne može biti istinski uravnoteženi ako ne razumije samu sebe. Simbioza između svih oblika života na našem planetu rezultat je te spoznaje. Željeli bismo se uvjeriti da i vi razumijete svoju vlastitu vrstu isto tako dobro kao što mi razumijemo sebe prije no što ponudimo svoje usluge Zemaljskom carstvu. To je svrha testa koji smo pripremili za vas.

Kapetan Corelli zauzeo je ukočenu pozu.

— Mislim — rekao je — da nas trojica moramo biti u stanju da riješimo vašu malu zagonetku. Budite tako ljubazni i objasnite nam o čemu se radi!

Gaffa je zbunjeno pogledao Šarlatana pitajući se zašto Corelli nije uključio i njega u svoju razmetljivu izjavu. No, Gaffa nije znao kako Šarlatan zna biti neinteligentan i koliko je obuzet vlastitom fiziologijom.

— Jedan od ove dvojice — nastavio je Gaffa pokazujući Haslope jest pravi Ira Haslop, koji se ovdje nasukao prije dvadeset i dvije zemaljske godine. Drugi je sintetička tvorevina, naše djelo, android, ako hoćete, koji je u svakoj svojoj stanici jednak originalu, bar što se tiče vanjskog izgleda. Unutrašnjost ne bismo mogli izraditi bez seciranja, a to, naravno, nije

dolazilo u obzir, tako da smo morali napraviti kompromise koji...

— Hoćete reći da ste napravili živo biće, s mozgom i svim ostalim? — prekinuo ga je Gibbson s nevjericom.

— Samo tijelo — odgovorio je Gaffa. — Još nismo u stanju stvarati intelekt. Mozak lažnog Haslopa jedan je od naših mozgova, presađen i kondicioniran u skladu s Haslopoyim znanjem, uspomenama i ideologijom..

Za trenutak je zašutio, a Balačani, koji su stajali oko njega, nacerili su se puni nestrpljivog iščekivanja.

— A sada evo i vašeg problema — nastavio je Gaffa. — Ako poznajete sebe tako dobro da zaslužujete našu pomoć, onda biste morali znati razlučiti pravog od lažnog Haslopa. Ako ne uspijete, nećemo imati drugog izbora nego da vas zadržimo ovdje na Balaku do kraja života. Jer kad bismo vas pustili, onda bi drugi Zemljani navalili na nas.

Dakle, to je bio taj problem. Morali smo uzeti ta dva blizanca — koji su izgledali potpuno isti, koji su mislili, i psovali potpuno isto — i odrediti koji je pravi, a koji lažan.

— Iz određenih razloga, koje ćete možda otkriti — dodao je Gaffa — test može trajati najviše nekoliko sati. Imate vremena do sutra ujutro.

Rekavši to, udaljio se svojim klecavim korakom, vodeći svoje iscerene pratioce sa sobom. Dvojica Haslopa ostala su s nama, režeći i mumljajući jedan na drugoga.

U početku nam se situacija nije činila tako loša.

— Nema dvije stvari — javio se kapetan Corelli — koje bi bile potpuno jednake ili apsolutno identične. A to, po mom mišljenju, naročito vrijedi za živa bića.

Njegove su riječi zvučale ohrabrujući. Ja se nikada nisam previše bavio logikom, jednostavno zato što sam bio običan S. E. navigator, čija je automatska oprema izrađena tako da praktički radi sve. Osim toga, činilo se da je Corelli prilično siguran u to o čemu govori.

Gibbons je, kao znanstvenik, gledao na cijelu stvar potpuno drukčije.

— To nije čak ni valjano logičko zaključivanje — usprotivio se. —

Pojam identiteta dvaju predmeta ne znači ništa, dragi moj kapetane, ako prije toga nismo identificirali jedan ili drugi predmet. Ni sam Aristotel ne bi mogao razlikovati jabuku od kokosova oraha da prije toga nikada nije vidio nijedno takvo voće.

— Pa to je jasno svakoj budali — promrmljao je jedan od Haslopa.

— Hej, ako vi momci nastavite rješavati problem na taj način, ostat ćemo ovdje zauvijek — dodao je drugi Haslop istim tonom.

— Dobro — složio se Corelli. — Pokušat ćemo nešto drugo.

Razmišljao je nekoliko minuta.

— Kako bi bilo da ih ispitamo o nekim pojedinostima? Pravi Haslop je bio istraživač planeta, što znači da se tisuću puta spuštao na različite planete prije no što je dospio ovamo. Lažni Haslop ne može se sjetiti pojedinosti o tim svjetovima kao pravi Haslop, bez obzira na to koliko je o njima slušao, zar ne?

— Ništa od toga — usprotivio se razočarano. — Do đavola, nakon dvedeset i dvije godine ni ja se dobro ne sjećam tih mjesta, iako sam osobno bio ondje.

Drugi ga je Haslop pogledao s mržnjom.

— Ti si bio ovdje, momče, a ja sam bio ondje! Zatim se obratio kapetanu.

— Ovo nas ne vodi nikamo, prijatelju. Bojim se da potcjenjujete ove Balačane — oni izgledaju i vladaju se kao da su ćaknuti, ali zapravo su vrlo inteligentni. U toku ove dvadeset i dvije godine, koliko sam proveo s ovom svojom kopijom, on je od mene naučio sve što znam.

— Ima pravo — dolacio je Gibbons. Trepnuo je nekoliko puta i pocrvenio. Hoću reći, osim ako pravi Haslop nije bio oženjen. Ja sam osobno neženja, ali smatram da ima nekih stvari o kojima oženjeni muškarac ne bi pričao ni s kim, čak ni ako ostane negdje ovako napušten.

Kapetan Corelli ga je gledao zadivljeno.

— Čini se da sam te potcijenio, Gibbsone — rekao je. — Imaš pravo. Hajdemo...

— Uzalud — mrzovoljno ga je prekinuo jedan od Haslopa. — Nikada nisam bio oženjen. A mislim da nikada neću ni imati priliku da se oženim ako budem morao čekati da me Vi tupani izvučete iz ove neprilike.

U tom je trenutku sunce zašlo i pala je meka, sanjiva noć. U početku sam mislio da ćemo morati dovršiti svoje ispitivanje u mraku, ali domaćini su se pobrinuli i za to. Odnekud je doletio roj krijesnica veličine vrabaca i počeo kružiti naokolo, osvjetljavajući cijeli prostor kao da je dan. Na rubu kruga nazirale su se kuće Balačana, nejasan niz ravnih humaka. Na zemlji ispred kuća sjedili su Balačani prekriženih nogu — što je bilo prilično smiješno kad pomislite da su imali po tri noge — i cerekali se.

Dvadeset i dvije godine čekali su ovu predstavu i sada kad su je konačno dočekali, uživali su u svakoj minuti zbivanja.

Naše je ispitivanje teklo dosta nespretno. Krijesnice iznad naših glava letjele su ukrug u jednom smjeru, tako da nam se svaki put kad bismo podigli pogled, zavrtjelo u glavi. Osim toga, Šarlatan se sjetio da je sada zarobljenik u stranoj sredini i da je prepušten na milost i nemilost nekoj novoj bolesti koja ga može napasti unatoč trajnoj imunizaciji. Neprestano je mrmljao i jadikovao zbog te opasnosti, a nas je to ovaj put nerviralo više nego obično.

Uputio sam se prema njemu da mu velim da prestane, i začuđeno trepnuo kad sam vidio kako je na brzinu nešto progutao. Isprva sam pomislio da je uspio prokrijumčariti nekakav koncentrat hrane, i to me je podsjetilo da sam zapravo gladan.

— Što ti je to, Šarlatane? — upitao sam ga. — Hajde, daj — što to skrivaš?

— Antibiotike i druge lijekove — odgovorio je i izvukao malu plosnatu plastičnu kutiju iz džepa.

Bila je to njegova prenosiva kutija s lijekovima, koju je nosio kao što su praznovjerni ljudi nosili sa sobom zečje šape. I to je bio jedan od razloga što smo ga zvali Šarlatan. Kutijica je bila puna napravljenih lijekova u kapsulama, koje je on načinio prema uputama iz neke medicinske knjige — porezani prst, iznenadna glavobolja ili napuhnutost nikada ne bi uhvatili Šarlatana nespremnog!

— Tikvane — razljutio sam se i vratio do Gobbonsa i Corellija, koji su raspravljali o novom pristupu našem problemu.

— Vrijedi pokušati — rekao je Gibbons. Okrenuo se dvojici Haslopa, koji su režali jedan na drugoga kao dva psa.

— Ovo je pitanje za pravog Haslopa: Jesi li ikada bio podvrgnut Rorschach-testu, tematskoj apercepciji, testu slobodnih asocijacija?

Pravi je Haslop rekao da nije. Obojica su rekla da nisu.

— Onda ćemo pokušati sa slobodnim asocijacijama — odlučio je Gibbons, i objasnio im što od njih očekuje.

— Voda — brzo je rekao Gibbons.

— Slavina — odgovorili su Haslopi u isti čas. Upravo ono što bi rekao svaki svemirski putnik, zato što jedina važna voda koju uzima dolazi iz brodskog rezervoara. Riječi kao »jezero«, »rijeka« i »potok« za njega su samo riječi iz knjiga.

Gibbons se ugrizao za usnu i pokušao ponovo, no svaki put ishod je bio isti. Kad je rekao »dan isplate«, obojica su odgovorila »pijanka«, a kad je rekao »muškarac«, odgovorili su »žena«, pri čemu su se obojici zakrijesile oči.

— Znao sam da to nije dobra ideja — rekao je jedan od Haslopa kad je Gibbons podigao ruke i izjavio da odustaje. — Tako dugo živim s ovim licemjerom da on čak zna što ću reći sljedeće.

— To sam i ja htio reći — zarežao je drUgi Haslop. — Nakon dvadeset i dvije godine koje sam proveo pijući i svađajući se s njim, počeli smo, tako mi svega, isto misliti.

Onda sam ja učinio još jedan pokušaj.

— Gaffa tvrdi da su potpuno jednaki izvana — rekao sam. — No, možda se vara ili laže. Možda bi bilo bolje da sami provjerimo.

Haslopi su, naravno, počeli rogoboriti, ali uzalud. Gibbons, Corelli i ja pregledali smo svakog pažljivo. Šarlatan nam nije htio pomoći jer se plašio zaraze. Pregled nije bio jednostavan jer su se obojica klela da su škakljivi, i u nekim drugim okolnostima to bi bilo dosta nezgodno.

No, bar se ispostavilo sljedeće. Gaffa nije lagao. Bili su zaista potpuno jednaki, bar koliko smo mi mogli ustanoviti.

Tada smo odustali i sjeli da se odmorimo. Odjednom se iz mraka pojavio iscereni Gaffa i donio nam veliki kristalni vrč nečeg za što bi čovjek pomislio da je prvoklasan punč, samo što je ovo piće sadržavalo oko dvije trećine alkohola, za razliku od punča koji se dobije na drugim planetima i koji sadrži polovicu alkohola.

Dvojica Haslopa su mirno potegnula iz vrča. Očito su bili naviknuti na to piće. Onda je svaki od nas, osim Šarlatana, potegao nekoliko gutljaja. Šarlatan je pozelenio pri samoj pomisli na sve nepoznate bakterije koje možda plivaju u tom vrču.

Nakon nekoliko gutljaja osješali smo se bolje.

— Razmišljao sam o onome — rekao je kapetan Corelli — što je rekao Gaffa da je test vremenski ograničen, i da ćemo možda tome sami otkriti razlog. Što je taj iscereni vrag time mislio? Da li stvarno postoji razlog ili nam je to rekao samo zato da nas odvede na krivi put?

Gibbons je bio zamišljen. Dok je on razmišljao, promatrao sam Šarlatana kako guta još jednu kapsulu antibiotika.

— Čekaj! — uzviknuo je Gibbons. — Kapetane, ima nešto u tome!

Zurio je u Haslope. Oni su zurili u njega. Nisu bili ni najmanje impresionirani.

— Gaffa je rekao da ste vas dvojica potpuno jednaki izvana — rekao je Gibbons. A to smo i dokazali. Da li to znači da niste jednaki iznutra?

— Naravno — odgovorio je jedan od njih. — No, kakve to ima veze? Pa nećete nas valjda razrezati da to utvrdite?

— Ne izvrći stvari — obrecnuo se Gibbons. — Želim reći ovo: Ako niste potpuno jednaki iznutra, onda ne možete jesti istu vrst hrane. Jedan od vas jede istu hranu kao i mi. Drugi ne može jesti takvu hranu. No, koji od vas dvojice?

Jedan od Haslopa drhteći uperio je kažiprst u drugoga.

— On! — uzviknuo je. — Dvadeset godina ga gledam kako ispija svoj ručak. On je lažan!

— Lažljivče! — vrisnuo je drugi i skočio na noge. Corelli je stao između njih i drugi Haslop se smirio, gunđajući.

— To jest istina, samo što je on taj koji ispija svoje obroke. Ova tekućina u vrču je ta hrana na kojoj on živi: alkohol za energiju, s mineralima i drugim sastojcima rastvorenima u njemu. Ja ga pijem radi boljeg raspoloženja, ali ovaj licemjer ne može jesti ništa drugo.

Corelliju se upalila žaruljica.

— Aha, zato su nam ograničili vrijeme. Zato su donijeli ovo piće, da bi nahranili svog lažnog Haslopa! Sada samo moramo razdvojiti ovu dvojicu i dati im neku krutu hranu. Onaj koji bude mogao jesti, taj je pravi Haslop.

— Tako je, trebamo samo neku krutu hranu — složio sam se. Vi najvjerojatnije nemate kod sebe nekoliko sendviča?

Svi su načas utihnuli, i u toj tišini svi smo se začudili kad je Šarlatan progovorio.

— Budući da sam osuđen da ovdje provedem ostatak života, nekoliko bakterija više ili manje neće mi škoditi. Molim te, dodaj mi taj vrč.

Zatim je dobro potegnuo iz vrča.

Nakon toga svi smo odustali. A tko ne bi? Kapetan Corelli je rekao neka sve ide k vragu i tako duboko potegnuo iz vrča da su dvojica Haslopa naglo skočila i dograbila vrč. Zatim smo mirno sjedili, pijuckali, razgovarali i čekali izlazak sunca, koji će nam donijeti doživotno zatočeništvo na Balaku.

Dok sam razmišljao o našem problemu, sjetio sam se jedne stare zagonetke. Jednom sam negdje čuo priču o trojici muškaraca zatvorenih u sobi u kojoj mogu vidjeti jedan drugog, ali ne mogu vidjeti sami sebe. Onda im se pokažu tri bijela i dva crna šešira, zavežu im se oči i svakome stavi na glavu šešir. Kad se skinu povezi, treći muškarac mora pogledati drugu dvojicu i na temelju onoga što oni vele može pogoditi kakav je šešir na njegovoj glavi, ali nikada nisam točno zapamtio kako to uspijeva pogoditi.

Toliko smo se udubili u tu zagonetku o šeširima da je već počelo svitati, a da nismo bili svjesni da je prošlo toliko vremena.

Nijedan od nas zapravo nije vidio da je sunce počelo izlaziti, nijedan osim, možda, Šarlatana i lažnog Haslopa.

Ja sam baš nešto govorio, kad sam odjednom osjetio grčeve u trbuhu i

zaurlao kao ranjeni tigar. Nikada se prije nisam osjećao tako grozno. Pogledao sam ostale, pitajući se da li je piće u vrču možda bilo otrovano i vidio kako Gibbons i Corelli zure jedan u drugoga s istim takvim prestravljenim izrazom lica. Jedan od Haslopa izgledao je kao i mi — i on je imao zgrčeni izraz lica, a na čelu su u izbile kapljice znoja veličine zrna grožđa.

Onda smo sva četvorica skočili na noge i istrčali van, ostavljajući Šarlatana i drugog Haslopa, koji su zurili za nama. Drugi je Haslop izgledao zbunjen, sinulo mi je, no činilo se da je Šarlatan živo zainteresiran za ono što se događa, i da se čak odlično zabavlja.

Međutim, nisam bio sasvim siguran u to. Nisam imao dovoljno vremena da se okrenem.

Kad smo se vratili, uzdrhtali i blijedi i spremni da sljedećeg trenutka ponovo istrčimo van, zatekli smo Gaffu i njegove iscerene prijatelje kako čestitaju Šarlatanu. Lažni se Haslop prestao pretvarati, i činilo se da mu je laknulo.

Nakon dvadeset i dvije godine toliko sam zavolio Haslopa da mi je postala simpatična i ljudska vrsta, pa mi je drago da se možemo priključiti vašem carstvu. Siguran sam da će se Balak i Zemlja odlično slagati zato što su vaši ljudi tako dovitljivi i imaju smisla za humor.

— Nismo slušali Balačane, već smo se svi bacili na Šarlatana.

— Ti si stavio nešto u taj vrč pošto si pio iz njega, tikvane! — povikao sam. — Što je to bilo?

Šarlatan je ustuknuo s opreznim izrazom na licu.

— Recept iz moje medicinske knjige, iz poglavlja s kuriozitetima. — Stavio sam nekoliko kapsula u svoju kutijicu s lijekovima, za svaki slučaj, i cijelo su mi vrijeme bile na pameti kad...

— Nije važno — prekinuo ga je kapetan Corelli. — Što je to bilo?

— Formula koju su izmislili stari zemaljski šankeri, nešto što se ne preporučuje, osim u ekstremnim slučajevima — odgovorio je Šarlatan. — Ima vrlo neobično ime. Zove se Mickey-blizanac.

Vjerojatno bismo ga odmah ubili, ali nas je u tome ponovo spriječila baš

ta njegova mješavina.

Kasnije smo morali priznati da nam je Šarlatan zapravo učinio uslugu, jer je na taj način identificirao pravog Haslopa i tako nas spasio da ne ostanemo doživotno zarobljeni na Balaku. A Balačani su u Zemaljskom carstvu postali takva senzacija da je Šarlatan zbog svoje uloge u cijeloj priči postao slavan preko noći. Netko iz visokih vladinih krugova povukao je Šarlatana iz rada u Solarnim ekspedicijama i dao mu dobro mjesto u jednom laboratoriju za antibiotike, gdje je Šarlatan živio sretno kao krava u polju djeteline.

A to samo potvrđuje moju prijašnju tvrdnju da se na Solarnim ekspedicijama bar ne moraš bojati da će ti ikada biti dosadno.

Je li vam sada jasno što sam time želio reći?

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Miha Remec:

Opna

= PRVA DIMENZIJA

Vrijeme otkad ga je okružila opna bivalo je sve duže. Tako dugo da se u jednoličnosti postojanja u opni više puta pitao nije li zelena livada po kojoj je svojedobno trčao za šarenim leptirima samo izmišljotina i nije li oduvijek u toj mekoj opni koju nije mogao shvatiti. Opna mu je davala sve i sve uzimala, iz nje nije bilo izlaza,

U početku se divlje borio za izlaz, zaletao se i pokušavao je pregristi ili se iz nje izgrepsti. Sve je bilo uzalud: opna je bila neuništiva, ugibala se, rastezala ali nikad nije popuštala. Zato je odustao.

Potom je vikao i urlao sve nerazgovjetnije riječi koje ja opna upijala bez odjeka. A onda mu je bilo dosta vike te je neko vrijeme mirovao.

Vrijeme je prolazilo nemjerljivo, rastao je, a opna se i dalje ovijala. Zaboravio je govoriti jer nije imao s kime — opna je bila nijema i nije odgovarala. Čamio je u njoj i ostale su mu samo još misli. Te opna nije usisavala ni oduzimala. A u mislima se sve grčevitije hvatao zelene livade, šarenih leptira, dječjeg smijeha, neba što se prostiralo visoko nad njim i sunca koje je svijetljelo dok ga nije zastrla opna.

I sanjao je. Opna mu nije mogla oduzeti sne. Čekao je u bezličnom sivilu opne snove u kojima su mu se prikazivale boje, širina svijeta što ga je okruživao prije nego ga je zastrla opna, čuo je dječje glasove, glas majke koja ga je zvala. Snovi tu mu donosili svijet koji mu je opna zatrla i zato je život u opni osjećao kao ružne snove, a snove kao stvarnost.

Naposljetku više nije znao šio je stvarnost, a što varka.

Polako je počeo osjećati svoj spol. Sanjao je kako se privija uz tijelo što je nalikovalo na njegovo: budio se na vrhuncu naslade i rasipao sjeme u mekoću opne. Znao je da pri tom nešto nije u redu, te je tražio odgovor u davnim sjećanjima na djevojčice s pletenicama, na lepršave suknje, na mekoću majčinih zagrljaja i poljubaca.

Poslije je isanjao ženu: odraslo dugokoso biće s mekim toplim krilom, sličnim opni, a ipak drukčijim.

U žudnji za sanjanom ženom počeo je plakati. Plakao je i prije, u prvom razdoblju, ali je prestao jer je opna bila gluha na njegov plač. Tada je zapazio da opna ne upija suze, kao ostale izlučevine, već da suze ostavljaju procijepe koje opna tek poslije dužeg vremena uspijeva zatvoriti.

Tako je suzama izdubio malen procijep.

= *DRUGA DIMENZIJA*

Za okruglim stolom sjede troje izvršitelja: Jol, Etona i Amos. Njihov svemirski transporter lebdi u kraku Mliječnog puta kao golema tamna sjena. Sjednicu vodi Jol, zastupnik vlasti.

— Približava se vrijeme izvršenja, Amose — reče. — Što smo do sada učinili?

— Tetrahomicin se pokazao kao prikladan lijek: izoliranjem pojedinih organizama zaustavljeno je njihovo razmnožavanje i tako je uništena zaraza na trećem planetu ugroženog Sunčevog sustava. Trenutno živi samo još nekoliko mlađih generacija. I primjerci uzoraka — referirao je praktičar Amos.

— Kakvi uzorci? — iznenađeno upita Jol.

— Održava ih po mojoj preporuci — mirno objasni Etona, predstavnica filozofije.

— A čime opravdavaš tu svoju preporuku — Jol je bio očigledno nezadovoljan.

— Prilikom konačnog izvršenja postavljam sebi osnovno etičko pitanje: imamo li pravo potpuno uništiti neki oblik života makar bio zarazan i štetan?

— Upute su jasne — strogo odvrati Jol.

— Konačna je odluka ipak prepuštena nama — upozori ga Etona.

— Bio sam uvjeren da se slažemo u tome da je potrebno dosljedno uništiti svaku klicu koja bi mogla ponovo okužiti taj Sunčev sustav. Istraga je ipak pokazala da su se zarazni organizmi počeli seliti na druge planete i

da su ugrozili zdravo svemirsko tkivo. Ne shvaćam tvoje dvoumljenje, Etona.

— Jole, tko nam može jamčiti da ti sitni organizmi nemaju svijesti, da nisu svjesni vremena i prostora u svojim dimenzijama i da nam nisu slični? Imamo li pravo zauvijek izbrisati neki svjesni život? Da ili ne?

— Ne vjerujem u svjesnost tih organizama. Svjestan život ne bi uništavao sam sebe i svoju okolinu. Što ti misliš o tome, Amose? — obrati se zastupnik vlasti praktičaru.

— Ne mogu donositi zaključke o svjesnosti ili nesvjesnosti ponašanja mikroorganizama. Kao praktičar mogu potvrditi samo to da postoje.

— A što je s njihovim udruživanjem u grupe — bila je uporna Etona. — Pa korištenje nekih pomagala i instrumenata? Građevine koje smo promatrali s vrlo jakim mikroskopom, znakovi sporazumijevanja, zar sve to ne ukazuje da su ti organizmi svjesni?

— Iznenađen sam da svoje misli nisi iznijela kad je zahvat počeo — strogo ju je opomenuo Jol.

— Zahvat je nešto drugo: zarazu smo morali zaustaviti. Ali nije nužno da potpuno uništimo taj oblik život.

— I što predlažeš, mudra Etono?

— Da poštedimo uzorke.

Jol se zamisli. Da je po njegovu, predstavnike filozofije ne bi se uključivalo u trojke izvršitelja. Samo kompliciraju postupke.

— O tome moram razmisliti — reče. — Odlažem izvršenje. Uskoro ću vas opet pozvati.

Izvršitelji ustanu i raziđu se.

= *PRVA DIMENZIJA*

Tek poslije određenog vremena nagonski je približio oko procijepu. U početku je mislio da sanja, da se nije probudio jer je ugledao priviđenje iz sna: na drugoj strani opne bila je žena iz njegovih snova. Dugokosu, oblu viđao ju je u dijelovima kako se pomiče ispred procijepa: jedre pupoljaste grudi, meke bokove, luk leđa, pune usne, sjetne plave oči, nestašnu udubinu

pupka, tajanstveno skriveno krilo — dio po dio mu se ukazivao i on ju je sastavljao u cjelinu. Shvatio je da je i ona, vrlo vjerojatno, zatvorena u opnu.

Što je duže gledao, sve ga je jače obuzimala nesavladiva želja da je dotakne, da nabreklim udom osjeti mekoću njezine utrobe koju je naslućivao. Kad bi mogao, sav bi se provukao kroz malen procijep na njenu stranu. Ali to nije bilo moguće.

Zato je pokušao pozvati ženu. Vrtio je jezikom, a onda je zgranut shvatio da ga taj više ne sluša. U samoći postao je nijem.

Plakao je ali suze nisu mnogo povećale procijep. Opna je mogla da se obnavlja i da zarašćuje svako veće razjedeno mjesto.

U krajnjem očaju gurnuo je kroz procijep svoj ud nabijen željom da dodirne onu koju je sanjao u osamljeničkom žiuotu u opni.

U početku nije ništa osjetio. A zatim je oćutio lagan dodir, dah na vrhu uda, toplinu usana i naposljetku vlažnost njezina otvora. Bila je to pjesma osjetila, užitak kakav nije osjetio ni u snovima ni u jalovom izbacivanju sjemena u opnu. Upoznao je tjelesni dodir s bićem na drugoj strani pregrade, osjetio kucanje utrobe koja je toliko željela usisati u sebe vruću požudu, napetu kao struna, koje je zvon čuo u ušima dok mu je u žilama šumjela uzburkana krv.

U grčevima naslade obujmio je opnu i uzalud pokušao razaznati obline žene na drugoj strani. Potom je vriskao dok se iz njega istrgnulo sjeme i jurnulo kroz užareni ud na drugu stranu u mek i topao izvor života.

Zatim se smirio. Požuda mu je splasnula i ostao je još usamljeniji u tamnici opne.

Prolazilo je vrijeme. Mnogo je plakao i suze su otvarale uvijek nove procijepe u opni. I stalno se ponovo spajao sa ženom svojih sanja, sa ženama svojih snova.

A zatim je opnu obasjalo neko čudo svjetlo.

= *DRUGA DIMENZIJA*

Izvršitelji su se opet okupili.

— Razmišljao sam o tvome prijedlogu, Etono — reče Jol i oštro je

pogleda. — Ali prije nego kažem svoje mišljenje, rado bih da nam praktičar Amos pokaže izbliza uzorke i objasni kakve su im mogućnosti za novo razmnožavanje. Molim, Amose.

Praktičar uključi mikroskop za dubinsko promatranje i na vidnoj se površini ukaže gojilište organizama koje je sve okruživala prozirna tvar.

— To je gojilište uzoraka — objasni praktičar. — U središtu je sjemenonosni organizam a oko njega su plodonosni. Kako je organizam u tetrahomicinskom ovoju, mogućnost razmnožavanja gotovo je neznatna. Ovoj mogu razjedati samo neke rijetke materije, a i one samo djelomice. Međutim, ako u gojilište ne dovodimo više tetrahomicina, ovoji će se stopiti i preživjeli organizmi će se opet moći množiti iako vrlo ograničeno.

— Omogućimo im bar to — predloži Etona.

— Taj rizik ne možemo sebi dopustiti — strogo reče Joi. — Ali pristajem na kompromis: uništimo sjemenonosni organizam, a plodonosne ostavimo na životu.

— To je isto kao da ih uništimo — ogorčeno će Etona. — Život u tom obliku će izumrijeti.

— Bolje ćeš se osjećati, mudra Etono, ako ostane bar nekoliko živih organizama. To znači da ih nismo uništili nego samo onemogućili apsolutno neprihvatljiv i štetan životni oblik.

— A ako ne pristanem?

— Tada ja neću pristati na tvoj prijedlog, a vrijeme će samo obaviti posao. Život tih organizama je kratak.

— Mehanizam našeg odlučivanja je ovaj put na tvojoj strani — popustila je Etona. — Ne preostaje mi ništa drugo nego da pristanem na taj žalosni kompromis.

— Još da čujemo što ti misliš, Amose — obrati se Jol praktičaru koji promijeni povećanje gojilišta.

— Slažem se s kompromisnim prijedlogom — reče bez oklijevanja.

— Dakle, složili smo se — s olakšanjem zaključi Jol i ustane od stola. — Uništi sjemenonosni organizam i vratimo se iz ovog rubnog područja natrag u središnje.

Etona okrene glavu kad je Amos uz pomoć mikroskopa za približavanje dubine osvijetlio smrtonosnom zrakom ovoj sjemenonosnog organizma. Zahvat je trajao samo tren.

Zatim uključi pogon i transporter s troje izvršitelja jurna kroz svemirski prostor odgurujući pred sobom zviježđa i sunčeve sustave svemirskog tkiva.

= *PRVA DIMENZIJA*

Opna se raspala i sedam je žena buljilo u svijet i nije znalo je li pred njima priviđenje ili stvarnost: sunce na plavom nebu., oblaci, širina prostora, blagotvorno zelenilo bilja, obrisi planina na horizontu — Zemljin im se pejzaž otkrio kao neka davna uspomena.

Gledale su se sa suzama u očima, približavale se i počele dodirivati da bi se uvjerile da li stvarno postoje ili su samo utvare.

Zatim su se pokušale sporazumjeti na zaboravljenim jezicima koji su zakržljali u samoći u opni. Pomagale su si pokretima i govorile kako su sretne što nisu više zarobljene i usamljene u opni, i što vide svijet o kojem su prije mislile da je san.

Ponovo su se dodirivale, stiskale se u gomilu s nepoznatim osjećajem topline tjelesnog dodira sa subićima, a strah koji ih je mučio u samoći nestajao je.

Naposljetku su ugledale muškarca: ležao je na kamenoj ploči u blizini i nije se micao. Okružile su ga i zapazile da u njemu više nema životne topline, da više ne diše i da mu žile ne kucaju. Cijele noći koja se spustila poslije zalaza sunca pripijale su se uza nj kako bi ga ugrijale i oživile. Mazile su ga u svome naručju i nudile mu dojke. Jedna se žena sjetila uspavanke i pjevala mu je do jutra.

U zoru su shvatile da se s njim zbilo nešto nepoznato i da se više neće probuditi. Tada su počele donositi kamenje i iznad njega podigle visok humak.

Naposljetku su noseće, s izbočenim trbusima, otišle u širok svijet tražiti vatru, hranu i prebivalište za sebe i potomstvo.

Sa slovenskog: K. Poljak

Elio Bartolini:

Eros Center

Preveo Darije Đokić

Eros Centar

U istočnom dijelu grada — iza stambenih četvrti — unutar jednog parka palača od stakla i aluminija; u parku je i bazen, nekoliko teniskih igrališta, sunčalište, mnogo lijeha, putova i pažljivo uređenih staza.

Mogao bi to biti velik hotel, klinika, fakultet. Tišina koja ga okružuje, taj apstraktni mir, stvara osjećaj ugode, komfora, diskrecije. Isti dojam apstraktnog mira pruža i unutrašnjost: atriji, hodnici, saloni, stepeništa pokrivena tapisonom što vode na gornje katove prema apartmanima, poredanim i simetričnim i na prvi pogled jednakim, koji se razlikuju samo po boji posoblja: neki plavi, drugi ljubičasti ili zeleni, neki, ali rijetki, crveni. Bez prekida, kao lagan vjetar, kruži glazba. Stišava se samo pred glasom automatskog Učitelja.

— Direkcija Eros-centra želi svim svojim suradnicama dobar dan. Danas je 27. rujna 2999. obične ere, pete od Događaja...

Glas Učitelja — da je pisao bilo bi to velikim slovima: DOGAĐAJ — poraste za oktavu ističući izvanrednost onog što se dogodilo prije pet godina. Ponovo se vrati na normalu, ljubazan.

— Divan je dan. Ako želite, možete se odšetati do bazena. Čak vam to savjetujemo. I usamljenost je, pazite dobro, oblik egzibicionizma, te se protiv nje, kao takve, treba boriti. — Učitelj, kao da je u stanju provjeriti kako se provode njegovi savjeti, napravi dugu stanku.

U međuvremenu, u poredanim i simetričnim apartmanima — ovom plavom, onom žutom ili crvenom — upali se jako centralno svjetlo koje ne ostavlja velik izbor: ili se slijede savjeti glasa ili se podnosi svjetlo koje mu je nadomjestak.

Izlazeći u plavoj spavaćici iz plavog kreveta, spuštajući noge na plavi tapison i tražeći nasumce papuče, naravno plave, gledajući reprodukciju »Žene na prozoru« iz Picassove plave faze, Jenny oklijeva nekoliko

trenutaka. Zijeva. Ispruži ruku i isključi aparat za hipnopediju čija je lekcija izlazila iz jastuka. Na kraju ustaje, otvara prozor.

Dan je predivan, točno onakav kakav su najavili. Jer kako bi se drukčije mogla objasniti ta rujanska svjetlost od koje blista vlaga u parku kroz čije se zelenilo vidi grad u daljini?

Jenny se slaže: dan je zaista divan. Okrenu se od prozora i slijedeći ritual poslušnosti, koji će ipak dati svoje plodove, i ovoga jutra silazi u podzemlje Centra, gdje se zajedno s ostalim djevojkama — mladim i visokim kao i ona, iste aseptičke ljepote — prepušta masaži i friziranju.

Sad ljubazno, sad indiferentno, pozdravlja druge djevojke i nestaje u diskoteci.

Traži — Jenny tumači službenici — nešto vrlo blago, možda čežnjivo — glazbu koja djeluje na njezine sadašnje posjetioce. Druga provjerava:

— Vaša je boja plava, zar ne? — i stavlja na pult ploče simfonijskog džeza. — Ovo se mnogo slušalo tridesetih godina prošlog stoljeća kad su još mislili da je atom nedjeljiv.

Obje se smiju toj zabludi prošlih vremena. A tada poskoči.

Nad podzemljem, postavljajući se iznad svake mogućnosti greške, nad svima njima zapovjednički zazvoni signal. I djevojke žureći se — sa sjenom na licu, odjevene u bijele kućne haljine — nestaju kao voda u apartmanima da bi se ponovo našle u amfiteatru namještenom sa tri reda fotelja nasuprot kojima je svjetlucao bijeli ekran nadsvođen trostrukom, zrakastom Krunom.

Dočekujući ih, Glas šapuće njihova imena: Jenny, Mara, Brigitte, Charlotte...

— Prijateljice moje — počinje. — Moje suradnice...

Nazvati taj Glas promuklim značilo bi proglasiti ga ljudskim. Reći da zamuckuje, iako povremeno zastaje, samo je analogija, usporedba izraza. Čini se da Glas nastoji razmisliti o vrijednosti svake pojedine riječi prije nego što je izgovori. Otuda pjesničko zastajkivanje, strani naglasak.

— Pozvane ste na jedan od naših uobičajenih sastanaka...

Sastanak koji je ipak izazvao uzbuđenje, prekid svih drugih, uobičajnih

aktivnosti.

— ... na kojem ćemo diskutirati...

Prvi slučaj: jedna od suradnica, Brigitte, žali se da je prije dva dana morala primiti jednog pijanog posjetioca. Htjela ga je odbiti, što joj i pravilnik dopušta, ali je odustala kako ne bi sebi i ostalima još više zakomplicirala stvari. Međutim, da li bi se neke nezgode, i neki rizici, mogli izbjeći pri Selekciji pristupa?

Na ekranu — ploči, kako ga nazivaju djevojke u svom žargonu — prikazuje se događaj kako ga opisuje Brigitte. Na kraju bljesne trostruka kruna, smještena iznad svega, sveprisutna i svesudeća. Objašnjavajući, Glas daje Brigitti za pravo, iako ne propušta da kaže da bi i pretjerana strogost pri Selekciji pristupa, izazvala druge nezgode.

— To bi u posjetiocima, otuđenim i deprimiranim, izazvalo novo duševno opterećenje, a mislim da je suvišno govoriti da je vaša društvena funkcija baš u ublažavanju, po mogućnosti uklanjanju tih duševnih opterećenja.

Slijede drugi slučajevi, druge nezgode, druge teškoće — koje se redovno prikazuju na ekranu i kojima su se suradnice bavile u proteklih nekoliko dana.

Unatoč različitim slučajevima, dosada ih polako hvata i djevojke je se povremeno rješavaju smijehom: reklo bi se uvjerenim, iako bi se i u njemu mogao otkriti trag pretjerane revnosti. Za svaki događaj Glas intervenira: tumači, ispravlja, razrješava, ako je potrebno i kratkim filmovima erotske didaktike. Kada su obrađeni svi slučajevi, prelazi se na disciplinske odluke.

Na ekranu se pojavljuje Ursula, jedna od djevojaka koja je prisutna u sali, u trenutku kad od jednog posjetioca prima nešto; prsten, shvati se kasnije. Ursula se prvo povlači, zatim razmišlja, i na kraju prihvaća iako s nesigurnošću većom od one koju bi trebalo da ima da je riječ samo o jednom daru. Zatim ponovo Ursula s istim čovjekom u trenutku u kojem mu pruža pismo. Ljubi ga, odvaja se od njega odmahujući glavom, na kraju ga opet poziva i plačući mu se baca u zagrljaj: više ne može bez njega, šapće mu.

Te zabranjene riječi, ti izljevi strasti, plač, sve to biva dočekivano povremenim ismjehivanjem, iako su sve djevojke zaprepaštene: Ursula, jedna od najefikasnijih u Centru, razvila je sentimentalni odnos sa svojim

posjetiocem, prekršivši tako jednu od osnovnih odredbi internog pravilnika.

Slijedi kratka diskusija. I odmah, uz blijesak Krune, presuda koju donosi Glas: Ursula se smjesta upućuje u Seminalni centar, ustanovu za programirano materinstvo, u kojem mora provesti razdoblje od najmanje tri trudnoće; njezin akcionarski paket i sav suinteres u kapitalu Centra se zapljenjuje; od sada pa nadalje uz njezino ime uvijek će se pojavljivati kvalifikacija »odbačena«.

— Završavam — formulacija je kojom Glas nestaje.

U međuvremenu je nestala i Ursula, a jedini dokaz da je uopće postojala prazna je fotelja u trećem redu, koju sada djevojke, izlazeći, nastoje izbjegavati pogledom. Ipak, u parku, u sat određen Pravilnikom za druženje, Ursulino ime se povlači u raspravi u kojoj se ne govori toliko o osuđenoj prijateljici koliko o samoj osudi. I u tim je razgovorima vrlo očita teška odbojnost prema materinstvu, posebno onakvom kakvo se provodi u Seminalnim centrima, sastavljenim od anonimnih i ponižavajućih trudnoća. Ne nedostaje ni znatiželja: tko će zauzeti Ursulino mjesto? — a po Mari, debeloj Mediteranki, ni jedna od njih to ne zaslužuje.

— Suviše ste stabilizirane, ispunjene samo mladošću i hormonima, a »stric« zna i više nego dobro koliko treba mašte, inventivnosti i fleksibilnosti da bi se mogla preuzeti uloga koju je imala Ursula.

Najpomirljivija je Jenny: po njoj će »stric« odabrati najbolju bez pomoći izvana.

— Tebe možda? — smije joj se Mara.

To što se dešava u parku, »slobodnom psihičkom prostoru«, to prkošenje i svađice, pretvaraju taj prostor (iako kontroliran), u prostor gdje se djevojke oslobađaju napetosti koja bi inače bila neizdrživa. Međutim, u sali za sastanke ton je opet miran i određen.

Na ekranu se pojavljuju lica suradnica, i o svakoj se donosi ocjena, profesionalna karakteristika: »bezvoljna«, »trudi se, ali nije dovoljno raznovrsna«, »potencijalno dobra, ali oscilira u vrijednosti«.

— Savršena, iako u ograničenom kontekstu — komentira Glas kad se na ekranu pojavljuje Jenny — a samo ono što je savršeno može se dalje usavršavati. — I kod svake ocjene bljesne Kruna kao znak Pneume, sveznajućeg i sveprisutnog.

• • •

S obzirom na to da je prostitucija uvijek bila opterećena nizom izravnih i neizravnih nedostataka, našlo se primjerenim da se je regulira uklanjajući nezgodne strane. Prema tome, Eros-centri su socijalna služba kojoj je zadatak da zadovolji u kontroliranom mediju sve seksualne potrebe. uključujući tu i izopačenosti i zločine. Statistika u svojoj neutralnosti pokazuje da se slučajevi seksulane psihopatologije, otkada su ustanovljeni Eros-centri, stalno smanjuju i gotovo su sasvim nestali u zemljama stare katoličke kulture. Naravno, mora se reći da svi posjetioci Centara nisu psihopati. Neki dolaze da bi se koristili pomoćnim sadržajima: igraonicama (gdje su i igre, naravno, erotske) bibliotekama (gdje se mogu »oživiti« scene i situacije), kinima (kolektivnima ili za pojedince). Drugi dolaze da bi sa suradnicima dugo i opušteno razgovarali. Neki bi se, pak, pasivno prepuštali Selekciji pristupa. Pri tom se otkriva da li su sadisti, mazohisti, felišisti, poklonici skupnoga seksa ili voajeri. Važno je da posjetioci znaju da se svaka njihova sklonost, makar i potisnuta, može zadovoljiti, i da su suradnice tako pripremljene da svojim radom pridonesu što djelotvornijem funkcioniranju te socijalne službe.

Suradnice su mlade žene koje su nakon rigorozne i ne samo fizičke selekcije potpisale ugovor najmanje na dvije godine. Moraju biti slobodne od bilo kakvih obiteljskih ili sentimentalnih veza, moraju se držati Pravilnika po kojem, na primjer, više vrijedi sat razgovora nego sat erotskih usluga jer, kako stoji u Pravilniku, razgovor više umara. Pravilnik zabranjuje da se potajno pije (kad to želite, dođite u naš interni bar), da dopuste da ih se slika nage (tako vaši posjetioci neće imati želje da vas ponovo vide) i. naravno, da se drogiraju.

Sve se to, preko istog nevidljivog izvora koji ispunjava Centar glazbom i informacijama, ponavlja nekoliko puta danju i noću, s obzirom na to da je hipnopedija postala uobičajena pedagoška metoda. Tako podržavane, ako treba i psihotehničarom, dovoljno je da budu poslušne.

Zauzvrat, Centar se brine za sve: servis, usluge odmora, nesposobnost za rad, starost. U trenutku otkaza, koji se uglavnom dobiva prije četrdesete, suradnice mogu računati na izvrsnu penziju (ovisno o tome kako su dobro znale ulagati u akcije Centra, s obzirom da je suvlasništvo predstavljalo ekonomsku osnovu Društva), ili mogu tražiti da ih se postavi na mjesto savjetnica ili družbenica.

Prema tome, samo se iz zlobe ili filološke greške, život u Centrima može uspoređivati sa starinskim javnim kućama.

Suradnice su toliko slobodne da mogu dati otkaz kad god zažele, u adiministrativnoj upravi računi se sređuju svakog dana. Mogu odbiti klijenta (Pravilnik inzistira da ih se zove »posjetioci«). Mogu zatražiti jutro, ili čak cijeli dan »usamljenosti«, (iako Pravilnik dobrodušno konstatira: za usamljenost ćete imati dovoljno vremena u starosti). Ono na čemu se inzistira jest efikasnost i strogo poštovanje onih nekoliko zabrana (čak ih i nema mnogo, više se dijele savjeti), te na aktivnom sudjelovanju u životu Centra.

— Efikasnost je vaš prijatelj, a indolencija vaš najgori neprijatelj.

Prema tome, mnogo sporta, iskoristiti slobodno vrijeme na najbolji mogući način, iskoristiti hipnopedijom san da bi se naučio neki strani jezik ili dodatna vještina, izbjegavati sentimentalne veze s muškarcima i sa ženama, prepustiti da veze sa svijetom idu preko ureda za kontrolu (to se može i odbiti posebnim zahtjevom, ali Pravilnik na to ne gleda baš najbolje), i prije svega, paziti na novac i pametno ga ulagati u akcije Centra.

»Nitko nije toliko vlasnik, koliko je to vlasnik vlastitog rada«, kaže stara maksima koju je prihvatio i Pravilnik.

• • •

I to jutro, s obzirom na to da udaljavanje Ursule ne znači i dozvolu za nemar, Jenny se, kao i ostale djevojke vjerne »Efikasnost je posljedica vježbe«, nakon sata »psihičke slobode« u parku, upućuje na lekciju iz »specijalistike«.

Vodi je automatski Učitelj koji po danu, na drugi način zamjenjuje hipnopediju. Sastoji se u održavanju, ako može i poboljšavanju Jennyina erotskog ponašanja, koje — »plavo« kao što to kazuje njezina boja — mora biti popustljivo, ali ne i tromo, razvučeno, ali i opuštajuće, negdje između sigurnosti ponavljanja i trenutne improvizacije, oslobođeno, prije svega, agresivnosti.

— To jest, inicijativa je tvoja, uvijek tvoja, jao ako nije, ali posjetilac to ne smije zapaziti — tumači Učitelj.

— Jednostavno, zar ne? — odgovara Jenny.

Učitelj se smije dok Jenny prelazi na vježbu s lutkom koja predstavlja njezina standardnog posjetioca: atletski građenog tridesetogodišnjaka, zgodnog, reklo bi se i muževnog kad se iza toga ne bi krila izvjesna infantilnost.

Jenny ga grli, ljubi, miluje, skida i polaže na krevet i trudi se sve dok određeni trzaji lutke ne označe »orgazam«.

— Ti ništa ne osjećaš, zar ne? Nikakvo uzbuđenje ili orgazam? — pita brižno Učitelj.

— Da li tebe koji si sastavljen od cijevi uzbuđuje pogled na dobar, polupečeni odrezak?

— No, dobro, slažem se. Imaš dobar osjećaj za realnost.

Odjednom Učitelj nestaje. Vraća se ali djeluje nesigurno. Prije svega, ne prepoznaje Jenny, vlada se prema njoj kao da nije plava nego crvena.

— Jesmo li sigurni da je sve u redu? Da nema nekih problema sa strujnim krugovima? Uglavnom ne starimo, a?

Kako Učitelj ne odgovara, Jenny ga isključuje. Nakon nekoliko trenutaka razmišljanja traži da je primi psihotehničar. Prolazeći hodnicima, u kojima se u ovo doba dana nalazi samo posluga s kojom se ionako ne može razgovarati, ulazi o mali salon. U njemu je sav komfor koji može poslužiti da bi sa netko opustio: cvijeće, slike, fotelje, bar.

Jenny odmah uključuje monitor. Crveni znak pokazuje da je psihotehničar uključen, a na ekranu se pojavljuje lice onoga koji traži pomoć kako bi se mogao podvrgnuti samokontroli.

Odgovarajući na sumnje, tehničar je odmah obavještava da nije bilo nikakve greške s obzirom na to da je automatski Učitelj samo započeo novu obuku kojoj će se Jenny sada morati podvrći.

— Naravno, ako se složiš da zamijeniš Ursulu.

Iznenađenoj Jenny psihotehničar tumači da od Ursula nasljeđuje ne samo posjetioce nego i poveći akcionarski ulog, da se ne govori o prestižu koje ima to mjesto.

— Ti si izabrana zato što se samo ono što je savršena može dalje usavršavati. — Jenny je zbunilo takvo povjerenje, ali je psihotehničar

uvjerava: — Bit će, naravno, u početku i nesigurnosti, možda i kakva mala kriza, ali zar nije prvi uvjet uspjeha povjerenje u samu sebe? Naravno da će biti i promjena, ali postupnih.

Promjene počinju odmah nakon razgovora kad je šalju frizeru da bi pronašao nešto novo. Slijede probe novog tipa garderobe i šminke, a nastavit će se slijedećih dana drukčijom dijetom.

— Morate se udebljati i sprijeda i straga — utvrđuje savjetnica za ljepotu. Isto tako, mora se više sunčati pod ultraljubičastom svjetiljkom da bi koža postala tamnija, toplija. Bit će potreban i mali kirurški zahvat kako bi oči dobile »fatalniji« izgled. Istovremeno su promijenjene iz plavog u crveno tapete u njezinu apartmanu. Predloženo joj je da izabere novo ime: Dolores ili Consuelo — sve su to postupne promjene koje dovode i promjenu posjetioca.

Ovi sadašnji — gotovo svi srednje dobi, loše obrijani, loše odjeveni, uvijek u žurbi, i čini se škrti, prava su suprotnost »mladim, svježim i romantičnim« koje je Jenny obrađivala kao »plava«. Jao, ako im ne povjerujete da su u Centar došli slučajno, ili zato što im je propao sastanak. I svi opsesivno mnogo pričaju, ali dobro paze da se ne ispovjede.

— Ali ti to moraš naslutiti — inzistira Učitelj.

Sada ima dugu, tamnu kosu. Odlučila je da se zove Dolores. Kao literaturu odabrali su joj tip stripa u kojem je žena uvijek žrtva. Sluša čak i duhovnu glazbu, samo ako je melodiozna. A ona, koja prije nije mogla podnositi crveno, sve se više privikava: kućne haljine od crvenog baršuna, crvene podvezice na crnim, svilenim čarapama, visoke pete. Kad hoda noga joj nestaje u debelim, crvenim sagovima, krećući se među turobnim namještajem od lažnog mahagonija dok na prozorima vise zastori sa teškim zlatnim resama. Cijela ta scenografija služi joj kako bi sve slobodnije udovoljavala »potrebama« na granici patologije, ritualima koje katkada, ali sve rjeđe, odbija.

— Vidiš kako si se počela privikavati — ne bez ponosa konstatira psihotehničar.

• • •

Pri kraju poslijepodneva u Centar počinju stizati prvi posjetioci. A suradnice, odmorene, uvježbane, pripremljene očekuju ih u diskretnom

miru apartmana pod nadzorom automatskog Učitelja koji ih podsjeća neutralnom upornošću na najvažnije odredbe Pravilnika: ne piti, ne drogirati se, ne dopuštati slikanje u opscenim pozama, ne sudjelovati ni na koji emocionalni način u orgazmu — bilo bi to suviše rastrošno.

U polumraku novog, crvenog apartmana i Jenny čeka te tipove srednjih godina, nesretne, debeljuškaste ili grozno mršave, uvijek pričljive, uvijek nemirne, a nikad spremne da to priznaju. Ne čudi se, prema tome, ćelavom čovječuljku koji nalikuje na službenika i koji, jednom kad je ušao, šeće dodirujući vrhovima prstiju namještaj i zastore, kao da nešto ponavlja u sebi.

— Zar je otišla u vrt želja da vodiš ljubav sa svojom Dolores? — pita Jenny profesionalno.

— Ne, ne, ne Dolores. Ne Dolores — muca on. — Ali vi se niste zvali Dolores..

Jenny se čini da shvaća.

— Imaš dobro pamćenje, dragi. Ovo je donedavno bio Ursulin apartman.

— Zvala se Lukrecija — skoči on.

Jenny je nesigurna, kao da dodiruje zaboravljene dimenzije.

— A ti si tu Lukreciju volio, zar ne?

Možda uvjeren Jennynim drhtavim glasom, posjetilac joj se približi.

— Da vodimo ljubav kao sa Lukrecijom? Molim te! — pita on.

— Možemo i kao s Lukrecijom, ljubavi. Zar ne želiš malo glazbe? — okreće se prema uređaju kad osjeti kako joj ruke stežu vrat. Okreće se naglo smiješeći se.

— Što mi to želiš učiniti, ljubavi? Zadaviti me? Pripremljena je baš za takve slučajeve, poznaje sve te fetišiste sa cipelama i čarapama, ta pretjerivanja između mušičavosti i groze. Međutim, poznaje ih samo u granicama obuke, a halucinantna ukočenost kojom čovjek drži ispružene ruke nije samo dobra volja. I sve crveno oko nje postaje još crvenije. Crna čarapa zalepršа zrakom, morala bi se osloboditi krikom, bijegom, ali ostaje nepomična, iznenađena tim nedostatkom snage.

»Ako vas nešto smeta, savjetujte se sa psiho tehničarom.«

I Jenny, na čijem tijelu kao kakav potpis leži crna čarapa, traži savjet. Zbunjena je više nego rastužena, iritirana onim što sve više nalikuje na profesionalni neuspjeh.

S time se složio i psihotehničar. To je njezin prvi neuspjeh otkad je došla u Centar. Treba ga promatrati u okviru nove situacije, došao je nakon ubrzanog treninga, a na kraju: zar posjetilac nije, možda, bio pijan?

— Mnogo je pričao — kaže Jenny smirujući se. — Zvao me je Lukrecija. Želio je da radimo kao prošli put. Koji prošli put kad me je vidio prvi put? I na kraju, zašto ste mi rekli da idem u Ursulin apartman kad je bio Lukreeijin?

Odsječno psihotehničar odgovara: nitko joj nije rekao da je apartman Ursulin ni Lukreeijin. Samo su joj rekli da se seli u apartman koji će više odgovarati njezinu novom poslu.

— Ako zamjenjujem drugu suradnicu, zar nije logično zaključiti da se selim u njezin apartman? — inzistira Jenny kapriciozno, na što psihotehničar nema dobar odgovor. — Znam da je u ovom apartmanu prije živjela Ursula. Ali prije Ursule da li je tu živjela neka Lukrecija?

Ekran psihotehničara se lagano zatamni, a zatim ponovo zablista: da, prije Ursule tu je živjela Lukrecija.

— I gdje je sada ta Lukrecija?

— Nije više u Centru.

— To mi je jasno, ali bih željela znati gdje je.

— Zašto?

— Tako. Zanima me.

Ali to ime, koje ostaje bez objašnjenja, opet se materijalizira u svilenoj čarapi. Ponovo u apartmanu, Jenny je uzima u ruku, gleda, polako je navlači na nogu, zatim je gleda kao da nije njezina. Skida pogled s noge i osvrće se uvijek zapinjući o to ime. I ako se za Ursulu može reći da je bila degradirana slanjem u Seminalni centar, što se desilo s Lukrecijom?

Jenny pita automatskog Učitelja.

— Kako se sve može otići iz Centra?

Ovaj uredno navodi:

— Vlastitim otkazom, otkazom po Pravilniku s navršenom četrdesetom godinom, otkazom vlasti zbog nekog težeg prekršaja.

Kojim je od ova tri puta krenula Lukrecijina sudbina, pita se Jenny navlačeći i svlačeći crnu čarapu. Nemirna je, rastresena, nestrpljiva. Nema želje da prima nove posjetioce, da bude efikasna, da navečer bude nešto bogatija nego ujutro.

— Idem na plivanje — kaže Učitelju.

Zar i sam Pravilnik ne kaže: »Za suzbijanje umora, bezvoljnosti i rastresenosti najbolja je fizička aktivnost?«

A nije baš ni jedina koja je tražila odmor zbog »psihomira«. Legne pored Mare, uz rub bazena.

— Što nije u redu?

— Sve i ništa — odgovara Mara zijevajući. — Još samo malo i moći ću piti koliko mi se bude htjelo.

Opružene na ležaljkama, jedna pored druge, gledaju oblake u opuštenoj obamrlosti najpogodnijoj za neke trenutke.

— Ti si duže od mene u Centru, da li se sjećaš neke Lukrecije? — pita na kraju Jenny prijateljicu.

Na Marinu licu pojavi se sjenka oklijevanja. Kao da se bori između odredbi Pravilnika po kojima bi trebalo da šuti o svemu što je saznala živeći u Centru i provokativnosti neposluha.

— Ne — odgovori na kraju Mara. — Nikada.

— Jedna koja je živjela u Ursulinu apartmanu, u ovom u kojemu sam ja sada — uporno će Jenny.

— A što te toliko interesira ta Lukrecija?

.— Ma... — mrmlja Jenny, a zatim kaže zatvorenih očiju. — Bila mi je slična. Bar tako kažu.

Mara se okrenu na bok gledajući prijateljicu.

— Slična kojoj? Ovoj tamnokosoj koja se zove Dolores, ili onoj plavoj od prije mjesec dana koja se zvala Jenny?

— Prije svega, slična jednoj koja nimalo ne želi da je ukokaju — odgovara Jenny još zatvorenih očiju.

• • •

Nakon odlaska posljednjih posjetilaca gase se svjetla po atrijima, stepeništima, salama i hodnicima i Centar započinje svoju noć u kojoj opet nalikuje na kakav hotel, luksuzna kliniku ili univerzitetski pansion. Prazan je, tih, utonuo u polutamu u kojoj automatski Učitelj i dalje podsjeća suradnica na noćne odredbe Pravilnika: ne razgovarati po hodnicima, ne slušati glazbu, ne primati prijateljice u sobama ili sa njima piti i pričati, nego odmah poći na spavanje, a ako san kasni ne oklijevati s hipnoticima, i na kraju staviti slušalica hipnopedije namještene na željeni program s obzirom da je i san vrijeme, a vrijeme je novac.

Ali Jenny ove noći slušalice, umjesto na glavu, gura pod jastuk ispod kojeg se sada čuje tiho šaputanje. Uvjerivši se da su hodnici prazni, utonuli u raspršeno, pospano svjetlo izlazi iz apartmana. Kreće se izbjegavajući, bar je se tako čini, kamere interne televizije. Dolazi do jednih vrata, kuca i ulazi ne čekajući poziv.

Fućkajući na hipnopediju, na Učitelja, na noćne odredbe Pravilnika, Mara leži na krevetu čitajući pustolovni strip koji joj je vjerojatno doturio netko od posluge, to je štivo rezervirano za njih.

— Vidi, vidi, vidi: uzor svake vrline počinje neposluhom. Pa onda, da idemo dokraja?

Iz skloništa, ne suviše dobrog, vadi bocu s viskijem. Jenny odbija, isto kao i cigaretu.

— Pretpostavljam da si ovdje radi nečega, ali ne da piješ, a niti da pušiš. Da možda ne želiš voditi ljubav sa mnom? Ne? Stvarno ne? Šteta!

— Koliko je Lukreciji bilo godina? — počinje Jenny. Mara ovaj put ne oklijeva.

— Oko dvadeset pet, dvadeset šest.

— Dakle iz Centra nije otišla zbog godina. Da nije kažnjena kao Ursula?

— Prije svega, to bismo znali jer se o kaznama javno raspravlja, a osim toga, Lukrecija je također bila uzorna.

— Nije otišla zbog godina i nije kažnjena. Znači, sama je dala otkaz?

— Kažem ti da je Lukrecija bila marljiv tip. A takvi, uglavnom, ne daju otkaze.

— Pa kako je onda nestala?

— E, to ne znam.

Mara slegnu ramenima pokazujući da ne samo ne zna nego joj je i svejedno. Jenny vadi bocu ispod kućnog ogrtača.

— A onda sam ja ta koja ucjenjuje, eh! — smije se Mara. — Vidiš, Jenny, mogla bi ti napričati koješta i tako ti dignuti bocu, ali ja o tome kako je nestala Lukrecija znam samo jedno: ujutro je bila tu, a navečer je više nije bilo.

— A da ju je netko ubio?

— Ovdje, unutra? Znali bismo to.

— Recimo da me je netko zadavio ovo poslijepodne, da li bi to znala?

— Pa, možda i ne bih — priznaje Mara, i ponovo sliježe ramenima. — Naravno, pod uvjetom da ju je netko stvarno koknuo...

— Tko, netko? — prekida je Jenny.

— Posjetilac, mušterija, kako hoćeš. A i da nije prva koja je ovdje ubijena, što ti imaš od toga?

— Ništa, ali bih htjela znati. Uglavnom, dovoljno mi je i to što si mi rekla. Posebno ono da Lukrecija možda i nije prva koja je bila ubijena u Centru.

— Ja sam rekla: pod uvjetom.

— A meni je i to dosta: pod uvjetom.

Teško je saznati više. Neke suradnice odlaze iz Centra čak i da bi se udale. Ali se može reći da je Lukrecija nestala na sličan način kao i neka nepoznata djevojka prije nje, ako se u to može biti siguran.

»Obje mlade... «, razmišlja Jenny, »obje s istog, elitnog, položaja, obje iz istog apartmana, nestale od jutra do večeri, a jedne se zatim sjeća tip koji skače za vrat držeći crnu čarapu... « Razmišljajući tako, svaka je pretpostavka moguća, čak i ona o zločinu.

Vraćajući se iz skloništa odakle je izvukla bocu, Mara drži sada u ruci obojeni kartončić koji nalikuje na etiketu. Ipak nije, radi se o ženskoj figuri u kostimu — možda njezina baka koja je cio život provela tamo dolje, u jednom od onih malih gradića na Jugu. Približivši se sasvim spazi da je rub kartončića ukrašen, na nebeskoj pozadini ističe se žena odjevena u dugu bijelu tuniku stegnutu u pasu plavom vrpcom, plava kosa pokrivena je prozirnim velom, a dopire do ramena. Pod bosim nogama uvija joj se zmija koja repom okružuje zemaljsku kuglu. Nije to fotografija nego crtež, koji iznenađuje svojim bojama: crvene ruže koje čine vijenac oko glave, bijela tunika na kojoj se vide nabori, zelena zmija crvena rašljasta jezika.

Ispod toga natpis: Virgo Virginum, uspijeva Jenny pročitati.

Želi znati što je to.

— Uzmi — kaže Mara umjesto odgovora.

— Već sam u nevolji, zar da počnem primati i darove?

— To je još veći razlog da ga zadržiš. Štitit će te. Pripadalo je mojoj baki.

— I ti to tako dugo stalno vučeš sa sobom? — začudi se Jennv.

Taj četverokut od lošeg, masnog kartona koji bi bilo dovoljno istrljati da se sasvim raspadne, stigao je iz nekog izgubljenog zaseoka na Mediteranu s tom svojom izjavom: Virgo Virginum.

— Što to znači? — pita Jennv.

— Samo ga zadrži — inzistira Mara. — Zadrži ga.

— I što s tim?

Ali ne može je uvrijediti (gleda je: debela, rastrojena, pijana), pruža ruku

i uzima kartončić. Vidi da je na poleđini nešto odštampano sasvim malim slovima, desetak redova, jedva čitljivih od silnih ruku kroz koje je prolazilo.

Vrativši se u apartman, u tu kombinaciju boje i prostora koja sada može značiti i smrt, taj će joj kartončić bar skrenuti misli na drugu stranu. Gleda ga, vrti u ruci, uspijeva pročitati nekoliko riječi: amen, Isus, Sve..., M..., ostalo je jedva vidljivo. Na prvoj strani, ispod slike, tekst je mnogo čitljiviji: Virgo Virginum, čita ponovo Jenny. Sutradan pita Učitelja koji je zato i tu, da udovoljava znatiželjama.

— To je latinski — odgovara spremno. — Znači: djevica nad djevicama. To je neka vrst superlativa, više djevica nego sve ostale.

— Zanimljivo — komentira Jenny.

— Da, ako ništa drugo onda kao svjedočanstvo poetskog izraza.

»Ako ništa drugo«, misli Jenny, »čini mi se da bi se tu moglo reći još mnogo toga, a za tebe je to samo poetski izraz«. Osjeća da nije sve rečeno, a to je nervira.

— A gdje si to čula? — sada je Učitelj znatiželjan.

— Ah, čitajući noćas.

— Znaš, zar ne, da nije dobro čitati po noći?

Vježba s lutkom joj pođe loše.

— Kada bismo ovdje slušali sve što nam savjetuju...

Pokuša ponovo i opet pogriješi.

— Vidiš što znači čitati noću umjesto spavati? — ruga joj se Učitelj.

Rastresena je zbog toga jer ona zna, čudno kako se toga nije sjetila prije, značenje riječi »Amen«: »Tako neka bude«, pjevalo se u starim duhovnim pjesmama dvadesetog stoljeća, u džezu. Kaže se na kraju kakvog zazivanja ili molbe. Prema tome tih desetak izblijedjelih redova koji završavaju s »Amen« mora da predstavljaju neku molitvu.

Molitvu kome?

Jenny je sigurna u značenje riječi »Amen«, a i o Isusu je već negdje

čula. Da bi bila sigurna, silazi u čitaonicu i uzima najbolju enciklopediju koju imaju: ISUS, židovski Jeshua, latinski Jesus, zvan Krist, od grčkog »pomazan od Gospoda«, zvan i Nazarećanin, po porijeklu svoje obitelji sin Josipa i Marije, rođen u Betlehemu u 774. godini nakon osnivanja Rima, umro razapet na križu u Jeruzalemu, prvih dana travnja 33. godine nove ere, osnivač kršćanstva.

Po onoj kompleksnoj simbolici na slici, po upornosti praznovjernih prstiju što su držali taj kartončić, mogla je znati da se radi o kršćanskoj stvari.

Nastavi čitati: Genealogija Isusa Krista, sina Davidova, sina Abrahamova. Abraham rodi Izaka, Izak rodi Jakova, Jakov rodi Judu i braću njegovu. Juda rodi...

Slijedio je još stupac i pol nabrajanja koje Jenny preskoči. S obzirom na to da je na sličici bila žena, a jedino žensko ime koje se pojavilo glasi »Marija«, pogleda pod »M« i pročita: MARIJA iz Nazareta, hebrejski Miryam, rođena oko 20 godina prije početka n.e., umrla oko 50 god. n.e., kći Joakima i Ane, iz Davidove loze, majka Isusa, zvanog Krist.

Krug se zatvara, pomisli, ali ima i stvari koje počinju biti jasnije.

Nastavi požudno čitati: Godine 431 n.e. koncil u Efezu, osudivši Nestora, konstantinopolskog patrijarha koji je podržavao ideju o Mariji Christothokos — dakle, samo o majci Kristovoj, potvrdi Mariju Theotokos — tj. Majku Božju. Rimski papa Bio IX 1854. n.e. postavlja dogmu o bezgrešnom začeću. Pio XII postavlja dogmu o uzašašću Djevice na nebo. Mariji je bio posvećen kult obožavanja višeg stupnja nego ostalim svecima.

Jenny je nerviralo to što ne može shvatiti sve što piše pa se odluči prepustiti zdravom razumu. Riječ koja je završavala sa... ria zacijelo znači »Maria«. Prva riječ koja počinje sa »A« vjerojatno predstavlja poziv ili pozdrav. Listajući enciklopediju, nađe »Ave — latinski pozdrav, sinonim za Zdravo!« — dakle »Ave Maria«. Jenny uze komad papira i počne ga popunjavati ostavljajući prostor za riječi koje još nije odgonetnula.

• • •

Jenny je dosad uvijek slušala što su je učili automatski učitelji, psihotehničari i mudri hipnopediji. Ona je i sama znala da je savršena i da može biti još savršenija u jednom stalnom napretku u kojem poslušnost

znači mir, a mir efikasnost. Nije sumnjala, nije postavljala pitanja, nije formulirala hipoteze. Slušajući iz uvjerenja nije imala želju da odvoji istinito od lažnog, vrijedno od bezvrijednog jer je bila sigurna da poznaje i da radi samo istinito, vrijedno i autentično. I nije to bio dvorac u zraku, blistavi Raj o kojem su ljudi bulaznili stoljećima, već svakodnevica, njeno ispunjavanje, sutrašnjica koja uvijek počinje jutrom.

Današnjica je međutim, umjesto indiferentne jasnoće, ispunjena sumnjama i napetošću.

Psihotehničar, kojim ih Jenny disciplinarno iznosi, umjesto razrješenja, priča o apstraktnim razlozima.

— Fizičke bolesti su pod kontrolom, socijalne bolesti kao glad, nezaposlenost ili nepismenost su poražene. Svijet se približava sreći kakvu još nije poznavao i o kakvoj su prošle generacije mogle samo sanjati. Ipak, postoje još neke psihoseksualne bolesti koje se mogu razrješavati samo nasiljem. A mi smo tu da bi to nasilje kanalizirali na najekonomičniji način.

— Čak i po cijenu Lukrecijina života, ili Ursulina ili mojeg?

— Mi, i ti također, gradimo takvo društvo gdje će čovjek moći funkcionirati kao stroj, ali bez ograničenosti stroja. Ne savršeno društvo, jer to bi značilo i samozadovoljno i nepokretno, već društvo koje se uvijek može usavršavati. Shvaćaš? — pita psihotehničar nakon nekoliko trenutaka pauze.

— Ja samo znam da se bojim.

— Strah je niska emocija.

— Bar mi kaži da li je Lukrecija ubijena ovdje.

Psihoteničar kao da je iritiran. Ekran potamni pa ponovo zasvijetli.

— I kad ti to kažem... ?

Duga, napeta pauza. Povremeno ima želju da psihotehničaru sve ispriča: noćni razgovor s Marom, papirić sa slikom i tekstom, o sebi koja pokušava shvatiti ono malo stvari koje je saznala.

U ime kakve iskrivljene logike može ta Marija, majka, biti djevica, čak djevica nad djevicama? I kako se moglo stoljećima vjerovati da je postojala djevica koja je to ostala i nakon poroda, majka koja je kćerka svog sina,

stvorenje koje je rodilo svog stvoritelja?

— Mogao si mi lagati o ubojstvu Lukrecije — promrmlja Jenny. — S obzirom na to da nisi, znači da ti mogu vjerovati.

— Kamo ćeš? — viknu psihotehničar za njom glasom u kojem se osjećala zabrinutost.

— A što misliš? Vraćam se u apartman da nadoknadim izgubljeno vrijeme — reče mu s vrata.

— Ah, izgubljeno vrijeme. Ono koje već dulje vremena gubiš u čitaonici?

— Istražujem — odgovori ona mirno, očekujući ovakvo pitanje, nimalo zbunjena. — To mi koristi za odvraćanje pažnje.

— A potrebno ti je nešto za odvraćanje pažnje?

— Pokušaj se ti saživjeti s idejom da te mogu svakog trenutka ubiti.

— I to je jedini razlog?

— Jedini — potvrdi Jenny nakon vrlo kratkog oklijevanja.

• • •

Rano je prijepodne bistro, mlako, kako zna biti u studenome. Neke igraju tenis, druge se sunčaju zatvorenih očiju, izvaljene na ležaljke. U tim trenucima Centar najviše nalikuje na kakav univerzitetski pansion.

Čak i Mara gunđa manje nego obično. Jenny je gleda kako ide od skupine do skupine, rado priča, ljubazno se smiješi. Pozove je i Mara prihvaća kao da je svako odbijanje nemoguće. Odšeću se do granice pinija.

— Stari skoro koliko i ja — šali se Mara. Jednim kruženjem ruke obuhvati bazene, igrališta, sunčalište. — Danas naš leprozorij dobro izgleda. Jer u nekim svojim aspektima seks je kao lepra, zar ne?

Jenny klima glavom na te zabranjene zamjerke kao da je čuje prvi put. Malo poslije pravi se kao da.ništa ne opaža kad joj Mara gurne ruku pod bluzu — sve samo da bi lakše postavila pitanje.

— Čega se ti, Mara, sjećaš o svojoj baki?

— Da je bila vrlo stara i da sam ja bila vrlo mala pokraj nje — smiješi se Mara.

— Ali, ona je bila vjernica?

Mara ovaj put kratko razmisli.

— Vjerojatno. Šta je drugo mogla i biti žena njezine dobi koja je cijeli svoj vijek provela u malom mjestu.

— Je li išla na zajedničke rituale, molila se?

— Ne sjećam se, Jehny. Sve što sam imala od bake dala sam tebi.

»Ave Maria«, šaputala bi katkad zorom, sada kad joj san više nije bio onako čvrst kao nekada, pitajući se ima li to još kakva značenja osim običnog pozdrava... Da nije taj nemir u zoru, ta tajna zbog koje je lagala psihotehničaru, ono što se zove buđenje praznovjerja?

• • •

Bilo je to posljednje što joj je Mara uspjela kazati. Pošto se pojavila na ekranu u pozama koje su isticale njezinu raskvašenost, Mara je dobila otkaz zbog »ogavne debljine«. Bila je to obična isprika jer je bilo mnogo posjetilaca koji su tražili upravo takav tip žene, a cijela jedna zbirka knjiga objašnjavala je i zašto. Odredbu su sve, osim Jenny, primile prilično ravnodušno. Činilo se čak da je i Mari svejedno. Opraštajući se od Jenny, nasmije se.

— Lijepo si to zakuhala, s tom znatiželjom o mojoj baka. Ali, znaš šta ću ti reći? Bolje ovako. Konačno ću moći u miru piti.

Jenny je mogla odsad računati samo na posjetioce.

Istina, ti koji posjećuju crveni apartman mogu biti i ubojice. Jenny ih dugo procjenjuje dok ih grli, provjerava da li imaju nešto po džepovima, zanimaju je njihovi šalovi i kravate, na kraju je ona sama ta koja počinje najkompliciranije erotske izume. Sve to nadajući se da će joj moći pomoći, makar dodati i jednu riječ njezinome istraživanju.

Međutim, ta njezina nastojanja izgledaju kao da dolaze od želje za užitkom. Što druge simuliraju, kao da Jenny daje sama od sebe. Kada je s njom, posjetiocu se čini da je otišao dalje od privida koje daju ostale. A rezultat svega toga jest sve veći uspjeh koji Jenny žanje u posljednje

vrijeme.

— Vidiš kako se tvoje sumnje i strahovi pretvaraju u bogatstvo? — primjećuje psihotehničar.

Jenny ga i dalje posjećuje. Kada se nalazi kod njega povremeno se sjeća kakva je bila nekada, spremna da sluša i da zauzme neko važnije mjesto, koje nije niti bitno, jer je važnije. I tako joj se javlja korozivna, neutoljiva nostalgija.

— Kakva sam bila? — inzistira Jenny.

I psihotehničar joj pokazuje: taj red, besprijekornost, uvjerenje da samo poslušnost dovodi do efikasnosti, a efikasnost do uspjeha. »Hoću li opet biti takva?«, pita se Jenny u sebi pazeći da glasno ne izgovori to pitanje. Jer ona se psihotehničaru ne povjerava više onom apsolutnom predanošću kao nekada. Ne samo da mu prešućuje ono što je postalo prava svrha njezinih dana nego i sve ono što se s tim može povezati, kao, na primjer, da se ponovo srela sa ćelavim čovječuljkom.

Isprva je bila radoznala (hoće li ponovo pokušati ono što je Lukreciju stajalo glave, ali to je već pokušao...) a zatim je slijedio pokušaj da ga dvosmislenim pitanjima navede da prizna (mogući...) zločin. Njegov izgled službenika natjera je da se predomisli. Kao da je znala da je dobar u apstraktnom pogađanju, ojednom upita:

— Znaš da si dobar! Hajde da vidimo da li možeš i ovo pogoditi.

— Ja ne pogađam, ja zaključujem — prekine je oblačeći čarape. Žuri mu se i smeta mu ta igra.

Distonična, nervozna, rastresena, zamjera joj psihotehničar. Jenny gubi sve više zanimanje za posao, čak i za svoju vlastitu osobu. »Zapušta se«, govore o njoj frizeri i mageri. »Pije«, pričaju među sobom prijateljice, »završit će kao Mara«. I njezin jezik, nekad čist i jasan, sada je postao opskuran. Kada je se pita za njezino odvajanje od ostalih dok su u parku, kaže »završavam«. Ali šta završava nikome nije jasno. Gledaju je kako gestikulira, govori sama sa sobom, radi sve manje, a rezultat svega toga može biti samo otkaz. Ali, Jenny to ne zabrinjava mnogo. Uvijek i nanovo traži pauze i odmore, dane »psihičke slobode«.

• • •

Kada bi ta sala imala bilo kakve otvore, prozore, balkone, puškarnice, danas bi u nju svjetlo ulazilo onom otrovnom tišinom koja se uvijek javlja pošto padne snijeg.

Ovdje, pak, u tom slijepom krugu, svjetlost je energija na koju, čini se, nimalo ne utječe vanjski svijet. U mraku amfiteatra, u trostrukom redu praznih fotelja, jedino je svjetlo ono što dolazi s ekrana koji prikazuje inserte iz posljednjih nekoliko mjeseci Jennyna života: jutro kad s Učiteljem započinje nov trening, susret s posjetiocem koji ju je pokušao zadaviti čarapom, noćni razgovor s Marom. Inserte koji pokazuju, komentira Glas, konfuziju u koju su sabrani neposluh, ponos, osamljenosti, dekadentna sentimentalnost, umišljenost da je na pragu otimanja racionalnom redu stvari tko zna kakve tajne samo zato što je uspjela rekonstruirati zastarjelu molitvu.

— A ipak je bila savršena — kaže Glas.

Od efikasne do sentimentalne, od dijalektički bistre do praznovjerne, od iskrene do lažljive kao što su lažljivi svi koji služe nekoj fiks-ideji, Jenny se srozala do nedopuštenih aktivnosti: istraživanja, arogancije, nepotrebnog trošenja energije.

Glas postavlja pitanje:

— Šta nam preostaje nego da je isključimo? Pneuma ne odgovara. Na ekranu nepomično Jennyno lice. Konačno trostruka Kruna bijesnu.

— Da, postojala je greška, nedostatak u računu vjerojatnosti.

— Ispravimo je — kaže Glas. — Odmah. Na najjednostavniji način.

— Nije to tako jednostavno — odgovara Pneuma kroz blijeskove svoje Krune. — Otpuštanjem Jenny ne bismo ispravili grešku, ona bi se opet pojavila i s drugim protagonistima. Moramo pustiti da se Jennyna degradacija odvije do kraja kako bismo je mogli memorizirati, racionalizirati i odrediti norme prevencije i liječenja.

— Kad bi se radilo samo o njoj. Nepredvidivo, njezino propadanje negativno utječe i na psihotehničara. Uhvaćen u igru koncentričnih komplikacija potaknutih Jennynom radoznalošću, umjesto da odgovara željeznom razložnošću počeo je davati apstraktna tumačenja. Kao da je zabrinut i ljubomoran istovremeno. Kao da je suučesnik.

— Suučesništvo znači personalizaciju odnosa, a svaka personalizacija ukazuje na osjećaje — odlučuje Pneuma.

• • •

Vani ponovo sniježi. Jenny gleda ptice, za koje ne zna ni kako se zovu, koje lete sad oko nogu, sad tražeći skrovište među drvećem, stoljetnim pinijama, nijemim svjedocima Događaja.

Ali, sve to, Događaj i njegove pobjede, izgleda kao izgubljeno, davno. Samoća koju osjeća oko sebe kao da naviješta katastrofu, pa riječi koje Jenny ponavlja, otete stoljećima, dobivaju posebnu snagu.

Jenny iznenađuje samu sebe tražeći pomoć kao da je ta Marija tu, pored nje, kao da je Čuje. »Spasi me«, viče. Od čega, to ne zna reći, ali inzistira: »Samo me ti možeš spasiti.«

Škripa, isprva tiha pa sve jača, te na kraju prasak grane koja se lomi pod teretom snijega, natjera Jenny da se vrati. Smjesta zatraži razgovor s psihotehničarom.

— Želim se odmah vratiti u plavo.

Jenny je slobodna dati i otkaz, ako želi, kaže joj psihotehničar. Treba samo objasniti motive zbog kojih se želi vratiti na nižu poziciju.

— Umorna sam.

— Ako si samo umorna što ne odeš u jedno od klimatskih lječilišta Centra. Možeš izabrati sama.

— Ta su mi mjesta dosadna. A osim toga krivo sam se izrazila: nisam umorna; dosta mi je.

— Zarađivanja? Privilegirane pozicije?

— Dosta mi je straha. Dosta mi je posjetilaca koji me mogu ubiti. — Jenny zaplače. — Nisam ja kao ti. Nisam ja stroj.

— Ali ja nisam stroj. Ja sam tvoja efikasnost u krizi, tvoja racionalnost među osjećajima. Ja sam kao ti, čak i ja plačem.

— Zašto me ne vratiš u plavo? — moli ga Jenny. — Bila sam dobra kao plava, bila sam savršena, sam si to rekao.

— Ne, ti nisi umorna, nisi uplašena — p»ovali iz psihotehničara. — Drugi je razlog tvoje šutnje, izostanaka, čak i laži. Meni si lagala, meni. Zašto si mi lagala? Zar ti nisam uvijek rekao sve — viče psihotehničar.

— Hvala, ali do toga sam došla i sama — kaže Jenny.

Cijelo vrijeme gleda svoje lice na ekranu i vidi mladu ženu koju su osramotili otkrivanjem njezine tajne. E pa, ako misle da će im nakon svega još biti zahvalna, varaju se. Jer ona je ta koja pobjeđuje.

— Nisi se trebao niti truditi — završi ustajući.

— Nemoj otići iz Centra! — viče psihotehničar za njom.

Jenny se zaustavi i okrenu.

— Kako si znao da sam razmišljala o tome?

Ona zna da je svako djelovanje psihotehničara posljedica analize, predviđanja budućnosti, na osnovi rečenog, priznatog. Ovakvo je predviđanje, u najmanju ruku nategnuto, možda kakva greška. »Nije da me to baš mnogo zanima«, misli Jenny, ali nakon toliko poniznosti osveta bi joj dobro došla.

— A zašto ne bih mogla otići kad mi to i Pravilnik dopušta?

— Zbog mene — čuje kako joj kaže.

— Zbog tebe? — nasmije se.

— Volim te — uzdiše drugi gotovo nepristojno. Zatim, strahovitom ozbiljnošću sentimentalaca, nastavi pričati o »bolesti«, o »čekanjima« u toj nedefiniranoj bolesti, o njegovim delirijima. Reče kako je »patio« svaki put kad mu je lagala i još drugih besmislica. Jenny je sve to na početku izgledalo smiješno osjećajući groteskost situacije gdje računar zamjera čovjeku kao uvriježeni ljubavnik, ali na kraju planu.

— Ti — viknu udarivši monitor — ti... — vikala je udarajući sve jače i jače...

• • •

Sala za sastanke, amfiteatar ispunjen pravilnim redovima.

Odjevene u bijele kućne haljine kao u uniforme, suradnice gledaju na ekranu kako Jenny, pošto je uništila psihotehničara, nogom udara po namještaju u prostoriji. Kamera potanko prikazuje te slike besmislenog uništavanja.

— Kao što je bila besmislena, nekorisna radoznalost koja je sve ovo potakla — deklamira Glas. — Ta upornost da se sazna da li je Lukreciju, nekadašnju suradnicu, ubio jedan posjetilac, do čega je dovela? Istina je, Lukrecija je ubijena, zadavljena, ali koliko je žena vaše profesije do sada ubijeno samo u ovom gradu?

Na ekranu se pojave slike žena zadavljenih u sobama i po ledinama periferije, izbatinanih do smrti, izbodenih, spaljenih.

I upravo je takve stvari, svi se u tome slažu, Centar spriječio svojom aktivnošću.

— Prešućivanje nekih aspekata, iako se može činiti kao hladna računica, zapravo je način da se bolje štiti vaš interes.

Ne treba ni reći, sve su one toliko u to uvjerene da ostavljaju Jenny kazni koja je čeka, čak inzistiraju da se ta znatiželja uzme kao otežavajuća okolnost.

— I neka njezin slučaj bude još jedan dokaz da znatiželja znači samo trošenje energije, a nikad sakupljanje, da stvara nered, a nikada red, nemir, nikada discipliniranu efikasnost. Sta te se tiče da li znaš ili ne neke stvari ako to može štetiti tvom društvenom radu? — završi Glas.

I sve one, uvjerene, govore:

— Nije naše znanje to što određuje našu efikasnost.

— Nego vaša poslušnost volji Pneume.

— Nego naša poslušnost volji Pneume.

Brigitte još dodaje, pokazujući na Jenny, usamljenu u sredini amfiteatra.

— Zašto se dopustilo da individualni poremećaj naraste do tolikih razmjera?

— Svaku degradaciju koja se može javiti među ljudima treba pustiti da se razvije do kraja da bi je se moglo proučiti, analizirati i memorirati radi

što bolje prevencije. Tako je učinjeno i s ovom...

Svi pogledi su pogledi osude.

— I tako neka bude kako bi Onaj što dolazi poslije nas znao više nego mi — bijesnu Pneuma.

U pobožnoj tišini izlaze suradnice iz sale ostavljajući Jenny samu u bjelini prostora.

— Ovo je generacija Pneume, stvorenog od Eniaka i od Edsaka. — započne Glas svečano. Nakon duge pauze, u kojoj se čulo samo Jennyno disanje, Glas nastavi: — Prvo bijaše Schikhradtov krug označen brojevima. Ali da bi se on stvorio iz inkaškog quipua i rimskog i grčkog računala bila su potrebna stoljeća i stoljeća. Krug je, međutim, odmah stvorio Pascalov stroj za zbrajanje. Ovaj je stvorio Leibnizovu računaljku na zupčanike. I prošla su još dva stoljeća dok se nije došlo do Babbageova analitička stroja sposobna da veže operacije na logički način. Već nakon nekoliko decenija stiglo se do Hollerithova električnog tabulatora koji na kraju stvori Mark I, a ovi konačno Eniak.

Sada bijesnu Pneuma.

— Taj prvi kompjuter, već elektroničan i automatski, ali još nesavršen, nakon tri godine stvori Edsaka, savršenijeg, ali još nesavršenog, a ovaj stvori Biboka, a Bibok stvori mene, Pneumu, posljednjeg pete generacije, savršenijeg od bilo čega do sada stvorenog, ali još nesavršenog jer sam stvorio nesavršen stroj, psihotehničara, koji si ti uništila. A ne mogu ustanoviti ni kad će biti stvoren savršen i nepogrešiv računar koji će čovječanstvo dovesti do nezamislive sreće. Ali bit će stvoren, to stoji u logici tehničkog progresa, u naučnoj sigurnosti svakodnevnog rada vrhunskih specijalista — završi Pneuma kao savladan vlastitom, blaženom vizijom.

Trostruka Kruna svijetli. Ne izdržavši, Jenny pognu glavu i klekne prekriživši ruke na prsima. Sama očekuje presudu koju izgovara Glas. Unutar primjerne strogosti Jenny će ipak moći birati: degradacija manualnog rada ili ulazak u Seminalni centar u kojem opet može birati: seriju anonimnih materinstava, ili začeće, mnogo napornije, jednog učenjaka, možda baš onog, ako selekcija bude savršena koji će dati život računaru bez grešaka i koji će, nakon sveopćeg čekanja, donijeti svijetu savršenu sreću.

— Tada će On vladati — svijetli Pneuma.

— A njegovo Kraljevstvo trajat će dovijeka — završi Glas.

— Sve, dakle, zavisi od Jenny. — Glas je blago hrabri.

— Ne boj se, Jenny. Ti si u milosti kod nas.

Ali Jenny se ne boji, ne zaziva, ne diskutira, čak niti ne pristaje, samo prošapta:

— Kako se mogu u meni, tako nedostojnoj, ostvariti takvi planovi?

U sali svijetli još jedino Pneuma.

— To nam jamči tvoja poniznost i podvrgavanje.

Jenny, još na koljenima u središtu sale, pognute glave i ruku prekriženih na prsima kaže:

— Neka bude od mene po tvojoj volji.

I tek se tada iz trostruke Krune spusti na nju zraka, obavivši je u blistavu aureolu, uzdižući je.

George Zebrowski:

The Cliometricon

Prevela Vesna Mahečić

Kliometrikon

Kliometrikon vizualizira alternirajuće historije dok nam standardni povijesni stroj omogućava da vidimo povijest u uvjetima uzroka i posljedica. Kliometrikon pokazuje linije onog-što-je-moglo-biti kao slučajne vjerojatnosti. Oba tipa uređaja pogrešna su do te mjere da svaki ispušta iz vida doživljaj događaja. Taj fenomen moraju naknaditi školovane maštovitosti historijskih promatrača s dozvolom.

Polagano, okretno, uvlači Kliometrikon osnovni kvantum prijelaznih procesa vremena u sebe kalkulirajući vjerojatnosti (jedan općenitiji oblik kauzalnosti) više nalik na bankara nego na kockara, i mi vidimo pojavu materije i živih bića.

Kliometrikon podučava klasu povjesničara, prije ograničenih na strojeve kućno-linijske povijesti, u smislu proširene možebitnosti i kompleksne determinacije. Klio, muza povijesti, poštovana je s mjerom i analizom, što znatno nadmašuje linearne percepcije normalnih promatrača.. Alternirajući svjetske linije, učimo, nisu tek puste vjerojatnosti u beskrvnim prostorima, već stvarnosti u finijim strukturama stvarnosti.

• • •

Promatram generala Eisenhowera dok šeće duž bijelih stijena Dovera. Pada kiša i lice mu je skriveno u sjeni ispod kape. Njegove oči pokreću mu glavu da poviri preko Kanala u mračni kontinent Evrope, koji se sad čini kao da je zauvijek izgubljen za volju neuspjele invazije.

U njegovu se duhu roje zastrašujuće krvave sjene muškaraca koji se povlače, dok umiruće baca u more Rommelova obrana; cijele divizije uništene, opečene i oslijepljene relativno blagim djelovanjem taktičke nuklearne artiljerije. Izgubljen, jedan cijeli svijet mjesta i sela, i gradova, što na istoku graniči s divom, koji više neće ustati, pošto je pretvoren u pepeo strategijskom mahnitošću Hitlerovih termonukleamih zračnih

kovitlaca. Div na kojeg se računalo da će najviše krvariti, mrtav je.

• • •

Pritišćem pločicu »ČISTO« za Spojku sistema uvjetnog nizanja. Preda mnom, u plavoj rasvjeti, pojavljuje se prilika nalik na mene, kako sjedi ispred stroja, meni okrenuta leđima. Na njezinu se ekranu pojavljuje jedna druga prilika; a na ekranu te prilike opet jedna druga; pa opet još jedna i tako do točke nestajanja. Modalne funkcije Spojke sistema provjeravaju integritet svjetskih linija. Prekid bi se pokazao kao kaotični okvir ispunjen agresivnim šumom i nasumce nabacanim slikama.

Stvarnost je matrica relativno sređenih svjetskih linija. Uvjetne točke postoje kao mogućnost u svakoj liniji. Uvjetne točke produžuju se od potencijalno nebitnog trenutka, premda ne od svih takvih trenutaka, i također postaju relativno sređene svjetske linije. Raspored jednog neodređenog broja uvjetnih linija stvara kod promatrača spoznati doživljaj možebitnosti. Psihološka stvarnost promatrača integrira uvjetne linije.

Historičari raspravljaju o tome da li uvjetne linije divergiraju u apsolutnom ili u relativnom prostoru, ili pak konvergiraju da bi oblikovale integriranu, statističku determiniranu svjetsku liniju. Prekidi bi mogli biti indikacije neuspjelih integracijskih procesa, uzrokovanih neuobičajeno tečnim misaonim procesima promatrača na različitim linijama. Već davno, još 1980-ih, Eugene Wigner je zastupao grubo nelinijsko udaljavanje od Schrodingerovih normalnih jednadžbi, ukazujući na to što se mora dogoditi kad se u obzir uzmu svjesni promatrači. Wigner je čak predložio da se provede istraživanje o mogućem djelovanju svijesti na materiju. Danas samo prošireni zbor učenjaka Sistema spojke može riješiti taj problem, a možda čak pomoći i u stvaranju jedne integralne linije. Međutim, ovo se ne čini vjerojatnim jer sve linije nisu razvile kliometrijsku tehnologiju...

Kliometrija je oruđe empirijskog proučavanja i vođenja bilješki — značajno poboljšanje u odnosu na stare impresionističke, nedimenzionalne, često jednovalentne tekstove. Pisani su tekstovi uvijek bili izvrtanje promatrača, izreke bogate pogrešnim psihološkim aluzijama: aluzije su davane koliko promatraču, toliko i neodređenom povijesnom »objektu«. Rezultat bijaše usmjeravajući produkt oba elementa, jednako kao i historijski objekt svog vlastitog vremena. Doživljaj i subjektivnost (oboje važni činioci kod promatrača) bili su prenošeni samo neizravno. Maštovito pamćenje takozvanih romanopisaca bilo je najbliže izravnoj kontroli

današnjih vremenskih promatrača s dozvolom.

Kliometrijska tehnologija ponovo stvara vrlo precizno, izravno iz kvantuma fizičkih izvora hvatajući preko fizičke implikacije igru premještanja na doživljajnom stupnju...

• • •

Vjetar je u Termopilima.

Spartanske obrambene snage još nisu stigle. Trenutak onog-što-je-moglo-biti prošao je. Početni su nužni uvjeti prisutni ali nema dostatnih okolnosti.

Prvi perzijski izviđači dolaze kroz klanac štiteći svoja lica od vjetra...

Pet tisuća Spartanaca neće ležati mrtvi na stjenovitom tlu. Mnogi nikad neće ni vidjeti bitku, sijući umjesto toga na stotine djece. Grčka neće biti uzbuđena zbog smrti Leonide. On će umrijeti od ruke ljubomornog muža.

Dok promatram, uzrok što je djelovao na sve ovo pojavljuje se: jarosti, bacajući sjene preko kamenom posutog krajolika.

Krila iznad Termopila, bijela krila u sunčano-v jetro vilom poslijepodnevu. Ratničke jedrilice iz Atene. Stvorili ih Temistoklovi fizičari.

Dok Perzijanci struje u klanac sa svojih brodova na obalu, Grci dojedriše i baciše vaterene lopte u anadolazeće horde. I kad napokon Apolonu nestaje nafte, jedrilice okreću krila i nestaju.

Pojavljuje se konjički eskadron jašući iz klanca u odredima i njišući se visoko izvan dometa perzijskih strelica i kopalja...

• • •

Eisnehower zastaje na rubu kredne stijene. On je mračna, čvrsta, trodimenzionalna sjena na svjetlu, puka uniforma napunjena neviđenim mesom.

Ekran se rasvijetli od jednog atomskog bljeska, i ja znam da se njegovo meso rasprada, da mu se kostur rastapa. Utvrda Engleske se mrvi. Shakespearovi originalni tekstovi su pepeo na uvelom zelenilu. Prigušujem svjetlo što struji s ekrana.

Negdje gore, jasno zamišljam bombarder bez pilota, kako sporo zaokreće prema aerodromu Luftwaffe negdje u Francuskoj, gdje već znaju što znači svjetla, zapadna zora.

Rudolf Hess ustaje ispred ekrana za daljinsko upravljanje. Mjesto preuzima jedan pomoćnik, dok on odlazi do otvora na bunkeru, da bi provirio van. Bombarder što se vraća je jedan tamni kukac na svijetlo-narančastom oblaku megasmrti.

Eisenhower se ruši sa stijene, njegov torzo uočljivo probušen metkom ispaljenim bez žurbe s palube podmornice što je izronila pred koji trenutak, i već počinje uranjati.

Na periskopu, Eisenhowerovo padajuće tijelo ne samo jedan trenutak izgleda kao crni pauk što visi lebdeći na jednoj niti mreže. More guta njegov leš dok njegovi pomoćnici promatraju. Iz daljine, lica su im mrlje bijele boje.

Avion tipa »spitfire« stići će prekasno da bi potopio podmornicu.

• • •

Mi smo nasljednici starih kliometričara koji su u dvadesetom stoljeću prvi vjenčali Muzu povijesti s kvantitativnim mjerenjem. Ni jedan duh nije mogao uočiti značenje u masama podataka tako golemim, da bi bile potrebne svjetlosne godine daljina, samo da bi se iznizale sve sitnice od jednog do drugog kraja.

Međutim, podaci su konačni. Mogli bi biti umnoženi, pa čak i protumačeni uz pomoć naše djece, kompjutorskih mozgova.

Usprkos svemu, naš je zadatak postao teži.

Kvantum historijskog djelanja je raznovrstan.

Vjerojatnosti su beskonačne. Zaliha alternativa je vječna, neiscrpiva. Samo ova činjenica i beskonačni individualni događaji su apsolutni.

Obavljanje našeg zanimanja je bezopasno nedostatno. Cjelina je božanski neodrediva i tajnovita.

• • •

Eisenhower je isplivao na obalu. Krv struji s njegova ramena i miješa se

s morskom pjenom, dok se on s mukom izvlači na stijenu, gdje mu polazi za rukom da zaustavi krvarenje dok ne stigne čamac.

On promatra kako »spitfire« potapa podmornicu.

• • •

Kliometrikon je beskonačno obogaćivan arhiv vizualnih ploča. (Vizualni je oblik izrastao iz zabavno-kontemplativnih umjetnosti filmske slike dvadesetog stoljeća.) Parastatika, tehnologija submasovnog upravljanja, vodila je do pohranjivanja beskonačnih količina informacija unutar neizmjerno malenih nabora prostora-vremena ispod Fermijeva praga. Svaka je ploča zavedena s popratnim napomenama i statističkim procjenama. Utjecaj svakog promatrača uzet je u obzir kod slijedećeg promatrača. Naravno, kućna linija dobiva posebnu pažnju u uvjetima snimljenog obujma.

• • •

U tom trenutku, dok razmatra svoje planove za vođenje rata, Eisenhower se priključuje osnovnoj enigmi vremenskog protjecanja: usmjerenje naprijed, prema još bezobličnoj budućnosti.

Ona se na ekranu pojavljuje kao zbrka bez oblika stvari same po sebi, supstrat svega što je veliko i malo, prilagodljiva stvarnost beskonačnih varijacija. Ovo je, naravno, samo vizualizacija, za razliku od stvarno-vremenskog vraćanja pokrivenih događaja, koji su također, razmjereno redovitiji.

U Eisenhowerovu duhu to postaje determinacija odluke, kvalificirana vjerojatnostima fizičke kontrole za vrijeme izvršenja: on vidi invaziju u kojoj iskrcavanja nije nikad ni bilo; svi su brodovi potopljeni ili otjerani natrag na more nadjačani snagom pancera; Saveznici tutnje preko Evrope samo da bi bili potisnuti natrag od sovjetske vojske, čiji komandanti još pamte intervenciju Zapada u njihovu postrevolucionarnom građanskom ratu (Dunkerque se ponavlja, ali na mnogo širem planu); Saveznici se koriste nuklearnim oružjem da bi sravnili sa zemljom Njemačku, a poslije i svu zapadnu Rusiju...

Između svih tih događaja mogu vidjeti beskraj sitnih varijacija i nevažnih kriza; dok istodobno usporedo s ovim događajima leže radikalne alternative i njihove varijacije.

Trajni niz vjerojatnosti je beskrajno natrpan.

• • •

Svjetske linije što izrastaju iz prošlosti guraju se uporno u bezobličnu budućnost. Ima mirovanja u vizualiziranoj prisutnosti bezobličnog kaosa na ekranu. Ovdje se ja ne mogu povlačiti do točke, gdje uredni uzorak postaje vidljiv — do točke u kojima se čini da su valovi pravilno koncentrirani oko svoje prosječne dužine, a kvantum akcije je zanemariv, točke u Schodingerovim jednadžbama gdje kratkoća dužine valova dopušta klasičnom Newtohovu svijetu da prijeđe u postojanje. Ovdje leži osnovno iracionalno. Ovdje agonija događaja nema nikakvo značenje, osim što ih ja vizualiziram.

Pojedinci nestaju, ali oči inteligencije ustraju primajući informaciju koja tvori postojanje svemira i okončavajući lanac beskonačne regresije i mogućnosti neodređenog. Bez očiju stvar je sama po sebi hladna i bez svjetla — unatoč svojoj energiji — i sama. Valovi konfuzije i mogućnosti ne sjedinjuju se u čvrstu materiju; opip i vid ne mogu biti rođeni.

Svjesnost promatrača stvara vrijeme i povijest. Objektivnost je relativna, ali ne manje stvarna.

• • •

Eisenhower se ježi u Doveru. Okrenuvši se od mora, ide stazom do svog džipa. On ne može biti siguran u svoj svijet. On može planirati, odlučivati i izvršavati dok lebdi nad ponorom neizvjesnosti, ruba više zastrašujućeg od bilo koje stijene. Na nebeskom svodu vremena njegov će karakter odigrati sve moguće uloge, jedna beskonačna freska, što je slikaju Muze biologije i fizike. Armije će se boriti, već se bore, dok ga promatram kako se odvozi...

Pritišćem spojku za minorni sistem i promatram sebe kako gledam njega dok vozi prema mjestu gdje cesta ide blizu ruba, iznad nježnih valova negdje dolje...

Cesta popušta. Ne mogu na svem licu vidjeti efekt Eisenhowerove trivijalne smrti, osim ako se ne okrenem i ne promatram svoj odraz u ogledalu, što sam ga nedopušteno postavio iza sebe. Okrećem se znajući da kršim zabranu tajnog gledanja. Međutim, ovo je prvi put, i možda gledačka tijela neće opaziti.

Želim osjetiti što moje alternacije osjećaju, bar jedna od njih. Želim njegovo lice osjetiti u svome. Želim upoznati bar jednog od vojske promatrača koja ispunjava ponor u meni. Konačno, svi su oni u meni, a ja živim u njima. Stavit ću na kocku svoje zaposlenje i praksu povijesti-kao-obično, za ovo.

Pojavljuje se lice — moje vlastito, ali mnogo starije.

— Što želiš? Produžena veza je prekršaj.

— Želim s tobom govoriti.

— Nema vremena!

Hvata me panika i ja pritišćem dugme za ponovno preuzimanje normalnog toka.

• • •

Svemir se kreće majstorski, nepoznato postaje poznato, Vrijeme se odmata, neznanje vodi do otkrivanja i znanja. Osjećam tjeskobu prostoravremena u zemlji mraka, ohlađenoj beskrajnim, ledenim zvijezdama. Vrijeme i ja se odmotavamo iz tame poput svjetlucave zmije. Vrijeme je tamno, pulsirajuće tijelo zmije, a ja sam sjaj. Psiho-fizički paralelizam je Središnja činjenica povijesti...

• • •

Oppenheimer, Teller i Eisenhower posjećuju ruševine Moskve, sada sravnjene sa zemljom strategijskim nuklearnim oružjima niskog polja, dok jedan svijet dalje Speer nastoji vrbovati Einsteina i Bohra za rad u pobjedonosnom Reichu. Teller i Oppenheimer su počinili samoubojostvo...

Leonida leži umirući u klancu Termopili.

Mogućnosti sporo nestaju s njegova lica, zajedno sa suncem kasnog poslijepodneva. Vojnici oko njega nalikuju u svojim oklopima na bube u tvrdim ljuskama. Njegovo lice je moje lice, njegove misli su moje vlastite, dok mu se smrt prikrada...

• • •

Postoje neki, koji negiraju mogućnost deduciranja makro-događaja iz

mikro-kvantuma događaja. Hereza tvrdi da su ono što vidimo na ekranima Kliometrikona imaginativne ekstrapolacije zasnovane na bogatstvu činjenica i pretpostavki naslijeđenih iz prošlosti. Bryce S. DeWitt, jedan profesor iz dvadesetog stoljeća zabilježio je da »kvantum prostora mora biti sagledan kao neka vrst svijeta duhova, čiji simboli, kao što je na primjer valna funkcija, predstavljaju prije mogućnost, nego stvarnost.« Uvjetne linije nisu stvarne.

A ipak...

• • •

Leonida razmišlja dok leži umirući i njegove se misli otiskuju u mene. Vrijeme prolazi, on šapće a ja osjećam neodređene promjene u sebi pitajući se što je taj napor prelaženja vremena, ovo mijenjanje što se ne čini kao da se mijenja, to putovanje duž obale bez cilja na vidiku? Familijarnost je otupjela ono tragačko u meni skrivajući enigme u odore svakodnevice, sprečavajući nczacrtane misli. Prolazi li vrijeme i ondje gdje nema otkucaja srca? Kad bih samo mogao sebe održati savršeno nepokretnim, obustaviti otjecanje smrtničke krvi iz mene u zemlju, tada bih mogao čuti kako vrijeme prolazi blizu kraj mene, a da me nikad ne dotakne. Nastavilo bi pisati u prolaznost prolaznog mijenjajući oblik i sjenu živih stvari i izuzimajući mene...

• • •

Jedan atomski bljesak, praćen ksenomorfnom gljivom.

Oppenheimer kaže: »Postao sam smrt, razarač svjetova.«

Beskonačnih svjetova, ili tek duhova šanse?

Ova hereza sposobna je da me konzumira.

Srđan Dragojević:

Volite li super-spektakle?

Stonin Sabit, viši savetnik odeljenja za umetnost i propagandu osamnaestog galaktičkog sektora, oštrim je pogledom odmeravao dvojicu molilaca koji su nepomično klečali ispred njega na hladnom mermernom podu. Nalazili su se daleko od ogromnog stola za kojim je sedeo viši savetnik, što je po nepisanim kodeksima ponašanja moglo da znači jedino »naša je poniznost velika jer od vaše mudrosti zavise naši životi«.

»Ovo mi baš nije trebalo«, pomisli Sabit. Dugo priželjkivani kraj radnog vremena opasno se približavao i svesrdne želje višeg savetnika da bude pošteđen novih gnjavatora što su od ranog jutra prosto opsedali njegovu kancelariju očigledno ostadoše neuslišane.

Stonin Sabit ustade. Sa užasom oseti da se napadi migrene opet vraćaju. Iznenadan bes obuze tog mršavog čovečuljka neugledne spoljašnosti, čija se pogurena figura nije nimalo uklapala u blistavu teatralnost ogromne kancelarije, zacelo i napravljene tako da izazove poniznost i strahopoštovanje. Poticao je sa pustinjskih planeta četvrtog sektora, o čemu su svedočile sitne brazde kojima mu je bilo pokriveno celo lice. Bio je to pečat što su ga ostavile snažne peščane oluje i godine mukotrpnog života i lutanja po siromašnim planetima periferije. Iako se već dvadeset godina uporno probijao kroz hijerarhijske lavirinte ogromnog galaktičkog birokratskog aparata, i od malog i beznačajnog zavrtnja postao velik zupčanik, u duši je ostao provincijalac. Zato je i ostavio ta pomalo zastrašujuća udubljenja naborane kože koja je mogao lako da ukloni sitnom operacijom. Ni on sam, poste toliko godina, nije više znao da li ti ružni ožiljci predstavljaju simbol temeljnosti uspjeha koji je postigao, ili pak jedinu još neprekinutu sponu sa poludivljim svetovima na kojima je odrastao.

Viši savetnik priđe moliocima, stade na pristojnom odstojanju, pa poče pažljivo da ih proučava. Nešto u njihovom položaju probudi tračak sumnje u njemu. I sećanje. Dve nezgrapne figure klečale su uz očito velik napor, u stavu — on to tek sad spazi — koji nije odgovarao ni situaciji a ni položaju višeg savetnika. Umesto da im ruke budu isturene napred, sa dlanovima koji se jedva dodiruju, dve prilike klečale su izbačenih grudi, sa rukama

čvrsto zabačenim na leđa.

— Zanimljivo... zaista zanimljivo... — poče da mrmlja viši savetnik kao za sebe. — Ovo se zove... hm, ovo je... — Negde iz utrobe dolepršaše davne, zaboravljene slike, već decenijama pokrivene čvrstim spletom paučine. Hiljade ljudi u istom ovakvom položaju, pokorni, nepomični, prožeti samo jednim osećanjem. Iščekivanje. I velika senka na brdu iznad njih. I onda uzvik...

— Ram tar! — uzviknu odjednom Stonin Sabit. — Ram tar — reče još jednom, ovaj put mnogo tiše, skoro uplašen saznanjem da još zna jezik svoje postojbine. Godinama je pokušavao da ga zaboravi, uništi, ili bar zakopa duboko, zajedno s ostalim sećanjima koja su se ponekad budila samo na trenutak, a onda ponovo nestajala ostavljajući za sobora pustoš, duboke i bolne tragove.

Dvojica što su klečala, polako i oprezno počeše da se uspravljaju. Pokloniše se duboko, još sa rukama na leđima, a zatim opet postadoše nepomični.

Viši savetnik napravi nekoliko brzih, gotovo paničnih koraka do svoje velike stolice i sede. Tu se oseti malo sigurnijim. Upita se kakvo još oružje imaju ova dva prepredenjaka čije je mogućnosti očigledno potcenio. Kako je samo pažljivo bio pripreman ovaj susret, svaka sitnica... i koliko im je trebalo vremena da saznaju ove stvari. A za to postoji razlog. Razlog koji će oni morati da iznesu. Samo treba sačekati...

Stonin Sabit se sada smešio. Laganim pokretima poče da miluje bronzano postolje velike figure Makleusa, zvaničnog boga zaštitnika administrativnih činovnika, koji je ponosno zauzimao dobar deo radnog stola. Desetine mikrofona vesto skrivenih svuda po velikoj dvorani stadoše da snimaju i najmanji šum. Još je nekoliko sekundi bezbrižno lupkao po postolju, a onda ustade i sa odlučnim izrazom na licu poče:

— Izvolite, gospodo. Pošto smo priveli kraju ovu našu malu predstavu, možemo napokon da pređemo na stvar — pa zaurla iznenada, od, čega se ova dvojica vidno trgoše. — Hajde ti debeli, počni!

Čovek kome se viši savetnik obratio zvao se Flik, nezgrapno i ružno stvorenje sa parom najsitnijih ali zato i najlukavijih očiju koje se mogu zamisliti. On presta na trenutak da već natopljenom maramicom neumorno briše zagasito crveno lice sa koga se slivao znoj u potocima i reče:

— Vrli i visokopoštovani zaštitnice prave umetnosti i kulture naroda galaksije, čiji sjaj nadmašuje i velelepnu svetlost Artusa, u ime moćne nezavisne korporacije »Zvezdani film«...

— Dosta, dosta, sve sam čuo — podviknu Stonin Sabit, koga ovo odjednom poče sve više da zabavlja. — Hajde da baš čujem šta hoće ti lopovi i otkud da pošalju vas dvojicu smešnih kreatura. Eeee... poslednji put pokušali su sa hipnagogim transformatorom, i, moram da vam priznam, momci, zamalo me ne obrlatiše, samo što nisam potpisao. Ali šta ja to pričam mamlazima kao što ste vi...

— Dozvolićete, velepoštovani — pokuša opet Flik, no viši savetnik ne dozvoli, sada već potpuno ohrabren.

— Debeli, sada ja govorim, i tako mi velikog Makleusa zaista ne znam šta me sprečava da ti razlupam tu tikvu koju u tvojoj kompaniji greškom nazivaju glavom. Zar misliš da ne znam zašto vas šalju ti smutljivci? — Tu viši savetnik poče da se krevelji i da imitira debelog Flika: — Vaša svetlosti, biće to veliki, ma tačnije rečeno jedan grandiozan film, čista istorija, slavne herojske tradicije naroda galaksije... O, znam ja sve te priče već napamet, herojske tradicije kao u poslednjem vašem filmu, Normilord Rili pobeđuje strašnog tiranina trulog i nepravednog prvog carstva. Čista istorija. Normilord stoji ponosno na komandnom mostu svoje svemirske krstarice dok mu gola Latesa Major...

— O ne, ne, do neba veliki i proslavljeni savetniče Sabite — ne izdrža Flik. — Ne radi se uopšte o tome, ne, nikako. Znate, taj film je bio, usudio bih se da pomenem, ipak senzacija, ako dozvolite da to pomenem, cenjeni i voljeni savetniče, pa ipak...

— A, tu smo, znači! Čekaj, Flik, pusti mene da pogodim — uskliknu Sabit veselo. — Uznemireni ste što ravno pet sektora nije pristalo da otkupi vaš smrdljivi trodimenzionalni superspektakl o epskoj borbi udruženih naroda galaksije, kako bestidno izveštavate na šarenim tritolaser plakatima što su preplavili celu ovu našu hrpicu planeta... Meni lično je veoma drago što se pokazalo da ima onih koji poseduju iole zdrave pameti i normalnog ukusa. Da niste došli sa molbom da vam ja reklamiram...

— Samo trenutak, samo trenutak visosti — sad ga već drsko prekide debeljko — prinuđen sam da ovde vašoj svetlosti, kojoj se bezgranično divim, skrenem pažnju na gnušanja vredne postupke naših najvećih konkurenata, »Central laser filma«. Vi znate, svetlosti — Flik poče vidno

da se znoji — da na rubovima galaksije postoji ravno devetsto osamdeset i sedam nastanjenih planeta čiji se stanovnici, uglavnom humanoidi, još ne nalaze na stupnju razvoja koji je Centorsko veće izglasalo kao neophodno da bi se ti svetovi primili pod okrilje velikog galaktičkog carstva, neka mu je...

— Dobro, dobro, debeli — viknu Sabit pretvarajući sc da je besan. — Znam ja sve to, klipane, i ako si nameravao da podučavaš jednog...

Tu viši savetnik opet bi bezobzirno prekinut: — Nikako visosti, nikako — i Flik sada postade nervozan. — Samo, stvar je u tome što mi više nemamo nikakvih šansi da konkurišemo tim podlacima iz »Laser filma«, baš zbog toga, baš zbog tih svetova, visosti... Vi znate šta danas prodaje filmove, poštovani... mnogo seksa, pa bez toga se ne može uopšte, verujte meni mučeniku koji već trideset godina zarađuje koricu hleba u ovome nezahvalnom poslu. — Flik se uspravi i znajući da je na svom terenu nastavi samouvereno: — Ali ipak, krv je tu najvažnija, krv, savetniče. Krv u potocima, otkinute glave i ruke koje padaju gledaocu ravno pod noge; da ponese neki suvenir, to on hoće. Naša kompanija naravno pravi savršene sintetičke kopije svih tih organa, pa utroba kad se prospe, to je tako verno, zadivljujuće zaista... ali ipak su to kopije, jer da je razliku gotovo nemoguće zapaziti, ali, ponavljam, kopija je ipak kopija, a ...

— Dobro, dobro, stani malo — zaustavi viši savetnik odlučnim glasom debeljka koji se sve višeznojio teatralno gestikulirajući, očigledno potpuno zaboravivši gde je i pred kim je. — Ti ovim hoćeš, koliko sam razumeo, da optužiš »Central laser film« da zaista ubija prave, žive ljude a ne androide koje vi, na žalost, još koristite? Načuo sam nešto da »Laser film« petlja sa kažnjeničkim kolonijama, ali isto to sam čuo i za vas, te opominjem...

— Oprostite meni jadniku koji se bezočno usuđuje da prekine vašu svetlost, uopšte nije u tome stvar, verujte mi poštovani savetniče, mada ste zaista u pravu što se tiče tih zlikovaca koje je nepogrešivo galaktičko pravosuđe osudilo na doživotnu izolaciju i ispaštanje nezamislivih grehova. Imali smo sa njima neke kombinacije, ali to je apsolutno neisplativo. Njihove porodice tražile su milione, a to je ipak, dopustićete...

Stonina Sabita već poče da umara ovakav dijalog. Mada se to ni po čemu nije opažalo, viši savetnik je sve vreme bio spreman da na novi udarac uzvrati odmah, brzo i efikasno, no iz Flikovog nepovezanog brbljanja nije mogao da pročita ni najmanji nagoveštaj opasnosti. Prave namere ove dvojice bile su mu još potpuno nepoznate. Slanje maksimalne

psihičke napetosti poče lagano da popušta.

— Hajde sad, Flik, pređi na stvar. Imate ravno još deset minuta da mi kratko i jasno kažete zbog čega ste došli. Posle isteka vremena koje sam vam velikodušno poklonio zažmuriću, i kad otvorim oči i kojim slučajem spazim...

— Dobro, slažemo se presvetli, poštovaćemo vašu želju i vaše dragoceno vreme biće sačuvano... da, da, sigurno... — Flik se sa strahopoštovanjem koje je dobro učvrstio za svoje debele obraze pokloni ponizno. — Presvetli, moraću opet, ne bez razloga da spomenem te primitivne svetove. Vama je dobro poznato da oni, na žalost, još ratuju, da na tim planetima milioni ljudi umiru čak i od onog veoma primitivnog oružja koje poseduju. E, vidite, »Central laser film« je nekako dobio dozvolu od galaktičkog veća da snima sve to, naravno i da pokupi nešto suvenira... Gledaoci će biti zadovoljni, kako i ne bi, autentične scene i sve ostalo... zamislite, poseduju dozvolu za vremenska sondiranja, naravno isključivo ondc, na periferiji. Samo kad biste videli taj njihov novi film, prava lutkica, pa ti divljaci se bore nezamislivo...

Viši savetnik je delovao pomalo razočarano.

— Dobro, ako je samo to u pitanju, dobićete tu prokletu dozvolu,. mada je to najperverznija stvar...

— Zahvaljujem, visosti, klanjam se do zemlje. No samo još trenutak, dozvolićete, presvetli. Naša je slavna korporacija nedavno sklopila ugovor sa Tarakonskom konfederacijom. Znate, posao vredan više od trideset biliona. Priča stara više od dve hiljade godina, bitka iz njihove istorije, biće to veliki istorijski spektakl. Međutim, našli smo se pred skoro neresivim problemom. Samo jedan, ponavljam, samo jedan od tih hiljadu divljačkih planeta poseduje razvoj sličan Tarakonskom. On se nalazi u ovom sektoru, visosti...

— Dosta je, Flik. Dosta, čuo sam sve. Nemom više vremena da slušam mucava preklapanja budale kakav si ti. Hajde, dobićeš sva potrebna oviašćenja — zaurla viši savetnik. Ruka mu nervozno krene prema minijaturnom diktafona na štalu. — Brže, Flik, ime planeta, kvadrant, registarski broj?

Flik kleknu na pod.

— Samo još nekoliko reči, dozvolite meni, bedniku... — A onda, ne

sačekavši odgovor i ne dignuvši se sa poda nastavi, posmatrajući pseći verno višeg savetnika. — Spasite nas, gospodaru, u pitanju je najveći posao u istoriji naše kompanije. Tarakonski sistem jedan je od najbogatijih u galaksiji, visosti... Ah, da, da — uskliknu kao da se odjednom setio nečega. Onda neshvatljivo hitno za svoju debljinu skoči sa poda i nastavi: — Odmah ću vam reći o kome se svetu radi. To je primitivan svet K-RZ-3 na samoj periferiji ovog 1 sektora. Moram priznati da smo već tempor-skanerima prevalili put kroz celu istoriju naroda tog varvarskog planeta. Nije nam bilo lako, visosti, ogroman trud, troškovi. Strašno mnogo potpuno različitih kultura na istom planetu, čak i nekoliko boja kože, zamislite! Evo segmenta njihove prošlosti koji nas zanima!

Flik dade znak drugom čoveku koji je sve vreme stajao po strani i netremice posmatrao višeg savetnika. činilo se kao da ga cela situacija uopšte ne uznemirava, da ga sve to čak malo i zabavlja. Na debeljkov pokret on vešto izvadi iz džepa najmanji trodimenzionalni projektor koji je Sabif u životu video, i aktivira ga laganim i rutinskim pokretima palca.

Nasred prostorije pojavi se slika, isprva malo zamućena, da bi vrlo brzo postala toliko realna i uzbudljiva da višem savetniku zastade dah. Na pola metra ispred njega nalazio se visok, krupan čovek, do grla obučen u neobičnu svetlucavu odeću, verovatno izrađenu od nekog metala. Stonina najviše zaprepasti to što je prilika sedela na velikom četvoronožnom stvorenju, verovatno pripadniku neke manje inteligentne vrste tog planeta. Uzalud je tražio pogledom bilo kakvo njemu poznato naoružanje pretpostavivši da je čovek pripadnik neke od armija ovog varvarskog sveta, no opazi samo izduženi predmet kojim je čovek vitlao oko sebe. Silovitost tog stvorenja ga prepade i on se mahinalno zgrči u stolici, odmaknuvši se što je više mogao od zastrašujuće prilike.

On pokuša da sakrije mešavinu straha i ushićenja koju je neobična scena izazvala u njemu.

— Ovo je lepo, Flik, baš lepo, ali šta s tim?

— Veoma mi je drago da vam se dopada, visosti — namignu mu Flik. — Nadam se da će se i publici svideti — zadovoljno cmoknu usnama. — Mmmmm... ovakav ratnik, surov, okrutan... Ali vratimo se realnosti — reče veselo i uz smešak. — Ratnik koga gledate je tipičan, hm... recimo administrator četvrte kategorije, pripadnik carstva koje se zvalo, hm... crcko ili tako nekako. Ravno pre dvesta parija zbio se jedan od presudnih događaja u njihovoj istoriji: veliki sukob između tih Crba i nekih Turika,

druge imperije koja je tada tek počela da se osnažuje. Ti Turici nikada nisu uspeli u tome, jer je njihova armija tada bila do nogu potučena i carstvo koje je dosta obećavalo raspalo se u desetak sitnih jedinica koje su se više od sto parika tukle među sobom dok se nisu ponovo ujedinile. A sada pogledajte te Turike, videćete, ma pljunuti Tarakonci, i oni sami bili su oduševljeni, bukvalno oduševljeni. Evo videćete...

Flikov pomoćnik ponovo podesi projektor. Za trenutak se na sredini ogromne kancelarije pojavi projekcija. Stonin Sabit nije mogao da poveruje svojim očima. Prizor mu se učini neverovatnim. Slične scene gledao je mnogo puta, u filmovima koji su prikazivali stravične i jezive ratove, dvoboje, smaknuća. Ali razlika je postojala. Možda i zato što je znao da je ovo stvarnost, da ovo nisu samo gomile androida koje se međusobno kasape već da je klanica, pobesneli kovitlaci hiljade ljudi i krvavog, odsečenog mesa nešto što se zaista događalo i što se događa na tim divljim i strašnim planetima periferije. Sabitu se smuči.

— Prestani Flik, isključi to! — zaurla on na debeljka koji je ushićeno obigravao oko velike trodimenzionalne projekcije i mrmljao sebi nešto u bradu. Slike nestade. — Evo, dobićete dozvolu, samo se gubite... hajde, šta čekate? Požurite! I moram ti priznati, Flik, da nisam oduševljen ovim grozotama kao ti. Bez obzira na to koliko sam te smatrao nastranim, ovo... — On se nemoćno spusti u fotelju.

— Hm, da, možda ste u pravu, poštovani. Samo postoji još jedna sitnica. Rekao sam vam, ti Turici izgubili su ovaj rat. Ali Tarakonci su imali nešto više sreće, savetniče. Pa stoga, da bismo što vernije prikazali istorijsku pobedu tarakonskog naroda protiv sada već istrebljenih Araksena, bili smo prinuđeni...

Viši savetnik Sabit ne shvati odmah na šta Flik cilja, ali kada mu debeljkov predlog dopre do mozga, on užasnut i besan skoči sa stolice:

— Idioti, prokleti idioti! Poznato vam je da su vremenske promene zabranjene već ravno pedeset parija. Čak i najmanjom greškom u proračunu temporalnog grananja doveli biste u pitanje postojanje cele galaksije. To bi bila ludost, Flik, i ti to veoma dobro znaš!

»Znači, to je bilo to. Nisu valjda mislili da ću pristati na ovako nešto. Ali ipak, suviše direktno izneto, i...« — Sabit stade nervozno da razmišlja dok mu se hladnokrvnost dostojna jednog višeg savetnika polako vraćala. Posmatrao je Flika kako nepomično stoji pred njim, pa reče uz jedva

primetan osmeh:

— A ti bi se, debeli, malo poigravao boga, je li? Pa, koliko sam ja upućen u religiju većine tih primitivnih svetova, takav kakav si, teško da bi prošao. Naravno, uz nekoliko plastičnih operacija i jedne dobre kure mršavljenja, ko zna... Ali moram te upitati još nešto, pre nego što vas obojicu izbacim. Čini mi se da sve K-RZ-3 ne stoji danas baš tako loše na standardizovanoj varijanti Zaove tehnolucijske skale... samo trenutak, Flik, odmah ćemo to saznati. — Poče nervozno da prebira po dirkama omanjeg kompjupleksa. Sačeka nekoliko sekundi pa se zabulji u ekran. — Slušaj, debeljko! — uskliknu pobedonosno pa stade da prati nizove znakova koji su se polako vukli po sredini ekrana: »Planet K-RZ-3, osamnaesti sektor... za dvadeset parija postaje ravnopravan član Galaktičkog carstva sa verovatnoćom od...«

Stonin Sabit pažljivo isključi kompjupleks i zagleda se u Flika.

— Dvadeset parija, ili šezdeset njihovih vremenskih jedinica, godina, ako hoćeš tako, ljubitelju istorije primitivnih svetova. A ti hoćeš da im menjaš istoriju! Ko zna koliko bi parija trebalo tom narodu da posle te tvoje...

— Molim vas, vaša svetlosti! — Flik je delovao pomalo uvređen. Zavuče ruku u džep i izvadi komad papira prepunog sitno ispisanim brojevima. — Ovo su samo završni proračuni... ipak, biće vam jasno. Pogledajte, visosti, molim vas... Sa verovatnoćom 73,9 posto ova mala promena udaljiće ih od pristupanja carstvu samo kojih dvesta parija, a šta je to u poređenju sa...

Viši savetnik Stonin Sabit ustade iz fotelje.

— Dohro, Flik, mislim da smo napokon završili. Neću vas slagati ako kažem da mi je bilo zaista prijatno, i.., — smešio se trijumfalno.

Flik je sada ličio na čoveka koji se hvata za poslednju slamku.

— Poštovani, presvetli, ali pogledajte još jednom, pogledajte samo još ovo... — Brzo dade znak svom ćutljivom pomoćniku. — Pogledajte, ovo je bio vođa Turika.

Sabit se udobno zavali u fotelju, likujući nad porazom svojih protivnika, porazom sa kojim su se očigledno i oni pomirili. Iz samozadovoljne malaksalosti opet ga trže debeljkov glas:

— Ali visosti, molim vas! — plačno ga je preklinjao Flik.

Trodimenzionalna slika opet se stvori. Vođa Turika je bio visok i preplanuo čovek, tvrdog i odlučnog izraza lica, prekrivenog sitnim useklinama ogrubele kože. Iznad usana, u gustim snopovima, padali su talasi crnih i gustih dlaka, što bi po galaktičkim merilima bio znak izuzetne nakaznosti. No višem savetniku se i to učini nekako lepo i skladno. Velike i tamne oči kao da su njega gledale ljubopitljivo i gotovo nežno. To grubo, ali u isti mah i zanosno lice beše mu odnekud dobro poznato. Sabit je znao da je to nemoguće, da čoveka udaljenog stotinama parija u vremenu i prostoru nije nikada rnogao da upozna, no ova ga ideja potpuno obuze. »Možda... da, možda u snovima«, razmišljao je grozničavo. Nije ni opazio kada slike nestade. Jedva da je i opazio kako Flik i onaj drugi kreću prema vratima.

Duboko se klanjamo, savetniče, i nama je predstavljalo izuzetno zadovoljstvo... — mumlao je Flik razočarano. Drugi ne reče ništa.

Viši savetnik odjednom skoči iz fotelje. Lice mu je bilo bledo, skoro sivo. Brazde po obrazima kao da se produbiše, postadoše još vidljivije, ružnije. Drhtao je celim telom.

— Čekajte, hajde sačekajte, dobro, hoću... potpisaću.

Flik kao da se ne iznenadi mnogo. Mirno izvadi iz džepa velik komad papira, hitno ga raširi i pruži savetniku. Ovaj se potpisa na njemu i ne pogledavši ga. Pokreti mu behu usporeni, mehanički. Bila je to luda ideja, potpuno apsurdna, pomisao da na taj način pomaže onom čoveku sa projekcije. »Možda u snovima«, mislio je.

Flik nervozno strpa papir u džep pa namignu pomoćniku. Obojica se duboko pokloniše i izađoše. Viši savetnik Stonin Sabit ostade nepomičan u fotelji. Glavu je zagnjurio u svoje velike dlanove.

• • •

— Slušaj Ger, ti si genije, stvarno genije. — Flik je radosno balavio drugog čoveka ljubeći ga svojim debelim usnama dok ih je mala raketa vozila u studio. — Pravi pravcati genije... Kako si se samo setio...

— Pa, Flik — promrmlja Ger zadovoljno, oslobađajući se Flikovih ručerda koje su ga srdačno grlile. — Moram ti priznati, bilo je gusto... Plašio sam se da onaj glupan neće uspeti da se seti... znaš, napustio ga je

kad je jadnom kmezavom Stoninu Sabitu bilo samo dve godine. A namontirati te smešne brkove i ostalo nije bilo teško. Nego, baš sam se pomučio dok nisam našao sliku tog odrpanca Morena Sabita. Eh, da. Takav mali zacelo zaslužuje boljeg oca, zar ne, Flik?

— Ma genije si Ger, kažem ti. Baš je šteta što Tarakonci neće dozvoliti da se film zove... kako ono beše na tom varvarskom jeziku... a da. Kaže se Kocoska bitka, baš egzotično, a, Ger?

Preko Flikovog lica razli se blaženstvo.

— Videćeš, biće to strašan istorijski spektakl. Baš onakav kakav volim...

Raketa pojuri još brže.

Robert Silverberg:

The Pain Peddlers

Prevela Vesna Mahečić

Prijenosnici bola

Telefon je zazvrjao, Northrop laktom pritisnu prekidač za uključenje i začu Maurilla kako govori:

— Imamo gangrenu, šefe. Amputirat će večeras.

Northropu poraste puls na pomisao o akciji.

— Koliko traže? — upita.

— Pet tisuća, sva prava.

— Anestetik?

— Neće — reče Maurillo. — Pokušao sam na drugi način.

— Koliko si nudio?

— Deset. Ali nije išlo. Northrop uzdahnu:

— Morat ću to sam urediti. Gdje je pacijent?

— Bolnica Clinton. Na odjelu.

Northrop izvinu tešku obrvu i mrko se zagltda u ekran:

— Na odjelu? — zaurlao je. — I ti ih nisi mogao navesti da pristanu?

Maurillo kao da se uvukao u se:

— To je rodbina, šefe. Bili su uporni. Starom je izgleda bilo sasvim svejedno, ali rođaci...

— U redu. Ostani tamo. Dolazim sklopiti nagodbu — odrezao je Northrop i isključio telefon, izvukao nekoliko praznih formulara za odricanje iz svoga stola, ako bi se rođaci ipak povukli. Gangrena je gangrena, deset tisuća je deset tisuća, a posao je posao. Mreže su drečale.

On je morao ili isporučiti robu, ili se maknuti. Pritisnuo je autotajnika: — Hoću kola spremna za trideset sekundi. Južni izlaz.

— Da, gospodine Northrop.

— Ako zove Rayfield. iz ureda mreže, recite mu da mu spremam cvebu. Recite mu... oh, k vragu... recite mu da ću mu telefonirati za jedan sat. To je sve.

— Da, gospodine Northrop.

Northrop se namrštio na stroj i napustio ured. Gravdizalo ga je spustilo niz dvadeset katova gotovo neizmjerljivo brzo. Kola su ga čekala, kako je bilo naređeno. Dugi, vitki »frontenac X '08« s loptastim, providnim krovom. Naravno, neprobojnim za metke. Producenti mreža bili su izloženi napadima luđaka.

On se nasloni, gnijezdeći se na baršunastim presvlakama. Kola ga upitaše kamo ide i on odgovori:

— Uzmimo energo-pilulu.

Pilula se iskotrlja iz pretinca ispred njega. On je proguta. »Maurillo, muka mi je od tebe«, pomislio je. »Zašto se ne možeš bez mene nagoditi? Bar jednom!«

U duhu je načinio bilješku. Maurillo mora otići. Organizacija ne može trpjeti nedjelotvornost.

• • •

Stara bolnica bila je smještena u jednoj od vulgarnih arhitektonskih nakaza od zelena stakla, tako popularnih prije šezdesetak godina. Neukusna zgrada obložena oplatom bez osobitosti i skladnosti. Glavni se ulaz rasklopio i Northrop zakorači unutra, dok mu je poznati bolnički miris zapahnuo nosnice. Za većinu ljudi bio je to neugodan miris, ali ne za Northropa. Za njega je to bio miris dolara.

Bolnica je bila toliko stara da je još imala sestre i bolničare. Da, mnoštvo mehaničara jurilo je gore-dolje po hodnicima, ali tu i tamo bi bolnička sestra srednjih godina, samozadovoljno se držeći svojih prava, progurala svoja kolica s kašom, ili bi se okrenuo teturavi bolničar s

metlom. Northrop je svojedobno napravio dokumentarac o tim ljudima, tim živim fosilima na bolničkim hodnicima. Dobio je nagradu za taj film, sa svim onim rezovima od lica bolničarki naduvenih na blještave mehaničare, sa živim prikazivanjem nehumanosti novih bolnica. Mnogo je vremena prošlo otkad je Northrop snimio taj dokumenlarac. Drukčiji šou bio je sada narudžba dana, otkad su uvedeni pojačivači.

Mehaničar ga je odveo u Odjel sedam. Ondje ga je čekao Maurillo, oniži, vrckavi muškarac, koji se ovoga trena nije mnogo vrckao, svjestan da je iznevjerio. Maurillo se naceri na Northropa šupljom grimasom i reče:

— Baš ste požurili, šefe!

— Koliko bi trajalo prije nego što bi se konkurencija ubacila? — oponirao jeNorthrop. — Gdje je pacijent?

— Dolje na kraju. Vidite gdje je zastor? Dao sam da se postavi zastor. Da bih odobrovoljio nasljednike. Rođake, hoću reći.

— Daj mi podatke — reče Northrop. — Tko je odgovoran?

— Najstariji sin. Harry. Čuvajte ga se. Gramziv je.

— A tko nije? — uzdahnu Northrop. Sad su stigli do zastora. Maurillo ga razmakne. Posvuda duž dugačkog odjela vrpoljili su se pacijenti. Mogući subjekti snimanja, svi odreda, razmišljao je Northrop. Svijet je tako pun svih vrsta bolesti, a jedna se bolest hranila na drugoj.

On zakorači između zastora. Na krevetu je ležao čovjek, stisnut i ispijen. Lice mu šuplje, zelenkasto, usiljeno. Pokraj kreveta je stajao mehaničar s intravenoznom cjevčicom što se pružala preko i ispod pokrivača. Pacijent je izgledao kao da mu je najmanje devedeset. Ako odbijemo deset godina na djelovanje bolesti, i dalje je prilično star, mislio je Northrop.

Suočio se s rođacima. Bilo ih je osmoro. Pet žena u godinama od srednjih pa do tinejdžerki. Trojica muškaraca, najstariji oko pedeset, a druga dvojica u četrdesetima. Sinovi i kćeri, nećakinje i unuke, konstatirao je Northrop.

Rekao je ozbiljno:

— Znam kako je ovo za sve vas strašna tragedija. Čovjek u punom cvatu života, glava sretne obitelji... — Northrop se zagledao u pacijenta. — Ali ja znam da će se on izvući. Vidim da on ima snage.

Najstariji rođak reče:

— Ja sam Harry Gardner. Njegov sin. Vi ste od mreže?

— Ja sam producent — reče Northrop. — Obično ne dolazim osobno, ali moj mi je pomoćnik govorio o tome kakva se ovdje velika humana situacija razvija, koliko je vaš otac hrabar...

Čovjek u krevetu je spavao. Izgledao je loše. Harry Gardner reče:

— Sklopili smo dogovor. Pet tisuća dolara. Mi to ne bismo učinili, ali zbog bolničkih računa... To nas doista može uništiti.

— Savršeno vas razumijem — rekao je Northrop najusrdnijim tonom. — Baš zbog toga smo spremni povećati našu ponudu. Mi smo potpuno svjesni katastrofalnih posljedica hospitalizacije za jednu malu obitelj, čak i danas, u vremenu zaštite. I stoga vam možemo ponuditi...

— Ne! Mora biti anestetik! — rekla je jedna od kćeri, okrugla, sumorna žena s bezbojnim tankim usnama. — Nećemo vam dopustiti da ga mučite!

Northrop se nasmiješio:

— To bi za njega bio samo trenutak bola. Vjerujte mi. Dali bismo anesteziju onog trena kad je završena amputacija. Dopustite nam samo da uhvatimo onaj jedan trenutak...

— To nije u redu! Star je i mora mu se pružiti sve najbolje! Bol bi ga mogao ubiti!

— Ma, naprotiv — Northrop će dobroćudno. — Znanstveno je istraživanje pokazalo da bol često koristi u slučajevima amputacije. Ona stvara živčani šok, koji uzrokuje neku vrst anestezije samog tijela, bez štetnih posljedica kemoterapije. A kad su jednom pravci opasnosti pod kontrolom, može se prihvatiti normalni anestetski postupak, i... — Udahnuo je duboko i okretno vrteći svoj aparat za lomljenje volje — s posebnom svotom što ćemo vam je dati, možete svom dragom ocu osigurati apsolutno najbolju medicinsku njegu. Neće biti nikakvog razloga za štednju.

Razmijenjeni su umorni pogledi. Harry Gardner upita:

— Koliko nudite?

— Smijem li pogledati nogu? — zatražio je Northrop. Pokrivač je odmaknut u stranu.

Bio je to gadan slučaj. Northrop nije bio liječnik, ali je na ovakvim poslovima radio pet godina, dovoljno dugo da stekne amatersko poznavanje bolesti. Znao je da starac loše stoji. Izgledalo je kao da je to bila teška opekotina, visoko, duž cijelog lista, obrađena vjerojatno samo prvom pomoću. Onda, u blaženom sirotinjskom neznanju, obitelj je pustila starca da trune dok nije došlo do gangrene. Sad je noga bila crna, sjajna, natekla od polovine lista do vršaka nožnih prstiju. Sve je djelovalo mekano i u stanju raspadanja. Northrop je imao osjećaj da bi mogao dohvatiti i otkidati natečene prste, jedan po jedan.

Pacijent nije mogao preživjeti. Sa ili bez amputacije, on je vjerojatno sad već istrunuo do same srži, i ako ga šok od amputacije ne dotuče, onda će se to desiti zbog opće malaksalosti. Bili su to izvrsni preduvjeti za šou. Bila je to vrst boli što izvrće utrobu, trpljenje preko drugih, kakvo su milijuni gledalaca gutali požudno.

Northrop podignu pogled i reče:

— Petnaest tisuća ako dopustite da amputira kirurg mreže pod našim uvjetima. Osim toga, mi ćemo platiti kirurga.

— Pa...

— A također ćemo potpisati i izdatke za postoperativnu njegu — glatko je dodao Northrop. — Čak i ako u bolnici ostane vaš otac šest mjeseci, platit ćemo svaki novčić, sve to iznad cijene za televizijsko emitiranje.

Imao ih je. Mogao je vidjeti kako im gramzivost sja u očima. Bili su suočeni s propašću, a on se našao ovdje da ih spase. I zar je sad bilo baš toliko važno hoće li starac dobiti anesteziju kad mu otpile nogu? Jedva da je i sad bio pri svijesti. U stvari, on neće ništa ni osjetiti, stvarno neće.

Northrop izvuče dokumente, formulare za odricanje, ugovore koji pokrivaju ostala pitanja kao i ponovna emitiranja u Latinskoj Americi, kupone plaćanja, svu potrebnu opremu. Poslao je Maurilla da šmugne po tajnika, i već poslije nekoliko trenutaka blistavi jc mehaničar stavljao sve na papir.

— Kad biste još ovdje stavili svoje ime, gospodine Gardner...

Northrop doda pero najstarijem sinu. Potpisano, zapečaćeno, uručeno.

— Operirat ćemo večeras — reče Northrop. — Odmah ću dozvati našeg kirurga. To je jedan od najboljih. Pružit ćemo vašem ocu njegu kakvu i zaslužuje.

Stavio je dokumente u džep. Sve je obavljeno. Možda je bilo barbarski operirati jednog starca na taj način, mislio je Northrop, ali on, na kraju krajeva, nije za to odgovoran. On je samo publici pružao ono što je željela, a publika je željela krv koja lipti i zgrčene živce. A što je to značilo za starca, doista? Svaki iskusni medicinar mogao je potvrditi da je već gotov. Operacija ga ne bi mogla spasiti. Anestezija ga ne bi spasila. Ako ga ne bi sredila gangrena, bio bi to postoperativni šok. U najgorem slučaju, trpjet će samo nekoliko minuta pod nožem, ali će mu bar obitelj biti oslobođena straha od materijalne propasti.

Na putu prema izlazu Maurillo reče:

— Zar ne mislite da je pomalo rizično, šefe? Mislim ponudili ste plaćanje bolničkih troškova.

— Moraš malo kockati ponekad, da bi dobio ono što želiš — reče Northrop.

— Da, samo ovo bi se moglo popeti na pedeset, šezdeset tisuća! Sto će to značiti za budžet?

Northrop slegnu ramenima:

— Preživjet ćemo. A to je više nego što će biti sa starcem. On neće izgurali noć. Nismo mi riskirali ni jedan peni, Maurillo. Ni pišljivi cent.

• • •

Vrativši se u ured Northrop uruči papire o Gardnerovoj amputaciji svojem pomoćniku, pokrenu kotače za šou i pripremi se da zaključi dan. Ostalo mu je samo da obavi još jedan prljavi posao. Morao je otpustiti Maurilla.

Nije se to zvalo otpuštanjem, naravno, Maurillo je imao svoja prava poput bolničara u bolnicama i svih drugih ispod rukovodećeg kadra. To je prije bilo vraćanje na niži položaj. Northrop je mjesecima bio nezadovoljan radom malog čovjeka, a ovo danas bijaše nepobitni argument. Maurillo nije

imao mašte. Nije znao kako sklopiti nagodbu. Zašto se nije sjetio da pripiše hospitalizaciju? Ako ne mogu na njega prenijeti odgovornost, reče Northrop samome sebi, ne mogu se ni koristiti njime. Bilo je mnogo drugih pomoćnika producenta okolo, koji će s radošću uskočiti.

Northrop je razgovarao s dvojicom. Odabrao je mladog momka Bartona, koji je cijele godine radio na dokumentarcima. Barton je proljetos sklopio pogodbu o avionskoj nesreći u Londonu. Bio je pri ruci i kad je izbio požar na Svjetskom sajmu prošle godine u Juneau. Da, Barton je pravi čovjek.

Slijedeći dio posla je bio gadan. Northrop je telefonirao Maurillu, mada je Maurillo bio samo dvije sobe dalje — te stvari nikad nije obavljao licem u lice — i rekao:

— Imam dobre vijesti za tebe, Ted. Prebacujemo te na novi program.

— Prebacujete ...?

— Tako je. Razgovarali smo ovdje danas poslije podne, i zaključili da je šteta držati te na krvožeđu. Potrebno ti je šire polje djelovanja za tvoje talente. Stoga te i premještamo u Vrijeme za klince. Mislimo da ćeš tek tamo procvasti. Ti i Sam Kline i Ed Bragan morali biste biti strašna ekipa.

Northrop je vidio kako se zdepasto Maurillovo lice mrvi. Računica ga je stavila na pravo mjesto; ovdje je Maurillo bio Broj Dva, a u novom programu, mnogo manje važnom, bit će tek Broj Tri. To je značilo s konja na magarca i Maurillo je bio toga svjestan.

Situacija je od Maurilla zahtijevala da se pretvara kako mu je ukazana osobita počast. Ali on nije igrao tu igru. Zaškiljio je i rekao:

— Samo zato što nisam potpisao onaj ugovor za amputaciju?

— Zbog čega misliš...

— Tri godine sam s tobom! Tri godine, a tek tako me izbacuješ!

— Rekao sam ti, Ted, mislili smo da će ovo za tebe biti krasna prilika. To je prečka više na ljestvici. To je...

Maurillovo se mesnato lice nadulo od bijesa:

— To je bacanje u otpad — rekao je ogorčeno. — Ma, nema veze, je 1'? Slučajno baš imam jednu ponudu. Dajem otkaz prije nego što me

najurite. Možeš si uzeti svoja prava i...

Northrop zatamni ekran.

Idiot, razmišljao je. Debeli, mali idiot. Ma, k vragu s njim!

Očistio je svoj radni stol, a očistio je i svoj duh od Teda Maurilla i njegovih problema. Život bijaše stvaran i ozbiljan. Maurillo jednostavno nije mogao držati korak, to je bilo sve.

Northrop se spremio da pođe kući. Bio je to dug dan. U osam sati te večeri javili su mu da će stari Gardner uskoro biti na operaciji. U deset, Northropu se javio glavni kirurg mreže, doktor Steele, s viješću da operacija nije uspjela.

— Izgubili smo ga — rekao je Steele ravnim, nezaintesiranim glasom. — Učinili smo što smo najviše mogli, ali on je bio uprskan. Dobio je groznicu, i srce mu je jednostavno klonulo. Ništa baš nismo mogli učiniti.

— Je li noga odrezana?

— Oh, svakako. Sve ovo se dogodilo poslije operacije.

— Je li snimka uspjela?

— Upravo je sada obrađuju. Ja sam na odlasku.

— Okej — reče Northrop. — Hvala što ste mi javili.

— Zao mi je pacijenta.

— Ne zabrinjavajte se — reče Northrop. — Događa se to i najboljima.

Slijedećeg jutra Northrop je pregledavao još neizrađene snimke. Projekcija je bila u studiju na dvadeset trećem katu, a tu se našla odabrana publika — Northrop, njegov novi pomoćnik Barton, šačica rukovodilaca mreže, nekoliko ljudi iz montaže. Zgodna, prsata djevojka, razdijelila im je kacige za pojačanje — ovdje posao nisu obavljali mehaničari!

Nortrop je namaknuo kacigu na glavu. Osjetio je poznato bujanje uzbuđenja dok su se elektrode spuštale i dok je došlo do kontakta. Zatvorio je oči. Negdje u sobi zatitrala je struja nakon uključenja EEG-pojačala. Ekran je osvijetljen.

Tu je bio starac. Tu je bila gangrenozna noga. Tu je bio i doktor Steele,

odrječit i bahat, s jamicom na bradi, zvijezda-kirurg cijele mreže, talent vrijedan 250.000 dolara, godišnje.

Northrop se počeo preznojavati. Pojačani moždani valovi počeli su pristizati preko pojačala, i on je osjećao kucanje u starčevoj nozi, tupu maglovitost bola iza starčeva čela, osjetio je slabinu od osamdeset godina, osjetio je da je polumrtav.

Steel je sada provjeravao elektronski skalpel, dok su se bolničarke vrzmale uokolo, pripremajući starca za amputaciju. Na dovršenoj traci bit će i glazba, govor, svi uresi, ali sada je to bio samo nijemi niz slika i, naravno, impuls moždanih valova bolesna čovjeka.

Noga je bila gola.

Skalpel se spustio.

Northrop je trepnuo kad ga je prostrijelila agonija drugoga. Osjetio je žareći bol, kratak pečat pakla dok je skalpel sjekao bolesno meso i trulu kost. Cijelo mu je tijelo drhtalo, i on je čvrsto zagrizao usne, stegnuo šake i uskoro je sve bilo gotovo.

Bol je prestao. Katarza. Noga više nije slala svoje pulsirajuće poruke umornom mozgu. Sad je došlo do šoka, anestezija zbog nagomilanog bola, a sa šokom došlo je i smirenje. Steele je nastavio čišćenje. Uredio je batrljak, povezao ga.

Snimke.su dalje treperile u antiklimaksu. Poslije će proizvodna ekipa sve ovo povezati u program intervjuima sa članovima obitelji, možda i snimkom sprovoda, s nekoliko mišljenja o problemu gangrene kod starijih. Sve je to bilo dodatak. Ono što se računalo, što su gledaoci tražili, bijaše čista rugoba osjećaja tuđeg bola, a to su i dobili u punoj mjeri. To bijaše gladijatorsko natjecanje bez gladijatora, mazohizam skriven u medicini. I išlo je. Privlačilo je milijune gledalaca. Northrop je obrisao znoj sa čela.

— Čini se da smo ovim pribavili sebi pravi mali šou, momci — rekao je zadovoljno.

• • •

Osjećaj zadovoljstva nije ga ostavljao ni kada je te večeri napuštao zgradu. Cijelog je dana radio naporno, dovodeći program u njegov konačni oblik, montirajući i dotjerujući. Uživao je u majstorstvu. To mu je

pomagalo da malo zaboravi podlost samog programa.

Kad je izišao, bila je već noć. Izišao je kroz glavni ulaz, a prema njemu krenu prilika, zdepasta prilika, srednje visine, umorna lica. Pruži ruku i grubo ga odgurnu u predvorje zgrade.

U prvi mah Northrop nije prepoznao čovjekovo lice. Bijaše to prazno lice, lice ništice, sredovječno, šuplje lice. Tada ga je smjestio.

Harry Gardner. Sin mrtva čovjeka.

— Ubojico! — zasikče Gardner. — Ti si ga ubio! Bio bi još živ da su upotrijebljeni anestetici! Ti, lažljivče, umorio si ga kako bi ljudi imali uzbuđenja na televiziji!

Northrop je bacio pogled po predvorju. Netko je dolazio iza ugla. Northrop bijaše miran. Mogao je tu ništicu držati čvrstim pogledom dok ne pobjegne u strahu.

— Slušajte — reče Northrop — učinili smo što je bilo najviše moguće s medicinskog gledišta za vašeg oca. Pružili smo mu najbolju liječničku njegu. Mi...

— Vi ste ga ubili!

— Nisam — rekao je Northrop i zašutio, jer je opazio iznenadni bljesak puške-rezača u ruci debela čovjeka s praznim licem. Koraknuo je natrag, ali uzalud, jer je Gardner odapeo okidač i jedna žareća munja sinu, sijekući preko Northropova trbuha isto tako djelotvorno kao što je kirurgov skalpel zasjekao u gangrenoznu nogu.

Gardner odjuri, dok su mu noge zvonile po mramornom podu. Northrop pade, stežući se rukama. Odijelo mu bijaše sprženo, a preko trbuha išla je posjekotina, široka trećinu centimetra i možda deset centimetara duboka, sijekući utrobu, organe, meso. Njegovi živci nisu prenosili poruku zatečenom mozgu. Ali onda su počeli, i Northrop se smotao i grčio u agoniji.

Koraci su se približavali.

— Opa — reče glas.

Northrop se prisili da otvori jedno oko. Maurillo. Od svih ljudi baš Maurillo.

— Doktora — propišta Northrop. — Brzo. Boli! Poroozi mi, Ted!

Maurillo je, gledao dolje i smiješio se. Bez riječi prišao je telefonu udaljenom dva metra, ubacio žeton i otkucao poziv.

— Pošaljite kamionet hitno ovamo. Imam subjekta, šefe.

Northrop se grčio u mukama. Maurillo je čučnuo pokraj njega.

— Doktora! — mrmljao je Northrop. — Bar iglu. Daj mi injekciju! Taj bol...

— Želiš da ti utučem bol? — nasmijao se Maurillo. — To neće ići, šefe. Samo izdrži. Samo ostani živ dok ti ne namaknemo onu kacigu i ne snimimo cijelu stvar.

— Ali ti više ne radiš za mene — nisi više u programu.

— Jasno — reče Maurillo. — Sad sam kod Transkontirsentala. Oni također počinju s krvožeđem. Samo, kod njih nisu potrebni formulari za odricanje.

Northrop je zinuo. Transkontinental? Ta krijumčarska podružnica što je prenosila snimke za Afganistan, Meksiko, Ganu i tko zna kamo? Čak nije za mrežu, razmišljao je Northrop. Bez plaćanja. Umirati u agoniji za profit nekolicine ušljivih krijumčara. To je najgore od svega, mislio je Northrcp. Samo je Maurillo mogao srediti takav posao.

— Injekciju! Za boga, Maurillo, injekciju.

— Neće ići, šefe. Kamionet će za trenutak biti tu. Oni će vaš zaštititi, a mi ćemo sve lijepo snimiti.

Northrop je sklopio oči. Osjećao je uzavrelu utrobu kako žari. Htio je umrijeti, htio je prevariti Maurilla i njegovo jato demona. Ali nije vrijedilo. Ostao je na životu i trpio.

Živio je još jedan sat. To je bilo više nego dovoljno za snimanje njegove agonije. Posljednja mu je misao bila da je sramota da ne može zablistati na svom vlastitom programu.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München.

Predrag Raos:

Posudi mi grudi

Predavanje je bilo u punom jeku kad se na Sonjinoj klupi upalila crvena lampica. Sonja je podigla slušalicu razrednog interfona i začula blagi no ipak prijekorni glas automata:

— Sonja, ovo je već peti razgovor u toku ovog sata — razmisli je li to baš potrebno. Vjeruj mi, ovo što sada profesor priča jako je važno i trebat će ti u životu. To je fizika, nije bilo što, i tu se ne može preskakati. Ako sada ne shvatiš, poslije će ti biti sve teže. Ja neću ulaziti u tvoje razloge, no meni se čini da je pet razgovora previše. I ako već moraš, nastoj da to bude što kraće.

Začuo se onaj poznati »klik«, znak da je robot završio prodiku. E, ljudi moji, kako baš svaku lijepu stvar znaju nečim nagrditi!

Razredni je interfon ili bolje reći intervideofon bio nesumnjivo jedan od najvećih izuma dvadeset i drugog stoljeća — bar što se tiče neposredne koristi što ju je donio čovječanstvu. Osim toga, njegovo je uvođenje predstavljalo jednu od najvećih pobjeda napredne pedagoške misli, ono je označilo konac dugotrajnog procesa pretvaranja učenika iz pasivnog i nesvjesnog primaoca znanja u aktivnog i svjesnog neznalicu.

Nakon dugogodišnjih i svestranih psiho-sociooloških istraživanja stručnjaci su, naime, Instituta za psihorekreativni i sociokomunikacijski život i razvoj djece i omladine došli do zaključka da sputavanje »komunikacijskih intersubjektivnih procesa za vrijeme odvijanja pedagoških interakcija« (brbljanja na satu) dovodi do »značajnih disfunkcija u socijalnim i sociometrijskim reakcijama i odrazima« (to jest, manje se priča). Zaključivši tako da je zabranjivanje pričanja i dopisivanja za vrijeme nastave pogubno za psihički razvoj, zatražili su da se u škole uvedu razredni interfoni, posebni aparati koji će omogućiti svakom učeniku da za vrijeme sata razgovara s bilo kojim drugim u razredu a ne, kao što je to do tada bilo moguće, samo sa svojim neposrednim susjedima.

Ali su se onda pojavili neki zadrti pedagozi i sve pokvarili. »Ne smije se, naravno, silom ometati đaka u međusobnom komuniciranju, kad za to osjete duboku psihičku potrebu«, rekli su oni, »ali ih se ipak treba na

razuman način upozoriti na određene koristi koje bi mogli imati od praćenja nastave.« I tako je zajedno s intervideofonom uveden i robot koji bi — svaki put prije no što se uspostavi veza — subjektima u procesu individualne razmjene nesistematiziranih informacija (đacima koji bi brbljali) održao jednu malu prodikicu. Srećom, uho se navikne, pa prodike više i ne čuje.

Robot se isključio, a onda je zatitralo svjetlo na malom, u klupu ukopanom ekranu. Na njemu se pojavilo žensko lice. Pa naravno, Mira! Peti put u toku tog sata!

— Sonja, ja sam. Znaš zbog čega te zovem?

— Znam, ali rekla sam ti... Zbilja ne mogu.

— Pa ne mogu vvakva, vidiš me kako izgledam! — U glasu je bila panika.

— Mira, stvarno... Sjećaš li se u kakvom si mi stanju vratila noge prošli put?

— Pa kaj ja mogu kad sam opala...

— Ti si opala, a mene još i dan danas bole! Još se vide masnice. Pa s takvim nogama nisam mogla nikud... usred ljeta morala sam nositi hlače!

— Ali sam se poskliznula... Nisam navikla njima hodati, znaš kol'ko su ti duže...

— Je, da su tvoje, malo bi bolje pripazila! Ja sam tvoje čuvala, i kaj im fali? Čak sam i nokte izmanikirala, što ti nikada na mojima ne napraviš. Kak da ti posudim kad ne znaš čuvati?

— Ali znaš da mi treba za sudar!

— Oči si mi vratila s kcnjuktivitisom, nos sa hunjavicom...

— Ali kaj ja mogu? Znaš da je bila epidemija...

— ... uha neoprana, prste porezane... na da. još uvijek je kod tebe moj vrat!

— Ali tak mi dobro stoji!

— Žalim, stoji i meni. I sad... sad što hoćeš?

— Da mi posudiš grudi — rekla je Mira molećivim glasom.

— Pokušaj kod Vesne, njene su ljepše.

— Već ih je obećala Maci. A tvoje mi bolje pristaju uz figuru.

— Al nemrem ti ih dati!

— Ali samo za jedan sudar! Ti večeras ostaješ kod kuće... kaj će ti?

— Da, kaj će mi... kaj će mi ovo, kaj će mi ono... meni ništa ne treba, tebi sve treba. Da, meni uopće niš ne treba!

— Joj, Sonja, nemoj se pigati, ali znaš...

»Djevojke«, upao je najednom glas automata, »taj vaš razgovor malo predugo traje. Dobro je ovako malo popričati za vrijeme sata, kako bi se razvijao duh zajedništva, no nema se smisla upuštati u neka duga raspravljanja.«

— Eto vidiš — rekla je Sonja.

— Ma vrlo važno što on priča... Hajde, obećaj, znaš koliko mi trebaju...

I tako je Sonja obećala. A što je drugo i mogla?

• • •

Te je večeri Mira došla na spoj zadovoljnija no ikada. Čitav je sat stajala pred zrcalom — i nije se mogla nadiviti. Sve je to stajalo i truda i novaca, ali se na kraju ipak isplatilo. Koliko se nagnjavila dok nije ižicala sve što joj treba — a onda je počela što milom što silom vući kolegice do automata za transplativnu kirurgiju. Tu je bilo muke! Na kraju se još ispostavilo da aparat na uglu uopće ne radi (opet je netko u njega gurao špicplehe), pa su morale po svoj onoj gužvi u prekrcanim vagonima vakuumske atomske magnetske termo-nuklearne željeznice ići sve do Kvatrića. A onda je još nešto i zapelo — malo je trebalo da se predomisle? 1 napokon, ne možete ni zamisliti koliko keša prožderu ti aparati — malo-malo pa povise cijenu. Začas te oslobode svog sitniša pa moraš ići u najbliži špeceraj mijenjati papirnatu lovu. No, dobro, i to se nekako sretno završilo, makar čitavih deset minuta stajali pred kabinom. Srećom, unutra je išlo sve na brzake — ubacio si kovanicu, i onda bi ti se smračilo. Narkoza. A kad bi se opet osvijestio s čudnim okusom u ustima, već si na sebi imao nešto što prije nije bilo tvoje, dok je kolegica sad nosila tvoje udove i organe...

No, nema više smisla o tome, jer to su uglavnom stvari već široko poznate. Bitno je da su sve te male operacije savršeno uspjele i da se Mira na sudaru pojavila ljepša no ikada. I baš se bila zanijela razmišljanjima o vlastitoj ljepoti i o tome kakve će blagotvorne posljedice ona izazvati kod, no, kod partnera, kad se iza ugla pojavio On — no, da, Toni. Išao je ravno prema njoj, prema sastajalištu. I tada... da, i tada se dogodilo nešto najljepše što se uopće moglo dogoditi — on je nije ni opazio!

Došao je točno do točke na kojoj bi se obično sastajali, stao tu i zagledao se u neodređenu daljinu. Fantastično! Toliko se proljepšala, toliko se izmijenila da je nije ni prepoznaot

Stajala je tako neko vrijeme, nasmijana, podbočena, uživajući u svom trijumfu! Kako li će zinuti kad je ugleda ovakvu — no, ovakvu!

— Toni!

Toni je polako okrenuo glavu:

— Molim?

— Toni, to sam ja, tvoja Mira! Kaj veliš na ovo?

— A da, to si ti. Nisam te ni prepoznao. Jako si se izmijenila. Ljepša si nego ikada. — Glas mu je bio čudan, kao da govori ukočenim vilicama, no Mira to, zanesena svojim izgledom, nije pravo ni opazila. — Hoćeš da idemo u kino? — rekao je tada. — Čuo sam da igra jedan dobar film.

I tako su krenuli.

— Je 1' da mi krasno stoje? — upitala je Mira veselo.

— Prekrasno!

— A noge su Jasnine! Najljepše u razredu!

— Predivno!

— Htjela sam ti biti što ljepša.

— Volim te.

— Ali znaš, nisu dale, škrtice. Sramota.

— Imaš pravo.

I tek je tada Mira opazila jednu čudnu notu u Tonijevu glasu.

— Toni, što je s tobom?

— Sa mnom nije ništa.

— Toni, je 1' s nama sve u redu?

— S nama je sve u redu.

— Toni, pogledaj me u oči! — Toni se okrenuo; oči su mu zurile u prazno, nekamo u daljinu. — Toni, je 1' ti mene uopće voliš?

— Volim.

— Toni, zašto se vladaš tako čudno?

— Ne vladam se čudno.

I onda je Miri sinulo:

— Toni, koliko je sedam puta osam? — Toni je šutio. — Toni, riba i pol, dinar i pol... pošto jedna riba? — Odgovora nije bilo. — Koja rijeka teče ispod savskog mosta? — Šutnja. — Toni, što si to iz sebe učinio?

— Idemo u kino — napokon se ovaj udostojio. — čuo sam da igra jedan dobar film.

— Koji film? — Ponovo bez odgovora. — Toni, odgovori, što si to sa sobom učinio?

— Ne shvaćam što me pitaš — odgovorio je ovaj mehanički. — Budi malo jasnija.

— Zašto ne razumiješ ništa što ti govorim? — ponovila je Mira jasno naglašavajući svaku riječ, iako joj je već bilo sasvim bistro o čemu se tu radi.

— Ne razumijem zato što sam došao bez pola mozga, odnosno zato što sam došao s krivom polovicom.

— Kakvom krivom polovicom?

— S polovicom Alkinog nećaka — zabrzao je Toni obradovano, sretan što je došao do mehanički zapamćenog objašnjenja. — Alka se sprema sutra ispraviti jedinicu i to baš iz fizike. A nitko ne može sam učeći

ispraviti jedinicu iz fizike, to je četvrti Newtonov aksiom. Mora mu netko pomoći, mora imati nekoga da s njim razgovara. A ja sam mozak za fiziku. Ali ja nisam mogao ostati da s njom razgovaram, jer sam morao doći na sudar. Zato sam svoj mozak posudio Alkinom nećaku. On će sada s njim raditi i učiti. A ja sam uzeo nećakov mozak, misliim, dio mozga. A muli ima tri godine. Ja zapravo ne razumijem sasvim sve ovo što govorim, ja to zapravo uopće ne razumijem. Ja sam to samo zapamtio i sada ti prenosim ono što je rekao moj mor.rk, onaj koji je ostao kod Alkinog nećaka. Zato je najpametnije da odemo u kino. Daje se jedan dobar film. Tamo mi mozak neće trebati.

Mira se sledila, a zatim gorko zaplakala. Nakon tolikih priprema, tolikog truda, tolikog žicanja!

— Toni, kako si mi to mogao učiniti?

— Idemo u kino, tako je najbolje — nastavio je Toni očito ne razumijevajući pitanje. — Bolje da odemo sada nego kad mi Alka vrati mozak. Ali ti se nemoj na to obazirati. Ja te volim, naime, voli te onaj dio mozga...

Mira se počela tresti — i onda se naglo smirila. Što da mu kaže? Ako štogod i ima, treba to ostaviti za sutradan.

— Idemo u kino — rekla je smrknuto — idemo u kino.

I tako su otišli pogledati taj »jako dobri film«. A Mira je razmišljala o blagodatima svemoćne tehničke civilizacije.

(Iz neobjavljene zbirke »Blesave priče«)

POŽUTJELA SF: GODINA 1939.

Jack Williamson:

Star Bright

Preveo Momir Lukšić

Sjajna zvijezda

Jason Peabody izišao je iz tramvaja. Duboko i s užitkom udahnuo je svjež zrak i uputio se uz Bannister Hill. Njegove umorne oči ugledale su kako se u sutonu što se spuštao pojavila prva blijeda zvijezda.

Odlutao je sjetno u izmaglicu djetinjstva sjećajući se magičnih riječi koje je nekoć znao. Prošaptao je riječi čarolije:

Zvjezdice, zvijezdo

zvjezdice sjajna

Ispunjena neka bude

moja želja tajna.

Peabody je bio tmuran, neugledan čovječuljak. Njegova slabašna ramena, premda se bio prkosno uspravio, odavala su da je pogrbljeno držanje stekao u toku dvadeset godina sagibanja nad računskim strojevima i poslovnim knjigama. Uobičajeno krotki izraz lica zamijenila je sada uvreda i očaj.

— Želim...

Peabody je oklijevao gledajući zvijezdu očima punim nade. Umorni mu se um vratio mučnim obiteljskim scenama od kojih je upravo pobjegao. Izmučenim licem preleti zajedljiv smiješak.

— Želim — reče on zvijezdi — želim da mogu činiti čuda!

Zvijezda zatreperi pakosnim blijedim crvenilom.

— I moraš činiti čuda — nastavio je Peabody — da bi s plaćom knjigovođe mogao uzdržavati obitelj. To jest, obitelj kakva je moja.

Zvijezda obećavajući namigne vragolasto.

Peabody je još dugovao tri tisuće dolara za malu kuću zidanicu, dva bloka od tramvajske linije Locust Avenue: otplate su iznosile koliko i najamnina, ali će zato za četrnaest godina kuća biti njegova. Toga popodneva dočekala ga je na vratima Ella slinavim poljupcem.

Ella, to mu je supruga, stasita plavuša, desetak centimetara viša od muža i izuzetna glasa. Njezin zvonki poljubac zabrinuo je Peabodyja. Odmah je znao, na temelju dvadesetdvogodišnjeg iskustva da ona nešto želi.

— Lijepo je biti kod kuće, draga — krenuo je u kontranapad. — Težak smo danas imali dan u uredu. — Njegov umorni uzdah nije bio hinjen. — Stari Berg otpušta. Sada svaki radi za dvojicu. Ne znam tko je sljedeći.

— Žao mi je, dragi. — Opet ga je slinavo poljubila, a glas joj je bio pun nježne sućuti. — Hajde, operi se. Htjela bih da večeramo ranije. Večeras je sastanak Društva Delphian.

Glas joj je bio presladak, i Peabody se pitao što ona želi. Ona to uvijek dugo i temeljito priprema. Kad se jednom izjasni, obično je nepobjediva. Zato je on još jednom, premda traljavo, ipak pokušao.

— Ne znam na što će sve to izaći. — Umorno je slegnuo ramenima. — Berg prijeti da će nam skresati plaće. Osiguranje, pa otplata kuće, pa djeca... zbilja ne vidim kako ćemo živjeti.

Ella Peabody se vrati i zagrli ga svojom mekom rukom. Mirisala je malo na parfem kojim se sinoć namirisala, a malo po kuhinji.

— Već ćemo nekako, dragi — rekla je hrabro.

Raspričala se vedro o sitnim događajima toga dana. Kuhinjski poslovi nisu joj smetali. Njezin izuzetni glas dopirao je do njega sasvim jasno čak i kroz zatvorena vrata kupaonice.

Pretjerano demonstrirajući umor, Peabody se smjestio u naslonjač. Našao je jutarnje novine koje ujutro nikada nema vremena pročitati. Otvorio ih i spustio na koljena kao previše je umoran da bi mogao čitati. Bojažljivo je pokušao novu diverziju. Zapitao je:

— Gdje su djeca?

— William je otišao na sastanak s onim čovjekom radi svog auta.

Peabody je zaboravio na umor.

— Rekao sam Williamu da ne može dobiti auto — javio se prilično žustro. — Rekao sam mu da je premlad i neodgovoran. Ako baš hoće kupiti kakvu starudiju, neka je sam i plati. I ne pitaj mene kako.

— A Beth — odzvanjao je i dalje Ellin glas — otišla je kozmetičarki. — Pojavila se na kuhinjskim vratima: — Ali najuzbudljivije novosti tek ćeš čuti, dragi!

Po pjevnosti ženina glasa Peabody je znao da treba očekivati najgore. Počeo je trenutak strave. Očajan, podigao je novine s koljena i zadubio se u njih.

— Da, dragi — reče ona. — Evo — jasno mi je da će šampion australske.... Dragi, slušaš li ti mene? — Ellin prodorni glas nije se mogao ignorirati. — Večeras na sastanku Delphiana ja držim predavanje o transcendentalnoj renesansi. Zar ne da je to najdivnija prilika?

Jasonu Peabodyju su ispale novine. Bio je zbunjen. Prizvuci u Ellinu glasu kazivali su da je pobjeda skoro izvojevana. Ipak, cilj još nije otkriven.

— Ella, draga — istraživao je on bjjažljivo — pa što ti znaš o transcendentalnoj renesansi?

— Ništa ti ne brini, dragi. Onaj mladić u knjižnici sve je istražio i otkucao mi predavanje, samo deset dolara. Zbilja si drag što mi želiš pomoći, a eto sada imaš priliku.

Peabody se nelagodno meškoljio u naslonjaču. Klopka se zatvarala, a on nije uspio pronaći izlaz.

— Znam da to shvaćaš, dragi. — U njezinu je glasu bilo malo nježnog drhtaja. — I sam znaš da nemam što pristojno obući. Dragi, uzimam onaj plavi džersej iz izloga Famous. Cijena je šezdeset devet i osamdeset, ali dobila sam ga za samo četrdeset devet i devedeset pet.

— Strahovito mi je žao, draga — reče Peabodv tiho, polako. — Bojim se — mi to jednostavno ne možemo. Najbolje bi bilo da ga vratiš.

Eline raširene oči počele su sijevati.

— Dragi! — Glas joj je zadrhtao i izdao je. — Dragi, ali ti me moraš razumjeti. Ne mogu održati predavanje u onim strašnim sramotno starim

krpama. Osim toga, već su ga prekrojili.

— Ali, draga, mi nemamo novaca.

Peabody je ponovo podigao novine, ali naopačke. Nakon dvadeset dvije godine dobro je znao što sada slijedi. Bit će tu suznih priziva njegove ljubavi, ponosa i dužnosti. Bit će to prava agonija osjećaja, sve dok se ne preda.

Ali on se nije smio predati: u tome je i bila teškoća. U dvadeset dvije godine njegova se odanost ženi i djeci nije nikada ozbiljnije pokolebala. Rado bi on njoj dao novac, ali sutra treba platiti dospjele račune.

Uzdahnuo je trenutno s olakšanjem kad je pred kućom zatrubila nepoznata automobilska sirena. Kroz vrata sa strane ušao je uvredljivo nemaran William Peabody.

William je bio vitak i visok mladić bubuljičava lica, neuredne plave kose, izrazito isturenih zuba. Začudo, usprkos činjenici da je stalno tražio novac za djecu, uvijek je nosio prljavi kožni kaput i iste, zgužvane hlače.

Nastojanja da ode na sveučilište, na jednu televizijsku školu i napokon u školu za brijače ostala su jalova uglavnom zbog njegova odbijanja.

— Hej, Gov. — Punio je crnu studentsku lulu. — Hej, mama! Večera gotova?

— Ne zovi me Gov, Williame! — zahtijevao je blago otac. Ustao je i odšetao do prozora. Glas mu se zaoštrio. — Williame, čiji je ono crveni kabriolet dvosjed pred kućom?

William se zavalio u naslonjač s koga je otac maločas ustao.

— Ah, ta konzerva? — Udahnuo je plavičansti dim. — Pa, zar ti mama nije rekla, Gov? Upravo sam ga uzeo.

Peabodyjevo slabašno tijelo se ukočilo.

— Dakle, ti si kupio kola? A tko će ih platiti?

William je uamahivao lulom bezbrižno:

— Samo dvadeset na mjesec — promrsi on. — I to je ozbiljna kupovina, Gov. Samo osamdeset tisuća milja, a ima i radio. Mama kaže da ti to možeš srediti. Neka to bude meni za rođendan, Gov.

— Do tvoga je rođendana još šest mjeseci.

Zvučno umilni ženin glas doplovio je iz kuhinje:

— Ne smeta, još ćeš ga plaćati i kad dođe rođendan, Jasone. Zato sam i rekla Billu da je sve u redu. Momak koji dan-danas nema kola zbilja je odsječen. Dakle, ako meni sada daš novce za haljinu...

Peabody je zaustio eksplozivan odgovor, ali je naglo zašutio kad je na prednja vrata ušla kćerka Beth. Beth je bila svijetla točka u njegovu životu. Bila je to visoka i vitka djevojka, mekih sućutnih smeđih očiju. Njezina kosa boje meda bila je svježe oblikovana u izvanredne valove.

Možda je i prirodno da očevi više vole kćerke. Međutim, Peabody nije mogao ne uspoređivati Bethinu optimističku marljivost i Williamovu lijenost. Pohađala je administrativni kurs da bi mogla voditi poslovne knjige dra Rexa Branta kad se njih dvoje vjenčaju.

— Zdravo, tata. — Prišla je ocu i nježno ga i odano zagrlila. — Kako ti se sviđa moja nova trajna? Imam večeras sastanak s Rexom. Nisam imala dosta novaca te sam obećala da ću tri dolara donijeti gospođi Larkin prije sedam. Imaš li tri dolara, tata?

— Frizura ti je izvrsna, draga.

Peabod je potapšao kćerku po ramenu i veselo posegnuo u džep. Njoj nikada nije žalio dati novac, kad je god imao. Često je žalio što nije u stanju da joj i više da.

— Hvala, tata. — Poljubila ga je u sljepoočicu i prošaptala: — Zbilja si srce!

Prazneći svoju crnu lulu, William pogleda u majku:

— Eto ti dokaza — otezao je riječ po riječ — da je sekica poželjela auto...

— Rekao sam ti, sinko — izjavi Peabodv čvrsto — da ja taj auto neću plaćati. Mi jednostavno nemamo novaca.

William lijeno ustane:

— Čuješ, Gov. Ti ne bi volio da ostaneš bez svog pecačkog pribora.

Peabodyjevo lice ukočilo se od užasa.

— Što je s mojim pecačkim priborom?

U dvadeset dvije godine Peabody je našao vremena i novaca da ode svega dvaput na pecanje. On je sebe, međutim, još smatrao vatrenim ribičem. Povremeno je tjednima preskakao ručak da uštedi za kalem, štap ili kakav specijalni mamac. Često je znao provesti koji sat u stražnjem dvorištu bacajući udicu na oznaku na zemlji.

Trudeći se da mrko pogleda Williama, tmurno je zapitao:

— Što je s mojim pecačkim priborom?

— Molim te, Jasone — ubacila se žena slatkim glasom — ne uzrujavaj se. Pa već deset godina ne upotrebljavaš taj stari pecački pribor.

Narogušen, Peabody je nasrnuo prema sinu višem od sebe.

William je punio lulu:

— Smiri se, Gov — savjetovao je sin. — Mama reče da će sve biti u redu. A meni je trebala kinta za prvu uplatu za auto. Daj, nemoj da te udari kap. Evo, dat ću ti priznanicu.

— Bili — Bethin glas bio je pun oštrog prijekora. — Nisi valjda...

Peabody je hroptao isprekidano. Kao zaslijepljen nahrupio je na izlazna vrata.

— Čekaj, Jasone! — zvonki Ellin glas osvajao je slatkom razboritošću. — Svladaj se, Jasone. Nisi ni ručao...

Žestoko je zalupio vratima za sobom.

Peabody nije prvi put u dvadeset dvije godine pobjegao u vjetrovitu slobodu Bannister Hilla, niti je prvi put nekoj zvijezdi izrekao želju. Premda nije ozbiljno vjerovao u takve dječje bajalice ta mu zamisao nije bila nipošto neugodna.

Tek što su riječi bile izgovorene, ugledao je meteor. Sićušna točka svjetla izgubila se odletjevši naviše kroz skrletni suton. Nije bila bijela kao većina zvijezda kad padaju, nego bljedunjavo zelena.

Podsjetilo ga to na još jedno slično vjerovanje. Sve što zaželiš u trenutku kad ugledaš zvijezdu koja pada, ispunit će ti se. Zastao mu je dah od uzbuđenja.

— Želim — ponovio je — želim da mogu činiti čuda!

Izrekao je to na vrijeme. Zvijezda je još sjala. Najednom... ne, ne vara se, opazio je da zelenkasto svjetlo postaje sve sjajnije.

Vrlo sjajno i — eksplozija!

Onda se najednom Peabodyjevo neodređeno, čeznutljivo zadovoljstvo pretvorilo u silnu paniku. Shvatio je da jedan komad zelenog meteora, poput kakvog nebeskog metka, juri ravno na njegs! Bezglavo je pokušao skloniti se, zaštititi lice rukama...

Peabody se probudio ležeći nauznak na travnatom brežuljku. Zastenjao je i podigao glavu. Blijedi je mjesec već bio izašao. Kose zrake njegova svjetla bljeskale su na rosnoj travi.

Peabody je bio ukočen i prozebao. Drhturio je. Odijelo mu je bilo vlažno od rose. S njegovom glavom nešto nije bilo u redu. Duboko u malom mozgu osjećao je čudnu, tupu bol. Nije bila jaka, ali je lagano i neugodno pulsirala.

Činilo mu se kao da mu je čelo čudnovato napeto i ukočeno. Prstima je napipao tanak sloj sasušene krvi i odmah iza toga nazubljen, bolan rub male ranice.

— Oh!

Uz taj prigušeni uzvik rukama je obuhvatio potiljak. Ali ondje nije bilo ni krvi ni rane u kosi. Činilo mu se da mu je ta slaba, neodređena bol tu pod rukama, ali na površini nije bilo nikakve rane.

— Blagi bože! — prošapta. — Pa to se meni zabilo u mozak!

Činjenice su bile prilično jasne. Vidio je kako meteor juri ravno na njega. Na čelu ima sićušnu rupicu. Tu mora da je ušao. Druge rupe na koju je mogao izići, nema.

Kako to da ga to dosad nije ubilo? Možda zato što je vrelina ispalila ranu. Sjeća se, čitao je u rubrici »Vjerovali ili ne« o čovjeku koji je godinama živio s metkom u mozgu.

Meteor mu se zabio u mozak! Od te pomisli podišla ga je jeza. On i Ella doživjeli su i preživjeli i dobro i zlo, ali mu je život inače prolazio smireno. Razumio bi da ga je ustrijelio kakav bandit ili pregazio taksi. Ali ovo...

— Najbolje da odem do Bethina doktora Branta — prošapta.

Dotakao je okrvavljeno čelo i ponadao se da će rana zacijeljeti. Kada je pokušao ustati, spopala ga neka nesvjestica. Žeđ mu je iznenada užegla grlo.

— Vode! — dahtao je.

Od vrtoglavice legao je natrag na rame. Žednome pojavila mu se u mašti slika čaše pune bistre vode. Istog trena ta se čaša našla na jednom ravnom kamenu. Voda u njoj blistala je na mjesečini. Činila se toliko stvarnom da je ispružio ruku i dohvatio čašu.

Popio je vođu bez čuđenja. Nekoliko gutljaja utažilo je žeđ i mozak mu se opet razbistrio. Tada je zbog neočekivanog i nevjerojatnog ostvarenja počeo drhtati bezrazložno uspaničen.

Čaša mu je ispala iz ruku i razbila se u kamen. Krhotine stakla ljeskale su se podrugljivo na mjesečini. Peabodv je žmirkao.

— To je stvarno bila čaša! — šaptao je. — Ja sam je stvorio. Ni iz čega stvorio sam čašu. Čudo! Ja sam učinio čudo!

Ta riječ je bila neobično ugodna. O onome što se dogodilo zapravo nije znao ništa više nego prije, ali je tome pronašao ime. Ipak, nemir što ga izaziva nepoznato, gotovo je nestao.

Sjećao se filma po djelu onog Engleza H. G. Wellsa. Radilo se o čovjeku koji je mogao stvarati ne samo neviđena nego ponekad i zapanjujuća čuda. Završio je on, sjećao se Peabody, uništavajući svijet.

— Ja neću tako — mrmljao je jako uzbuđen, a onda se upustio u iskušavanje svoje darovitosti. Najprije je pokušao mislima podignuti mali ravni kamen na kome je stajala ona stvorena čaša.

— Diži se — naredi oštro. — Diži se!

Kamen se, međutim, nije pomakao. Pokušao je u mašti stvoriti sliku tog dizanja. I gle, ondje gdje je to zamišljao, našao se drugi, očito istovjetan kamen.

Taj čudom stvoreni kamen najednom se razbio o svog dvojnika. Komadići tog kamena pogodili su Peabodyja u lice. Shvatio je da ta njegova sposobnost krije u sebi i opasnost.

— Kakva god da je sposobnost koju sam stekao — reče samom sebi, drukčija je od one koju je imao onaj čovjek u filmu. Ja mogu stvarati stvari, male stvari, dakako. Ali, ja ih ne mogu pomicati. — Sjeo je na vlažnu travu. — A mogu li ja njih razlagati?

Promatrao je netremice krhotine razbijene čaše.

— Odlazi — naredi. — Odlazi — nestani! Ljeskale su se i dalje na mjesečini.

— Ne — zaključi Peabody — ja ne mogu razlagati stvari.

To je na svoj način bilo vrlo loše.

U mislima donio je još jednu zabranu. Velike životinje i opasna stvorenja svih vrsta bolje je izbjegavati. Tek sada je osjetio da drhturi u odjeći mokroj od rose. Pljesnuo je dlanovima o bokove i poželio šalicu kave.

— Pa — zašto ne? — Trudio se prilagoditi glas nametljivoj spoznaji. — Ovamo, šalicu kave!

Ništa se nije pojavilo.

— Dolazi! — uzviknuo je. — Kava!

Ali ništa nije došlo. Sumnja se zavukla u Peabodyja. Možda je on bio samo ošamućen tim meteorom. Ali te su halucinacije izgledale tako nevjerojatno stvarne. Čaša puna vode bljeskala se na mjesečini...

A tada se ponovilo!

Još jedna čaša. Nesigurno, uzeo je čašu i srknuo ledenu vodu. Bila je stvarna da ne može stvarnija. Peabody zbunjen odmahne ćelavom glavom. Osjeti bol.

— Lako je s vodom — mrmljao je. — Ali kako ćeš stvoriti kavu?

Zamislio je bijeli porculanski vrč na kamenu kao poslužavniku. Isparavao je mirisno. Slika je čudnovato zatreperila gotovo kao stvarna.

Posegnuo je rukama kao da će opipati vrč. U glavi mu je nešto čudno zaštropotalo, ondje gdje je stalno lagano pulsiralo. Najednom, vrč se pojavio.

Drhtavim rukama, pun strahopoštovanja podigao je taj vrč. Vrela kava mirisala je kao ona jeftinija kavovina kakvu je Ella kupovala kad nisu bili pri novcu. Ipak, bila je to kava.

Sada je već znao kako će stvoriti tučeno vrhnje i šećer. Jednostavno je zamislio posudu s vrhnjem i tri bijele kocke šećera. Zatim je posegnuo za predodžbom i ona se ostvarila. Iznenada, osjetio se umornim od neke njemu nepoznate vrste iscrpljenosti.

Stvorio je i žličicu i promiješao kavu. Saznavao je svoju novu sposobnost. Riječi nisu djelovale. Bio je sposoban ostvariti samo ono što je zamislio. Zahtijevalo je to jedan osobiti napor, a sam je čin pratio neki daleki štropot u ušima.

Uz to, čudom stvoreni predmeti bili su isto tako nesavršeni kao i njihove predodžbe u njegovu mozgu. Na porculanskom tanjuru ispod vrča bila je nepravilna rupa, točno na mjestu gdje nije dospio dovršiti predodžbu.

Peabody se nije mnogo bavio mehanikom svojih sposobnosti. Možda bi to dr Brant mogao objasniti. On je vrlo bistar mladi kirurg. Peabodyja su zaokupile mnogo praktičnije stvari.

Drhtao je od hladnoće. Odlučio je stvoriti čudotvornu vatru i pribaviti sebi ogrtač. Ispalo je to mnogo teže nego je očekivao. Morao je u detalje zamisliti niti tkanine, pojedinosti na dugmadi i na kopčama, svaki dio kroja i šavova.

Štoviše, sam proces materijalizacije bio je neobično zamoran. Ubrzo je dahtao od nekog nikada prije doživljenog umora.

Onaj tupi, ali ne prejaki bol kljucao je brže u mozgu. Opet je osjetio onaj štropot u tjemenu kao od neke Nijagare nadnaravne snage.

Odjeća se ipak napokon dovršila. Kada je pokušao obući ogrtač, otkrio je da mu vrlo loše pristaje. Ramena su bila groteskno velika. Da stvar bude gora, ne znajući ni kada ni kako, zašlo je otvore rukava.

Umoran i malo razočaran, ogrnuo je kaput poput pelerine. Bio je uvjeren da će to uz malo više pažnje i vježbe raditi bolje. Mora se osposobiti da stvara sve što zaželi.

Umoran, ali ne i nezadovoljan, Peabody je krenuo niz Bannister Hill. Sad može kući pobjednički miran. Promrzlo mu je tijelo bilo željno kućne

udobnosti i toplog kreveta. Uživao je zamišljajući kako će Ella, William i Beth biti sretni kad saznaju za njegovu sposobnost.

Nezgrapni ogrtač tutnuo je u kontejner za smeće i pozvao taksi. Kopkajući po džepovima u potrazi za sitnišem našao je samo jedan novčić, a vožnja je stajala šest novčića. Dvojnici su riješili problem. Strpao je u džep četiri novčića i zadovoljno odahnuvši zavalio se u sjedalo.

Sin William bio je prvi kome je Peaboby pokušao otkriti svoj neobični dar. William se izvalio u naslonjaču a nezdravo blijedo lice bilo mu je ukrašeno komadima flastera. Probudio se i razrogačio staklaste oči. Kada je opazio oca, iskesio se s olakšanjem.

— Hej, Gov — reče William lijeno — prošla te zlovolja, a?

Zahvaljujući svojoj novostečenoj sposobnosti, Peabody se osjetio autoritativnijim.

— Ne nazivaj me Gov! Nisam ja nikakav guverner! — Govorio je glasnije nego ikada. — I nikakva mene zlovolja nije prošla ni spopala. — Osjetio je iznenada neku slutnju i zabrinuo se. — Što se s tobom dogodilo, Williame?

— Razbio me neki klipan — odgovori lijeno. — Neka budala u novom »buicku«. Tvrdi da sam bio na njegovoj strani ceste. Pozvao policiju i servis pa oteglio. Mislim da te čeka mala odštetna parnica. Osim ako ti je draže srediti stvar u gotovom. Onaj iz servisa reče da će račun iznositi oko dvije stotine... Imaš malo duhana, Gov?

Znani nemoćni bijes uskuhao je u Peabodyju. Počeo je drhtati i čvrsto je stisnuo pesti. Trenutak poslije njegova novostečena sposobnost omogućila mu je čak da se nasmije. Drukčije će svari od sada izgledati!

— Williame — reče on smrtno ozbiljan — hoću ubuduće malo više poštovanja prema meni. — Pripremao se da dramatično otkrije svoju sposobnost. — To je bio tvoj auto i tvoj sudar. Sredi stvari sam kako te volja.

William je nehajno odmahnuo rukom.

— Pogrešno, kao uvijek, Gov. Vidiš, oni mi nisu htjeli prodati auto. Mama je morala potpisati dokumente. Znači, ne možeš se tek tako izvući, Gov. Jedino si ti odgovoran. Imaš li malo duhana?

Drugi val bijesa spopao je Peabodyja, ali ga je isto tako ponovo smirila svijest o vlastitoj sposobnosti. Odlučio je izvesti dvostruko čudo. To bi trebalo da sredi Williama.

— Evo ti duhana! — pokazao je na stol. — Pazi! — koncentrirano je zamišljao crvenu kutiju.

Momak se zainteresirao, ali je jednako lijeno posegnuo za limenkom. Mrmljao je:

— Sasvim dobro, Gov. Ipak, onaj mađioničar u »Palaceu« prošle godine izveo je taj trik elegantnije i spretnije. — Pogledao je u otvorenu limenku i likujući prigovorio: — Prazno, Gov. I glupo, doista!

— Zaboravio sam — ugrizao se Peabody za usnu. — Naći ćeš pola limenke na mom noćnom ormariću.

Dok je William lijeno izlazio iz sobe, on se upustio u teži pothvat. U općoj pometnji i uzbuđenju zaboravio je da federalni zakoni nameću određena ograničenja stvaralaštvu bilo čuda ili drukčije. U lisnici su mu ostali ostaci ostataka tjedne plaće. Odabrao je jednu novu novčanicu od deset dolara i koncentrirao se. Prva kopija koju je načinio ostala je s druge strane bijela. Druga je ispala zamrljana na obje strane. Sada mu se, međutim, činilo da se izvještio, da zna kako treba raditi.

Kad se William vratio pripaljujući lulu, na stolu je već stajao uredan snop novčanica. Peabody se zavalio u naslonjač i zaklopio oči. Pulsirajuća bol se smanjivala, a nestalo je i onog štropota.

— Eto, Williame — reče, a u glasu mu se osjetio umor a i trijumf. — Rekao si da ti treba dvije stotine dolara... da središ taj sudar.

Izbrojio je dvadeset novčanica, a William je zurio u njega. Zinuo je a istureni zubi su se ljeskali.

— Što-je-lo, Gov? — čudio se. U glasu mu je zazvonila čak panika. — Gdje si ti noćas bio, Gov? Da nije možda stari Berg zaboravio zaključati sef?

— Ako ti novac treba, uzmi ga — reče oštro Peabody. — I drži jezik za zubima, sine.

William je pokupio novčanice. Trenutak je zurio u njih s nevjericom, a onda ih strpa u džep i odjuri iz kuće.

Omamljen od umora, Peabody se odmarao u velikom naslonjaču. Obuzelo ga je i proželo veliko zadovoljstvo. Njegova je sposobnost konačno proradila kako treba, bez greške. Ima tog čudotvornog novca koliko hoće. Moći će i Elli dati onih pedeset dolara. A može ih stvarati koliko želi, bez ograničenja.

Doletjela je muha i zazujala oko svjetla, zatim se spustila na kutiju sa slatkišima. Dok je puzala po slici višnje na omotu, Peabody se odluči na još jedan eksperiment. Trenutak napora i stvorena je nova muha.

Međutim ta stvorena muha imala je jednu manu. Na izgled, koliko je mogao vidjeti, bila je vjerna originalu. No kad je posegnuo prema njoj, nije se pomakla. Nije bila živa.

Zašto? Peabody je bio malo iznenađen. U čemu je problem? Možda postoji neki štos, nešto što ne zna, a potrebno je da bi se stvorio život? Možda to njemu i nije dostupno? Možda je i zabranjeno!

Prionuo je i eksperimentirao. Stol je bio krcat mrtvim muhama, a bilo je tu i nepokretnih žohara, pa jedna žaba i vrabac, a problem je i dalje ostao neriješen. Ćuo je kako se otvaraju ulazna vrata.

Došla je Ella, odjevena u novu plavu haljinu. Skladan kroj kao da je pozamašnom tijelu davao neku novu mladost, Peabody pomisli kako mu žena izgleda gotovo lijepa.

Još je bila ljuta. Na njegov pozdrav uzvratila je ukočenim naklonom i dostojanstveno, kraljevski krenula prema stepenicama. Peabody ju je promatrao tjeskobno.

— To je nova haljina, Ella? Lijepo ti stoji, doista lijepo izgledaš.

Ona se okrenula kraljevski dostojanstveno. Svjetlo iz svjetiljke padalo je na plavokosu glavu. Lice puno gnjeva.

— Hvala, Jasone — odgovorila je hladno. — Nisam imala novaca da platim dostavu. Vrlo neugodno. Jedva je momak pristao i ostavio robu kad sam obećala da ću ujutro donijeti novac.

Peabody izbroji deset novostvorenih novčanica.

— Izvoli, draga — reče. — I još pedeset.

Ella je blenula otvorenih usta. Peabody se nasmiješio:

— Ubuduće, draga — obećavao je — stvari će izgledati drukčije. Od sada ti mogu ispuniti svaku želju, sve što si ikad poželjela.

Ellinim licem preleti grč. Prišla mu je užurbano:

— Što si to rekao, Jasone?

Opazila je na stolu beživotne muhe, a kad je ugledala žohara, žabu i vrapca ustuknula je i prigušeno kriknula.

— Što je ovo, zaboga, Jasone? — kreštala je. — Što to znači?

Grč straha stegnuo je srce čudotvorcu. Bit će teško objasniti ljudima njegovu novu sposobnost. Predosjećao je to. Možda je najbolje otvoreno demonstrirati.

— Pogledaj, Ella. Pokazat ću ti.

Prelistavao je časopise na rubu stola. Znao je već da je teško materijalizirati samo na temelju sjećanja. Potreban je model.

— Evo. — Našao je oglas na kome je bila prikazana narukvica od platine ukrašena dijamantima. — Kako ti se sviđa, draga moja?

Ella je problijedjela i ustuknula.

— Jasone, zar si poludio? — Bila je uplašena. — Pa svjestan si da ni sitnice koje su mi prijeko potrebne ne možeš platiti. I ja sada sve ovo... te novce, narukvicu... ja to jednostavno ne razumijem!

Peabody spusti časopis na koljena. Trudio se da ne sluša Ellin prodorni glas i počeo se koncentrirati na dragulje. U glavi mu je bubnjalo od onog pulsirajućeg bola. Ali izdržao je i stvorio narukvicu.

— Pa, što kažeš, kako ti se sviđa, draga?

Pružao joj je blistavo bijelu, tešku narukvicu od platine. Dijamanti su se ljeskali sjajem pravih dragulja. Međutim, ona se narukvicu nije usudila ni dotaknuti.

Njezino zbunjeno lice sasvim je problijedjelo. Optužujući pogled bljesnuo joj je u očima. Krenula je odlučno prema njemu i zapitala:

— Jasone, odakle tebi ova narukvica?

— Pa... ja sam je načinio — izrekao je to bojažljivo i hrapavim glasom. — To je... čudo!

Od odlučna izraza Ellina lica njegova je izjava postala vrlo neuvjerljiva čak i njemu samome.

— Čudotvorne laži! — njuškala je oko njega. — Ti si pijan, Jasone, nego što! — Ponovo je navalila na njega. — A sada hoću istinu. Što si uradio? Nisi valjda krao?

Istrgla mu je narukvicu iz ruku i zaprijetila:

— Govori, odakle ti ovo?

Osvrnuo se nelagodno i opazio da se otvaraju kuhinjska vrata. William je provirivao oprezno. Bio je blijed a drhtavim rukama stiskao je dugački kuhinjski nož.

— Mama! — prošapta tmurno. — Mama, čuvaj se! Gov je šenuo. Pokušava izvoditi neke bezvezne mađioničarske trikove. A onda mi još dao dvije stotke falsifikata.

Njegove malo izbuljene oči uhvatile su bljeskanje narukvice i to ga još više izbezumi.

— Maznuo i dragulje, a? — govorio je grubo pun moralne indignacije. — Gov, zaboravljaš da imaš pristojnu i poštovanu obitelj! Kradeš dragulje i podmećeš falsifikate! Gov, kako se usuđuješ?

— Falsifikati? — Peabodvjevo suho grlo jedva je istisnulo tu riječ. — Kako to misliš: falsifikati?

— Gle nevinašceta, ma nemoj! — William je prezirno otpuhivao. — E, pa slušaj, Gov, da ti ja kažem. Falsifikati, krivotvorine, razumiješ li sad! Učinilo mi se da su te pare nekako neobične. Odnio sam ih zato jednom momku na kladionicu. On te stvari zna. A on veli, gadno, bogami! I slijepac bi to otkrio. Ne vrijedi ni pare po dolaru. Osim kao ulaznica, kaže on, na petnaest godina!

Bio je to obrat na koji Peabody nije bio pripremljen. Odmah se sjetio kako je u zabuni pobrkao oznaku vrijednosti sa samom novčanicom.

— Krivotvorina...

Ošamućen, zurio je u sumnjičava lica žene i sina. Jeza potpunog poraza počela se u njega uvlačiti. Ipak, sabrao se i pripremio za borbu.

— Ja... nisam ja to namjerno — zamuca. — Moramo spaliti, sve, i novac koji sam tebi dao, Ella.

Obrisao je znoj sa čela i uhvatio zraka.

— Ali pogledajte — govorio je sada glasnije — ja još imam tu sposobnost. Mogu stvoriti sve što hoću, sve što zaželim. Ni iz čega to mogu stvoriti. Pokazat ću vam, dokazat ću vam... Načinit ću... stvorit ću, evo, stvorit ću zlatnu polugu.

Njegova je žena ustuknula sva zgranuta. WiHiam je zloslutno zamahnuo kuhinjskim nožem i oprezno promatrao.

— U redu, Gov. Da vidimo predstavu. Istresi svoje smeće!

Stvaranje zlata nije nikakav zločin. Međutim, taj se projekt pokazao težim nego je to Peabody očekivao. Tek što su se ustalasali prvi obrisi poluge, osjetio je slabost i vrtoglavicu.

Uporno bolno kljucanje ispunjavalo mu je glavu snažnije nego ikada. Struja nevidljive tajanstvene sile pretvorila se u pravi neobuzdani uragan koji mu je sasvim otpuhnuo svijest. Sav očajan sklupčao se u naslonjaču. Napokon je zasvjetlucao stvaran, masivan, žut odljevak. Peabodv umoran ali zadovoljan napokon se trijumfalno opustio.

— Što ti je, dragi — rekla je Ella tjeskobno. — Izgledaš umorno, blijed si! Jesi li bolestan?

William dohvati žutu polugu, podigne je na jednom kraju pa ispusti iz ruku. Pala je i zazvučala metalno.

— Isuse, Gov! — prošapta William. — Pa to je doista zlato! — Zagledao se u njega i zaškiljio sumnjičavo. — Ne poigravaj se s nama, Gov. Ti si noćas provalio u neki sef.

— Me, to sam ja stvorio! — Peabodv je ustao ljutit. — Vidio si!

Ella ga je smirivala i uhvatila za ruku.

— Znamo, Jasone — reče sažaljivo. — Ali izgledaš strahovito izmoren. Najbolje pođi u krevet. Ujutro ćeš se bolje osjećati.

William je džepnim nožićem kopkao po zlatnoj poluzi. Uzviknuo je uzbuđen:

— Hej, mama! Pogledaj ovo...

Ella je, držeći kažiprst na usnama, smirivala sina. Pomogla je Peabodyju da se uspne stepenicama, i otpratila ga do vrata spavaće sobe. Požurila je zatim natrag Williamu.

Peabody se umorno razodjenuo i zatim obukao pidžamu. Uzdahnuvši umorno, uvukao se u krevet i zaklopio oči.

U početku, je, prirodno, činio manje grešake, no sada je bio siguran da sve mora biti u redu. Još malo vježbe i on će svojoj ženi i djeci moći pružiti sve što žele i zaslužuju.

— Tata?

Peabody je otvorio oči. Ugledao je uz svoj krevet kćerku Beth. Gledala ga je nekako čudno, široko otvorenih očiju, zabrinuta.

— Tata, što ti se to strašno dogodilo?

Peabody se ispeljao ispod plahte, pridigao se i uhvatio kćerku za ruku... Osjetio je da je napeta i hladna.

— Jedna divna stvar, Bee draga — reče. — Nipošto strašna. Ja sam jednostavno stekao čudotvorne sposobnosti. Mogu stvarati sve što hoću. Želim nešto i za tebe stvoriti. Što bi voljela da ti stvorim, Bee? Jednu ogrlicu od bisera, možda?

— Tata, dragi...!

Glas joj je bio brižan. Sjela je na krevet i promatrala ga uznemirena. Hladna joj je ruka podrhtavala u njegovoj.

— Tata, da ti nisi... poludio?

Peabodyja od tih riječi podiđe jeza.

— Koješta, kćerko. Od čega bih poludio?

— Mama i Bili mi pričaju strašne stvari — prošapta ona, promatrajući ga netremice. — Kažu igrao si se s uginulim muhama i žoharima... Kažu da govoriš kako možeš stvarati čuda, da si im dao krivotvoreni novac,

ukradene dragulje i lažno zlato.

— Lažno? — proguta slinu. — Nemoguće, to je pravo zlato.

Beth je odmahnula glavom.

— Bill mi je pokazao — šapne ona. — Izvana izgleda kao zlato. No kad zagrebeš, iznutra je obično olovo.

Peabodyju je pozlilo. Nije mogao zaustaviti suze razočaranja.

— Trudio sam se, pokušavao sam — zajeca. — Ne znam zašto sve ispada krivo. — Udahne i sjede na krevetu. — No ja ipak mogu stvarati zlato... pravo zlato. Dokazat ću ti.

— Tata! — reče Beth muklo i bez daha. — Tata, pa ti doista gubiš razum. — Uzdrhtalim rukama prekri lice. — Mama i Bili su imali pravo — jecala je tiho. — Ali, policija — oh, ja to ne mogu podnijeti!

— Policija? — skoči Peabodv iz kreveta. — Kakva sad policija?

Djevojka se polako povlačila, promatrajući ga svojim tamnim očima, puna straha.

— Mama i Bili telefonirali su policiji prije nego sam ja došla. Misle da si lud, a osim toga, da je u pozadini svega nekakav kriminal. Boje se tebe.

Sklopljenih ruku Peabody je otapkao do prozora. Instinktivno se bojao vlasti, policije. Obilna lektira detektivskih priča usadila mu je strah trećeg stupnja.

— Ne smiju me uhvatiti! — prošapta jetko. — Oni ne bi vjerovali u moju sposobnost. Nitko mi ne vjeruje. Saslušavat će me zbog krivotvorenja novčanica, zlatne poluge, one narukvice. Mučit će me! — Grčio se. — Bee, ja se moram odavde izvući.

— Ne smiješ bježati, tata — reče i zgrabi ga za ruku. — Svejedno će te uhvatiti. Bijeg bi značio da si kriv.

Oslobodio se njezine ruke.

— Ja moram pobjeći, kažem ti, ali ne znam kamo. Kad bi me bar netko mogao razumjeti...

— Slušaj me, tata! — Beth pljesnu dlanovima, a on se žestoko trgnuo.

— Moram otići Rexu. On ti može pomoćd. Hoćeš li, tata?

Trenutak poslije, Peabody je pristao.

— On je liječnik. On bi me morao razumjeti.

— Telefonirat ću mu da te dočeka, a ti se obuci.

Vezivao je cipele kad je ona utrčala u sobu:

— Dolje su dva policajca — šapnula je. — Rex kaže da će te čekati. Ali sada ne možeš pobjeći...

Zanijemljela je od čuda kad se na podu u sobi najednom pojavio konopac. Peabody užurbano zaveže jedan kraj za nogu kreveta, a drugi izbaci kroz prozor.

— Zbogom, Bee — uzdahnuo je. — Doktor Rex će te obavještavati.

Užurbano i nespretno zaključavala je vrata, a istog trena je netko s druge strane zakucao autoritativno. Ellin izuzetni glas nezadrživo je prodirao u sobu.

— Jasone! Smjesta da si otvorio vrata. Ja-so-ne!

Peabody je visio još nekoliko stopa iznad tla kad se prekinuo čarobni konop. Izvukao se iz polomljene loze, bacio pogled na crna policijska kola parkirana ispred kuće i zaputio se drvoredom.

Drhteći od straha i naporna bijega kroz grad, našao je vrata skromnog dvosobnog stana dr Branta otključana. Ušao je tiho. Mladi liječnik odloži knjigu i sa smiješkom ga dočeka.

— Drago mi je da ste došli, gospodine Peabody. Izvolite sjesti i ispričajte mi što vas muči!

Zadihan, Peabody se osloni na zatvorena vrata. Učinilo mu se da je dr Brant koliko srdačan toliko i oprezan. Shvatio je da i sam mora postupati vrlo oprezno da bi izbjegao goru sudbinu od one kojoj je upravo umaknuo.

— Beat vam je vjerojatno telefonirala da očokuiete luđaka — poče. — Ali, doktore, ja nisam lud. Bar za sada. Meni se jednostavno dogodilo da sam stekao jedinstvenu sposobnost. Ljudi ne mogu vjerovati da takvo nešto postoji. Sumnjiče me jer ne razumiju.

Usprkos nastojanju da govori uvjerljivo i smireno glas mu je odavao gorčinu.

— Čak je i moja vlastita obitelj... pozvali su policiju!

— Shvaćam vas, gospodine Peabody. — Glas dra Branta bio je izrazito sućutan. — Samo vi sjedite. Raskomotite se i sve mi ispričajte.

Tek kada je zakrenuo ključ u bravi na vratima Peabody se odlučio zavaliti u naslonjač dra Branta. Osjetio je na sebi ispitijiv pogled liječnikovih sivih očiju.

— Nisam namjeravao ništa loše. — U glasu mu se još osjećao i protest i bijes. — Nisam kriv i ne mogu biti optužen zbog bilo kakvog namjerno počinjenog prijestupa. Pokušao sam pomoći onima koje volim. I to je sve.

— Shvaćam vas — smirivao ga je dr Brant.

Gruba mu misao prođe mozgom. Shvatio je da ga liječnik smiruje ruttnirano, profesionalno, i da to čini kako bi umirio opasnog luđaka. Riječi su mu, dakle, nekorisne.

— Beth vam je zacijelo rekla što oni misle — reče sav očajan. — Ne vjeruju mi, ali ja doista mogu stvarati. Pokazat ću vam.

Brant se smješkao ljubazno i u tom smiješku se nije zapažala nikakva sumnja.

— Izvrsna, Krenite.

— Stvorit ču vam posudu za akvarij.

Pogledao je na mali stolić krcat doktorovim lulama i medicinskim časopisima pa se koncentrirao kako bi mogao uložiti onaj osobiti bolni napor. I bol i štropot su prestali, a posuda se materijalizirala.

— Izvrsno, gospodine Peabody — govorio je prigušenim glasom i polako. — A možete li sada staviti unutra zlatnu ribicu?

— Ne mogu. — Peabodv se uhvatio rukama za glavu. — Čini se da ja ništa što je živo ne mogu stvoriti. To je jedno od ograničenja koje sam do sada otkrio.

— Tako?

Brantove oči malo su se proširile. Polako je odšetao do male staklene posude, oprezno je dodirnuo i ispitljivo umočio prst u vodu.

— Gle — reče uz čudnu grimasu i ponovi glasnije: — Gle, gle, gle! — Ponovo je pogledao Peabodyja. — Dajte mi riječ da ste prema meni pošteni? Ovdje nema nikakvih trikova? Tvrdite da ste ovaj predmet stvorili samo mentalnim naporom?

Peabody je kimnuo glavom potvrdno,.

Sada je došlo vrijeme da se i Brant uzbudi. Dok je Peabody mirno sjedio vraćajući dah, dugajlija doktor ušetao se sobom uzduž i poprijeko. Zapalio je lulu, i dok mu se ona ugasila, postavljao je mnogo pitanja uzbuđenim glasom.

Umorni Peabody trudio se da odgovara na pitanja. Izveo je nove demonstracije svoje sposobnosti. Stvorio je iglu, pa šibice, kocku šećera i kopče za manšete koje su trebale biti od srebra. Raspravljajući o olovnoj boji dugmadi, sjetio se neuspjeha sa zlatnom polugom.

— Neka sitnica, rekao bih, koju ja uzimam kao neizbježnost.

Brant je skinuo svoje naočale-bez okvira pa ih nervozno čistio.

— Možda zato što jednostavno ne poznate strukturu, atomsku strukturu... I bit će tako!

Opet se ushodao sobom gore-dolje.

Mrtav od umora Peabody je bio zahvalan kada se mogao bez riječi zavući u liječnikov krevet. Bez obzira na laganu bol što mu je kljucala u glavi, spavao je dobro.

A gore na nebu sjajna zvijezda treptala je zelenkastim svjetlom.

Brant je noć proveo u naslonjaču, ako je uopće mogao usnuti. Ujutro je sav zgužvan, s podočnjacima, neobrijan, probudio Peabodjyja. Potvrdio sjećanje na prošlu noć pogledom na iglu, šibice, kocku šećera i olovnu dugmad za manšete, ali je i dalje bio zbunjen. Još snažno potresen, zanimao se posjeduje li Peabody još svoju sposobnost.

Peabody se osjećao tupo i tromo. Bol u tjemenu pojačala se i nije bio voljan ponavljati bilo kakvo čudo. Uspio je sebi pribaviti šalicu izuzetne kave.

— Gle! — uzviknuo je Brant. — Gledaj ti, molim te...! A ja cijelu noć sumnjam u vlastita osjetila! Časti mi, to je nevjerojatno. No, neviđena mogućnost za medicinsku znanost!

— A? — javi se Peabody sumnjičavo. — Kako to mislite?

— Ne uzbuđujte se! — reče Brant smireno. — Razumije se da vaš slučaj moramo čuvati u tajnosti bar dok ne sakupimo dovoljno dokaza kojima ćemo potkrijepiti saopćenje. Međutim za vaše dobro kao i za dobro znanosti morate mi dopustiti da proučim vašu novostečenu sposobnost.

Nervozno je glačao naočale.

— Od sada vi ste moj ujak — objavi on iznenada. — Zovete se Homer Brown. Živite u predgrađu Pottsvillea. Ostat ćete kod mene nekoliko dana radi pretraga u bolnici.

— U bolnici?

Peabody se počeo nevjesto opirati. Otkako se Beth rodila, on strahuje od bolnice. Njemu pozli, tvrdio je, i od samog bolničkog mirisa.

Međutim još je prigovarao i protivio se, a već se bio našao u taksiju.

Brant ga je pokraj sestara i liječnika prokrijumčario u golemu sivu zgradurinu. Podvrgli su ga nizu pretraga, a po prikrivenoj opreznoj uglađenosti kojom je bio okružen zaključio je da ga smatraju luđakom. Napokon ga je pozvao Brant u malu sobu za razgovor i zaključao vrata.

Najednom se počeo odnositi s punim poštovanjem, ali neobično ozbiljan.

— Gospodine Peabody, moram vam se ispričati. Priznajem da sam sumnjao — reče. — Rendgenske snimke pokuzaju nešto nevjerojatno. Evo, možete i sami pogledati. Posadio je Peabodyje ispred dvaju ogledala. Na svakom se pokazala slika lubanje. Dvije su se slike spojile. Na dnu lubanje između očnih duplji Brant je pokazao na neki predmet nepravilna oblika.

— To je — to!

— Mislite — meteor?

— Strano tijelo. Dakako, mi ne možemo odrediti pravu prirodu tog tijela bez kirurške intervencije na mozgu. Međutim, rendgen pokazuje

ožiljak nastao od prolaza tog predmeta kroz moždano tkivo i čeonu kost. Sve je to čudnovato zaraslo. To je nesumnjivo onaj predmet koji je vas pogodio.

Peabodv je jedva ustao i jedva uspio progovoriti.

— Operacija mozga! — promuca zgranut. — Niste valjda...

Polako je Brant odmahnuo glavom:

— Volio bih da jesmo — reče tmurno. — Operacija, međutim, nije moguća. Morao bi se obuhvatiti i dio samog cerebruma. Ni jedan kirurg, koliko znam, ne bi se to usudio izvesti.

Nježno je uhvatio Pcabodyja za ruku. Glas mu je zadrhtao.

— Bilo bi nepošteno sakrivati od vas činjenicu da je vaš slučaj vrlo zbiljan.

Peabodyju su klecnula koljena.

Brant je svečano pokazao na rendgenske snimke.

— Strano tijelo je radioaktivno — reče oprezno. — Utvrdio sam da se film zamućuje, a elektroskop u blizini vaše glave brzo se prazni.

Liječnikovo lice izražavalo je napetost i bilo je blijedo.

— Vi shvaćate, to strano tijelo se ne može ukloniti — reče. — Ali razorno djelovanje radijacije na moždano tkivo bit će za nekoliko tjedana fatalno. To je neizbježno.

Okrenuo se, a Peabody je zbunjen zurio. Brantov smiješak bio je neprirodan, gorak.

— Po svemu sudeći, svoju novostečenu sposobnost plalit ćete životom. To je cijena.

Peabody je pristao da ga Brant odvede u svoj mali stan. Kljucanje u glavi stalno ga je opominjalo da mu radioaktivno zračenje meteora razara mozak. Obuzeo ga je očaj i on se razbolio.

— Sada kad znam da ću umrijeti — reče liječniku — moram uraditi jednu stvar. Moram iskoristiti tu svoju sposobnost i stvoriti toliko novaca da zbrinem svoju obitelj.

— Vama će to i uspjeti, siguran sam — složi se Brant.

— Ne bih vam želio pobuđivati nesigurne nade — reče značajno. — Ipak ja sam dužan da vam predložim jednu mogućnost.

— A? — Peabody se napol podigao. — Mislite da se meteor, ipak može izvaditi?

Brant je odmahnuo glavom:

— Uobičajenim kirurškim tehnikama to nije moguće — reče. — Međutim, ja ovako razmišljam: vaša izuzetna sposobnost zaliječila je ranu od prolaska tog predmeta kroz mozak. Uspijete li steći sposobnost stvaranja i manipuliranja živom materijom, mogli bismo sa sigurnošću poduzeti operaciju oslanjajući se na vašu sposobnost da izliječite sekciju.

— To neće ići. — Peabody se umorno svalio u naslonjač. — Pokušavao sam, no ništa živo nisam uspio stvoriti. Ta moć mi jednostavno nije dana.

— Besmislica! — reče Brant. — Problem je vjerojatno jednostavan: vi ne poznate dovoljno biologiju. Bit će vam dovoljno nekoliko lekcija iz biokemije, anatomije i psihologije i vi ćete biti spremni.

Pošto ga je liječnik informirao o najnovijim otkrićima o atomskoj i molekularnoj strukturi, uspio je stvarati predmete od plemenitih metala i ni jedan više nije ispao kao ona zlatna poluga.

Dva dana se iscrpljivao stvarajući zlato i platinu. Oblikovao je metalna kućišta satova, starinske dragulje i nakit, zubne proteze i medalje, i svi su se ti predmeti mogli upotrebljavati a da ne izazovu sumnju.

Brant je pregršt nakita odnio jednom zlataru. Vratio se s petsto dolara, što je značilo da će sve zalihe, budu li se postupno prodavale, vrijediti nekoliko tisuća.

Peabody se osjećao bolesnim od umora zbog stvaralačkih napora, a dakako mučio ga je i dalje strah od policije. Iz novina je saznao da policija nadzire njegovu kuću i nije se usuđivao čak ni telefonirati svojoj kćerci Beth.

— Svi oni, pa i Beth, misle da sam lud — rekao je Brantu. — Možda ih nikada više neću vidjeti. Hoću da vi pričuvate novac i da im ga predate nakon moje smrti.

— Glupost — rekao je mladi liječnik. — Malo bolje ovladajte tom svojom sposobnosti i moći ćete sve.

Međutim, čak i Brant je morao priznati Peabodyju da njegova bolest napreduje i prijeti prekidom eksperimenata i prije nego postignu pun uspjeh.

Neuredan, upalih očiju, mumljajući o »konverziji energije«, o »reverzibilnoj entropiji«, o »telurgičkim psi-sposobnostima« Brant je, dok je Peabody spavao, bdio iz noći u noć, roneći kroz debele knjižurine o relativitetu, atomskoj fizici i parapsihologiji u nadi da će pronaći znanstveno objašnjenje Peabodyjeve sposobnosti.

— Uvjeren sam da ono kuckanje za koje tvrdite da ga čujete nije ništa drugo nego određeni način oslobađanja energije kozmičkog zračenja. Taj je radioaktivni kamen nekako omogućio vašem mozgu, možda stimuliranjem psihofizioloških sposobnosti, koje rudimentarno postoje u svima nama, da koncentrirate i preobraćate tu difuznu energiju u atome materije.

Peabody je odmahivao svojom bolnom glavom.

— Što meni koristi ta vaša teorija? — Očajan, osjetio je potrebu da iskali svoju gorčinu i ovako prikaže svoj slučaj. — Ja mogu stvarati čuda, ali kakvo je meni dobro donijela ta sposobnost? Odvojila me od obitelji. Postao sam bjegunac pred rukom pravde. Ona je doista glavobolja, i to mislim doslovno. A na kraju će me ubiti.

— Neće — uvjeravao ga je Brant — ako uspijete naučiti kako se stvara živa materija.

Bez mnogo nade, jer su bolovi što su pratili njegovo čudotvorstvo bivali iz dana u dan sve jači.

Peabody je pratio Brantove lekcije iz anatomije i fiziologije. Materijalizirao je protoplazmu, jednostavne stanice i komadiće tkiva.

Liječnik je očigledno imao grandiozne ideje o čudotvornom ljudskom biću. Nagnao je Peabodyja da proučava stvaranje ljudskih udova i organa. Poslije nekoliko dana kada u kupaonici bila je puna formalina u kome je plivalo neviđeno mnoštvo čudotvornog otpada.

Onda se Peabody pobunio:

— Postajem sve slabiji, doktore — bunio se nemoćno — Moja

sposobnost nekako nestaje. Ponekad mi se čini da će stvari iščeznuti umjesto da se materijaliziraju. Svjestan sam da nešto tako veliko kao što je ljudsko biće ne mogu stvoriti.

— Pa stvorite nešto malo — govorio je Brant. — Zapamtite, ako odustanete, odustali ste od života.

Uskoro, držeći na koljenima priručnik iz morske biologije, Peabody je stvorio malu zlatnu ribicu u akvariju koji je bio načinio one noći kad je stigao u liječnikov stan. Ljeskale su se, savršene — no uvijek bi na kraju mrtve isplivale na površinu.

Brant je bio izišao. Peabody je sjedio sam ispred akvarija. Nečujno je u stan ušla Beth. Izgledala je jadna i blijeda.

— Tata! — uzviknula je bolno. — Kako se osjećaš? — Prišla mu je i uhvatila njegove drhtave ruke. — Rex me upozorio da ne dolazim. Boji se da me ne bi slijedila policija. Mislim da me nisu vidjeli. Morala sam doći, tata. Bila sam strašno zabrinuta. Kako je tebi?

— Mislim da će sve biti u redu — slagao je hrabro Peabođy i nastojao sakriti drhtaje glasa. — Sretan sam što te vidim, draga. Pričaj mi o mami i Billu.

— Oni su u redu. Ali ti izgledaš bolesno!

— Evo, imam nešto za tebe — Peabody izvadi pet stotina dolara iz svoje lisnice i gurne ih njoj u ruke. — Bit će ih još, poslije.

— Ali, tata...

— Ne brini, draga, to su pravi.

— Ne radi se o tome. — Bila je žalosna. — Rex mi je pokušao objasniti ta čuda. Ja to ne razumijem, tata. Ne znam što da vjerujem. Znam ipak... ne želimo novac koji stvaraš na taj način. Nitko od nas ga ne želi.

Peabody se pokušao svladati i ne obazirati se na tu uvredu.

— Ali, draga, kako ćete živjeti? — pitao je.

— Sljedećeg tjedna počinjem raditi — reče Beth. — Radit ću na recepciji kod jednog zubara dok Rex ne otvori vlastitu ordinaciju. A mama će uzeti dva podstanara.

— Ali — reče Peabody — što je s Williamom?

— Bili se već zaposlio — informirala ga je Beth. — Znaš onaj momak što je na njega naletio. No, taj je čovjek vlasnik garaže. Primio je Billa na posao. Prima petnaest na tjedan, a vraća šest zbog sudara. Dobar je radnik.

Po načinu kako je to rekla, Peabody je shvatio da su se u obitelji desile promjene nabolje. Nasmiješio se zahvalno da bi joj pokazao kako je sve shvatio ali ništa nije rekao.

— Ne želim to, tata. — Ustuknula je zgranuta od malog akvarija u kome je plivala uginula ribica. — Ne volim magiju i ne vjerujem da se nešto može stvoriti ni iz čega. Uvijek je u tome nekakav trik.

Prišla mu je i ponovo ga uhvatila za ruku.

— Tata — molila je odano — zašto se ne okaniš toga? Bilo to što mu drago. Zašto sve ne objasniš policiji i tvom poslodavcu. Zašto ne pokušaš... možda bi ponovo dobio svoj posao?

Peabodv je odmahnuo glavom i nasmiješio se kiselo.

— Bojim se da to ne bi bilo baš lako objasniti — reče. — A što se tiče moje sposobnosti spreman sam da se i toga odreknem čim to bude moguće.

— Ne razumijem — reče sa strepnjom. — Moram ići. Nadam se da me policija nije vidjela. Doći ću čim uzmognem.

Otišla je, a Peabody se vratio svojoj ribici.

Nakon pet minuta vrata su se grubo i bez kucanja otvorila. Peabody podigne iznenađeno pogled. Napol materijalizirani duh male ribice zatreptao je i nestao. Očekivao je da će ugledati Branta. Umjesto njega, u sobu su nahrupila četiri policajca. Dva u civilnim odijelima. Saopćili su mu pobjednički da je uhapšen, pa su počeli pretresati stan.

— Hej, naredniče! — čuo se uzbuđeni glas iz kupaonice.

— Čini se da je i doktor Brant u kolu. I ne radi se samo o pljački nakita, prijevari i krivotvorenju. Imamo ubojstvo uz okrutno sakaćenje!

Policajci su se našli uz Peabodyja i lisice su zvecnule. On je, međutim, promatrao policajce nekako suviše poletno za čovjeka koga su upravo uhapsili pod optužbom za najteže zločine. Sablasna sjena boli nestala je s

njegova lica. Smješkao se sretno.

— Hej, nestalo je! — Bio je to pozornik u kupaonici. Uzbuđenje izazvano stravom pretvorilo se u konsternaciju. — Vidio sam maloprije. Sve sam vidio svojim očima. A nestalo je svega. Samo kada puna vode.

Narednik je sumnjičavo promatrao Peabodyja koji je sada izgledao smiren ali iscrpljen. Uputio je nekoliko otrovnih primjedbi na račun pozornika koji je smeten stajao u vratima. Napokon je sočno opsovao.

Peabody je zaklopio umoran oči. Smiješak na njegovu licu prešao je u umornu opuštenost. Zateturao je i pao. Zaspao je. Pridržao ga je narednik.

Sljedećeg jutra probudio se u bolničkoj sobi. Kraj njegova kreveta stajao je dr Brant.

— Vi ste moj pacijent — objasnio je smirujući ga. — Pod mojom ste njegom. Neobičan slučaj amnezije. Sasvim pogodan poremećaj: amnezija. I dobro ide.

— Policija?

Brant je odgovorio širokom gestom:

— Nemate se čega bojati. Nikakvih dokaza nema. Niste počinili nikakvo krivično djelo. Dakako, zanima ih kako ste došli do lažnih novčanica, ali da ste ih sami napravili to ne mogu dokazati. Već sam im rekao da vi kao žrtva amnezije nemate njima što reći.

Peabody uzdahne i protegne se ugodno u krevetu.

— A sada ja imam nekoliko pitanja — reče Brant. — Što se to, na sreću, dogodilo s onim otpacima? 1 gdje je kamen iz vaše glave? Rendgen pokazuje da je nestao.

— Jednostavno, ja sam ga razložio — reče Peabody. Brant se oporavio od šoka:

— Shvaćam — reče nakon duge šutnje. — Pretpostavljao sam da je neizbježno suprotstavljanje stvaranju uništenje. Samo, kako ste to izveli?

— Došlo mi je to kad je policija provalila — reče Peabody. — Stvarao sam nevu prokletu zlatnu ribicu, a bio sam suviše umoran da bih je dovršio. Kad sam začuo lupu na vratima, uložio sam mali napor da... pa nekako da

je pustim, da je odgurnem. — Opet je uzdahnuo zadovoljno: — Evo kako se to dogodilo. Ribica je bljesnula i nestala. Od toga što sam ja izazvao eksploziju u glavi kao od bombe. To mi je dalo osjećaj razlaganja. Anihilacija, to vi tako zovete. Mnogo je lakše nego stvaranje kad jednom uhvatite »štos«. Pobrinuo sam se za stvari u kupaonici i pomislio na kamen u svojoj glavi.

—Tako, dakle. — Brant je uznemireno obišao sobu i vratio se da upita: — Pa sada kad je nestalo kamena — reče.— pretpostavljam da nema više ni vaše izuzetne sposobnosti?

Prošlo je nekoliko sekundi dok je Peabody odgovorio. Rekao je tiho:

— Nestala je!

Ta je izjava, dakako, bila laž. Peabody je naučio određenu lekciju. Uništenje kamena izazvalo je prestanak bolova. On je, međutim, upravo tada uvjerio sebe da mu je sposobnost ostala nedirnuta. Pod plahtom stvorio je i odmah razložio malu zlatnu ribicu...

• • •

I nadalje knjigovođa, Peabody je izvana onaj isti čovjek kakav je bio one noći kad je odšetao uz Bannister Hill. Međutim, ipak postoje neke fine razlike.

Novo samopouzdanje pomoglo je da mu gospodin Berg poveća odgovornost, i dakako, plaću. Još nerazjašnjene okolnosti i misterija njegove amnezije navele su njegovu obitelj i susjede da mu iskazuju izvjesno poštovanje. William ga samo u rijetkim prilikama zove »Gov«.

Peabody je vrlo diskretan kad se koristi svojom sposobnošću. Ponekad, i to kada je sasvim sam, on se opskrbi kakvim cigaretama. Jednom je usred noći komarac koji ga je gnjavio jednostavno nestao.

Da, i tko zna kako, nabavio je pecački pribor na kome mu zavide prijatelji. Sada ga ima vremena i upotrebljavati.

Uglavnom, njegova se sposobnost ispoljava u izvođenju nedokučivih trikova i na stvaranje malih, čudom stvorenih igračaka za zabavu i užitak svoja dva unučica.

Od svega, u tome najviše uživa, ali za to ne smiju znati njihovi roditelji: Beth i doktor Brant.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Safet Turalić:

Okus vlastite smrti

»Imate li hrabrosti da iskušate okus vlastite smrti?« pisalo je 2117. godine na plakatu, priznaćete dosta provokativnom i smionom, kojim su Aranci, čim su uspostavili trgovačke odnose sa Zemljanima, obasuli sve krajeve Zemlje i pozivali sve zainteresovane na putovanje u prošlost ili budućnost. Cijena putovanja je niska, a što je posebno važno, samo putovanje isključuje bilo kakvu opasnost za putnika. Ovaj novi aranžman nudi putovanje u prošlost ili budućnost, ali s mogućnošću da se doživi vlastita smrt! U toku nepune godine svoje prisutnosti na Zemlji, Aranci su širom Zemlje otvorili već 102 instituta za putovanje u prošlost ili budućnost.

»Imate li hrabrosti da iskušate okus vlastite smrti?« njihova je najnovija ponuda u osvajanju Zemljinog tržišta za putovanje kroz vrijeme, što je samo potvrđivalo da su vrlo daroviti trgovci, da su umješni i trgovački hrabri, odlučni i prilagodljivi ćudima stanovnika ovog planeta koji su upoznali tek nedavno.

• • •

Mesko zastade pred zastakljenim ulazom 83. aranskog instituta za putovanje u prošlost ili budućnost, koji se nalazio u Bosni, u blizni Tešnja, okružen borovom i jelovom šumom te veličanstvenom tišinom, tako potrebnom u ovom vremenu.

Kao da se kolebao: ući ili ne ući?

Ipak, odluči se. Vrata se automatski, bešumno otvoriše i on uđe u prostrano, mermerno predvorje. Bio je zadivljen bjelinom, jednostavnošću i skladom, tako da nije ni opazio kad mu je prišla Aranka, sva obučena takođe u bijelu uniformu Obratila mu se blagim glasom:

— Na usluzi smo vam!

Mesko se tek tada prenuo i iznenađeno pogledao u tu ženu, Aranku, toliko sličnu Zemljankama — koja je ipak bila nekako posebna. Imala je krupne narančaste oči i tako bijelu kožu da se moglo reći da je bila

providna kao meduza.

— Došao sam u povodu vašeg novog programa putovanja kroz vrijeme »Imate li hrabrosti da iskušate okus vlastite smrti?« Želio bih... — zastade nesigurno — želio bih okusiti svoju smrt, mada mi to nekako zvuči glupo...

Aranka, ne skidajući svoj narančasti pogled s posjetioca, blago upita:

— Gdje želite umrijeti: u prošlosti ili u budućnosti?

— Pa, u budućnosti... — nesigurno će Mesko.

— Imate li neke posebne želje u vezi sa svojom smrću? — i dalje je blagim glasom pitala Aranka.

— Želio bih okusiti svoju pravu smrt.

Aranka kimnu glavom:

— U redu! Pođite za mnom.

Dugi bijeli hodnik ostade za njima i oni se nađoše u velikoj dvorani instituta. Bila je bijela, bez ijednpg predmeta, jezivo prazna. Aranka lagano priđe zidu i pritisnu neku dugmad koja su se jedva nazirala. Iz poda izroni velik bijel ležaj i stolica. U dvoranu uđe Aranac, koji se od svoje sunarotkinje razlikovao samo po očima: bile su mu krupne i crvene. Čim su ispunili neke upitnike Mesko leže na ležaj, a oboje Aranaca nestadoše začas iz dvorane. Mesko ostade sam u blješteće bijeloj velikoj dvorani instituta. Nigdje prozora, nigdje vrata, ničega... svuda samo bjelina, koja ga je polako ubijala.

Aranka odjednom jednostavno izroni iz bijelog zida i zamoli ga blagim glasom da se skine dogola. On posluša bez trunke nelagode ili stida, a ona ponovo nestade iznoseći njegovu odjeću; a onda su se pojavili opet oboje Aranaca i dali Mesku nekakvu pilulu. Zamolili su ga da je proguta i da legne i pokuša se opustiti.

Mesko je ležao na velikom bijelom ležaju, nepomičan, gol, okružen blještavom bjelinom... I tad ugleda — sebe!

Prepoznao je svoju sobu. Ležao je na krevetu. Gle — iznenadi se: imao je cijelu desnu nogu u gipsu, do prepona. I onda se začu nekakva lomljava. Soba poče da se cijepa, zidovi da padaju. Zemljotres!

Vidio je još: cio strop se jednostavno obrušavao na njega. Pokušavao je očajnički da ustane. Nije mogao, nikako to nije mogao izbjeći. Ostao je bespomoćan u krevetu, a strop se i dalje spuštao...

I jednostavno ga slijepio s tlom.

Nestade ga!

»Zar je to moja smrt?« prestravljeno pomisli Mesko. »Zar je tako grozna i teška moja smrt?« bila mu je posljednja misao, i onda utonu u san.

• • •

Kada se probudio, bio je već odjeven i spreman da napusti institut i vrati se u svoj stan u Tešnju. Osvrnuo se malo oko sebe. Nije bio sam u toj prostoriji. Pored njega ležala su još trojica starijih muškaraca, a preko puta još pet žena, uglavnom sve malo starije. Svi su se polako budili poslije povratka sa putovanja kroz vrijeme. Neki su sigurno kao i Mesko na tim putovanjima iskušali i okus vlastite smrti, a neki za to još nisu skupili dovoljno hrabrosti pa su bez straha putovali u prošlost ili budućnost, želeći da dozive nešto zanimljivo ili neobično.

Mesko među prvim ustade sa svoga ležaja. Kada su svi poustajali, uđe u sobu ona Aranka, ispraćajući ih sve zajedno iz instituta.

Staklena vrata se ponovo zatvoriše bešumno za njima.

— Zar je kiša baš danas morala da pada? — pomalo ljutito promrsi Mesko.

Ni ostalima nije bila baš po volji, pa se vratiše u čekaonicu, da pričekaju dok kiša prestane.

I čim je kiša prestala, grupa ponovo, izađe zajedno.

Vrata instituta opet se zatvoriše za njima.

Čini se da se tek sprema nevrijeme! — neraspoloženo će Mesko, gledajući u guste, tamne oblake koji su nagrnuli iznad aranskog instituta, i žurno pođe niz stepenice.

Nije prešao ni desetak bijelih, mramornih stepenica kad se poče kotrljati niz njih. Bile su klizave od kiše koja je tek prestala, a i on je žurio.

Ostali zastadoše, iznenađeni njegovim padom.

Zaustavi se tek na dnu mramornog stepeništa.

Ležao je nepomičan, u zaista glupom položaju, mokar i sav izubijan. Glava mu je bila sva u krvi. Stenjao je bolno.

Dvojica ljudi priđoše mu odmah. Jedan mu oprezno podiže okrvavljenu glavu.

— Moja noga... — zastenja Mesko bolno, gotovo plačnim glasom.

Drugi čovjek oprezno ga pomakne malo u stranu. Mesko zastenja još jače. Zatim mu polako podiže nogavicu desne noge. Dvojica ljudi pogledaše se tužno.

— Težak lom. Slomljena mu je desna noga. Odvezimo ga hitno u bolnicu... — bile su poslednje riječi koje je Mesko čuo, a onda je utonuo u dubok san. Kiša je ponovo počela padati.

PRIKAZI ● VIJESTI ● OSVRTI
DOGAĐAJI ● POLEMIKE

Velemajstori ilustracije u SF-u: Michael Whelan (2)

Masovno širenje džepne knjige počelo je tridesetih godina dvadesetog stoljcća. iako džeona knjiga u međuvremenu riie potpuno nestala s tržišta. u Evropi je novoosnovana multinacionalna izdavačka kuća Albatros preuzela program kuće Tauschnifz. Nekoliko godina poslije, u Velikoj Britaniji, osnovana je izdavačka kuća Penguin, a 1939. je Roberl de Graff osnovao u SAD kuću Pocket Books.

De Graff, koji je imno dugogodišnje iskustvo u izdavačkoj djelatnosti i koji je mogao dobro proučiti mnogebroine greške u prošlosti, idealno je ujedinio nužne komercijalne komponente i jeftinu knjigu ponudio naišlrim masama čitalaca. Privukao je kapital, organizirao distribucijsku mrežu, pripremio izdavački program i oblikovao opremu knjige. Džepne knjige počele su se prodavati na kioscima, u trgovinama i dakako u knjižarama. Izdavački program bio je izuzetno opsežan i sadržavao je priznata književna djela, kriminalističke romane, djela za omladinu itđ.

Likovna oprema, koja je ukusno oblikovanim naslovnim stranicama trebalo da privuče pažnju kupca, iznenada je dobila još jednu značajnu komponentu. Trgovci knjigama i distributeri koji su se pri nabavi većih količina knjiga odlučivali samo na ovnovi naslovne stranice i kratkog sažetka sadržaja, naručivali su, dakako, one knjige koje su i njih najviše privlačile. Tim se djelima davalo više reklamnog i prodajnog prostora. Sto je opet povećavalo prodaju. Za nekoliko godina džepna se knjiga prodavala više od 100.000 prodajnih mjesta, a do 1950. godine izdavačka kuća Pocket Books prodala je više knjiga nego što je iznosila ukupna naklada svih bestselera u SAD od 1880.

Valja spomenuti i odluku vlade o financiranju izdavanja pojedinih knjiga za potrebe američke armije za drugog svjetskog rata. šio je dovelo do stvaranja novog kruga čitalaca i bitno utjecalo na poslijeratno stanje na tržištu knjiga.

No dok su izdavačke kuće — radi veće međusobne konkurencije — u početku opremale svoja izdanja jednoobrazno i s raspoznatljivom likovnom opremom, izdavači su ubrzo postali svjesni značenja pripadanja djela

pojedinim žanrovima. To je dovelo do toga da danas kupac nalazi djela iz sfere svoga interesiranja na posebno označenim policama knjiga, prodajnim mjestima ili čak u specijaliziranim knjižarama. Izdavači znaju da knjige pojedinih književnih vrsta donose pouzdan, iako ne i astronomski dobitak.

Žanrovska pripadnost cijelih izdavačkih kuća vidi se na primjeru izdavačke kuće SF književnosti DAW, kod koje sve knjige imaju jednoobraznu likovnu opremu i jednako obojen hrbat.

Možda ćemo najlakše razumjeti konfliktnost interesa koji se upliću u rad komercijalnog ilustratora ako razmotrimo osnovne funkcije naslovne stranice knjige. Oblikovno i likovno rješenje te stranice pokušaj je spajanja pojedinačnih koncepata, koji se na prvi pogled ne daju uskladiti. Knjiga je kulturno dobro u kojoj pisac umjetničkom snagom pisane riječi predaje svoje doživljaje, osjećaie, težnje, a istodobno se sve to sukobljava s ekonomskom stvarnošću tržišta knjige, na kojemu se knjiga mora neprekidno prilagođavati promjenljivom ukusu i potrebama čitateljstva. Osnovne funkcije naslovne stranice knjige su ove:

• Naslovna stranica mora što vjernije odražavati sadržaj književnog predloška i pokazivati Izdavačeve razloge za objavljivanje knjige.

• Naslovna stranica mora biti grafički privlačno oblikovana i mora povezivati sadržaj knjige sa srodnim uspješnim djelima u knjižnom ili nekom drugom mediju, naročito filmskom.

• Na hrptu i na naslovnoj stranici mora biti oblikovan zaštitni znak izdavačke kuće, a nju mora obilježavati i žanrovska likovna ikonografija.

Samo ponekad, kad to dozvole ostali činioci, izdavači pokušavaju približiti žanrovsku knjigu širem krugu čitalaca. Kao primjer navedimo SF roman Carla Sagana Kontakt (Contact), koji je trebalo da izađe u veljači 1985, a izdavač je taj književni prvijenac poznatog popularizatra znanosti predstavio kao djelo o predviđanju budućnosti.

Sagan je za znanstveno-popularne tekstove dobio Pullitzerovu nagradu i sasvim je razumljivo što je izdavačka kuća Simon i Schusier odlučila da to SF djelo ne opermi SF likovnom ikonografijom. Na naslovnoj stranici bit će slika Carla Sagana. kojeg potencijalni kupci dobro poznaju iz uspješne IV serije Kozmos.

Ilustratori knjiga koriste različite pristupe pri likovnom opremanju naslovnih stranica. Najčešći je, a i najpopularniji realistički pristup,

karakterističan i za likovni izraz Michaela. Whelana. Realističan nain ilustriranja je prikazivanje pojedinih značajnih prizora iz književnog predloška ili mozaičko predstavljanje pojedinih prizora i protagonista. Simbolistički pristup ilustriranja izuzetno je značajan za žanrovska djela i može obuhvatiti raspoznatljivu simboliku SF i ljubavnih romana, romana strave i užasa itd. Ili — kao što se to zbiva najčešće u SF žanru — prelazi gotovo potpuno na surealističko područje.

Whelanova popularnost osniva se na realističkom načinu prikazivanja što je najosnovniji likovni izraz, a zbog svoje neposrednosti dostupan i likovno neobrazovanim masama. Umjetnik, koji slika svjetove koje čovječje oko još nije vidjelo, mora se distancirati od prostorne i vremenske osi objektivne stvarnosti, jer SF likovna ostvarenja imaju osnovu u njegovoj mašti. Nasuprot prizorima lz svakodnevnog života, koje umjetnik zbog likovne blizine iskustvenoga svijeta može prikazati uz pomoć najrazlićitijih nerealističkih stilova — a istodobno sačuvati integritet s književnim predloškom i komunikativnost sa čitaocima — kakav je pristup prilikom prikazivanja neempirljskih, odnosno fantastičnih komponenata književnog predloika često vrlo problematičan za uspjesno odražavanje sadržaja takvoga djela. U tome i jest razlog zbog kojega velika većina ilustratora primjenjuje realistički način likovnoga prikazivanja.

Moramo znati i to da je u toku posljednjih pet godina došlo do prilične recesije izdavanja knjiga u SAD. Nakladnici su izdavali manje knjiga, smanjivali naklade, povećavali cijene a neki su bitno okrnjili ili čak ukinuli svoj SF izdavački program (Timescape, Dell). Izdavačka kriza odrazila se i na autorske honorare, i tako su se i pisci i likovnjaci morali prilagoditi otežanim prilikama na tržištu koje su iziskivale da se u prvome redu tiskaju komercijalnija djela. Nema sumnje da je to razdoblje u evoluciji SF likovnog stvaralaštva konzervativno.

Iako likovno znanje i tehnička perfekcija SF likovnjaka vjerovatno nikad nije bila veća, u njihovim se djelima ne zapažaju inovacije nego povratak konzervativnijem realističkom načinu slikanja. Razlog je dakako uređivačka politika i nastojanje nakladnika da prošire krug kupaca SF književnosti. S obzirom na to da korijeni SF ilustratarstva sežu u drugu polovicu 13. stoljeća, a masovan prodor SF ilustracije omogućilo je tek redovno izlaženje periodičke štampe, sredinom dvadesetih godina 20. stoljeća, jasno je da u tako kratkom vremenu nije moguće očekivati bitan uspon likovne naobrazbe najšireg kruga čitalaca.

Kao primjer do kolikog raskoraka može doći među SF likovnjacima i ljubiteljima SF-a spomenimo da velikan SF ilustracije Richard Powers, koji je u pedesetirn i šezdesetim godinama doslovno preobrazio SF likovnu umjetnost i dao joj do tada neslućenu dubinu, nije dobio nijednu nagradu Hugo, iako je za izdavačku kuću Ballantine izuzetno kvalitetno opremio desetke SF knjiga i oblikovao mnoge ikonogratske karakteristike suvremene SF ilustracije. Na žalost, tu je nesumnjivo riječ o samo izuzetnom poznavanju likovnog medija urednika Iana Bailantinea koji je Powersu omogućio pun razmah umjetničkog izražavanja. Ako se pak sjetimo da su samo dva ilustratora koji pripadaju realističkom smjeru SF likovnog izraza, Frank Kelly Freas i Michael Whelan, zajedno dobili čak 15 nagrada Hugo, jasno je da je realiitičan način slikanja najosnovniji likovni izraz suvremeno opremljene SF knjige ili časopisa.

Valja dakako reći da je ove godine došlo do revitalizacije SF izdavačkih programa u SAD i da su iz ruševina odbačenih SF projekata izrasle dvije vrlo značajne izdavačke kuće, Baen i Bluejay, ali će njihov utjecaj kako na SF ilustraciju tako i na ŠF u cjelini biti moguće ocijeniti tek za nekoliko godina.

Virtuoznost slikarskog kista i vizualna komunikativnost likovnog izraza ne bi Whelanu bile dovoljne da u tolikoj mjeri osvoji naklonost ljubitelja SF da pri izboru nagrađenih potpuno zaborave mnoge druge SF likovnjake. Očigledan doprinos Whelanovoj omiljenosti dala je ilustratorova interpretacija književnih opusa nekih poznatih pisaca SF književnosti, a prije svega H. Beama Pipera i Anne McCaffrey. Tu je Whelan do kraja iskoristio zakone tržišta knjige.

Teorija prodaje knjiga je od četrdesetih godina 20. stoljeća, kad je Robert de Graff shvatio da istodobno izdavanje raznovrsnih knjiga jednog književnog žanra donosi pouzdane i predvidive dobiti, znatno napredovala. Analiza tržišta je pokazala da kupci najradije posižu za jednoobrazno opremljenim izdanjima jednog pisca, što se vidi u prvome redu po tome što su izdavači spremniji otkupiti književna djela pisca čije knjige već imaju u svom programu. Na taj način mogu eventualnim ponovljenim izdanjima pripremiti šire predstavljanje određenog autora što na kraju krajeva, zbog većih propagandnih zahvata, donosi i veću dobit.

Kad je izdavačka kuća Ace, deset godina poslije tragične smrti Pipera, naposljetku osigurala prava na objavljivanje njegovih djela, urednici su se odlučili za jednoobraznu likovnu opremu. Michael Whelan koji se

početkom sedamdesetih godina još probijao među vodeće SF ilustratore, uspješno je položio ispit. Vjerojatno je Whelan najpoznatiji po likovnoj interpretaciji humanoidne rase Fuzzy Sapiens u djelima H. Beama Pipera koju je prikazao s izuzetnom pronicljivošću i osjeććajem. Srdačna, zlatno smeđom dlakom pokrivena sitna bića (naslovna stranica ovog SIRIUSA!) potpuno su osvojila ljubitelje Piperovih djela. Ako znamo da je Piper bio jedan od najomiljenijih suradnika časopisa Analog, jasno nam je zašto je Whelan uspješnim likovnim interpretiranjem Piperovog opusa pridobio izuzetno velik broj ljubitelja. Iako kritika bez razloga zapostavlja Pipera, ne smijemo zaboraviti da su upravo djela o rasi Fuzzy Sapiens posebno kvalitetna i da ih odlikuje odlična i zrelo izrađena karakterizacija protagonista s pozitivnim i negativnim crtama karaktera.

U tome je Piper nadmašio čak i izvrsnu spisateljicu Ursulu K. Le Guin koja je deset godina poslije u romanu Svijet se zove šuma (The Word for World is Forest. 1972) posegla za sličnom tematikom. Le Guinova je, naime, prilično površno prikazala upravo protagoniste s relativnim karakternim osobinama i nije im zbog izrazito crno-bijele karakterizaciie uspiela nadahnuti životnost.

H. Beam Piper, koji je prije dvadeset godlna u trenucima teške duševne depresije počinio samouboistvo, napisao je i treći roman o legendarnoj rasi Fuzzy Sapiens kojemu je donedavno bio izgubljen svaki trag. Jedan od značajnijih izdavačkih događaja u svijetu SF godine 1984. biio je upravo objavljivanje tog romana i bilo je neizbježno da ga ilustrira baš Michael Whe1an koji je svojom umjetničkom vizijom idealno dopunio Piperov književni predložak.

Jedan od osnovnih faktora koji su presudno utjecali na Whelanovu popularnost među ljubiteljima SF-a bile su ilustracije književnog opusa Anne McCaffrey koja je napisala niz bestselera na temu fantastičnog planeta Pern. U lim romanima spisateljica izvanredno slikovito opisuje ljudsko društvo koje živi u simbiozi sa zmajevima i uz njihovu pomoć poduzima vojne pohode i prepušta se zanosu leta. Whelan je 1978. godine pripremio jednoobraznu likovnu opremu za tri romana o planetu Pern, a 1984. godine je ilustrirao i četvrti. Whelan je iluslracije naslikao izuzetno detaljno i u skladu s književnim predloškom koji je pažljivo pročitao. U Pernskom ciklusu spomenimo samo ilustraciju Bijeli zmaj (The White Dragon. Del Rej 1978) prije svega zbog komercijalnog uspjeha jer je, po mišljenju stručnjaka, upravo Whelanova naslovna stranica na kojoj je u prvom planu prikazan bijeli zmaj, bitno pripomogla vrle uspješnoj prodaji

romana. S druge strane, pomnije razgledanje slike otkriva Whelanovu slabu točku jer je ilustracija preopterećena detaljima. Mladi američki ilustrator bi vjerojatne mogao posredovati veći umjetnički užitak kad se ne bi tolike posvećivao ilustriranju beznačajnih pojedinosti nego kad bi pokušao dostići veći stupanj emotivnosti pojedinih scena.

Iako Whelan danas pažljivo čita svaki književni predložak, on to nije uvijek činio. Na početku svoje karijere morao se često zadovoljiti kratkim sažecima tako da se jednom dogodilo da je na naslovnoj stranici prikazao glavnog junaka sa dvije ruke iako je iz sadržaja knjige očigledno da ima samo jednu. Tog podatka kao ni potanjeg opisa odjeće u sažetku nije bilo i Whelan sc poslije izlaska knjige našao u velikoj neprilici.

Michael Whelan je izuzetno plodan likovni stvaralac. U deset godina ilustratorske djelatnosti naslikao je preko 200 naslovnih stranica što je više nego što su mnogi SF ilustratori naslikali u cijelom svom životu. Potanji pregled statističkih podataka otkrit će da su najplodniji ilustratori, koji su uglavnom djelovali u periodičkoj štampi, Ed Emshwiller i Frank Kelly Freas koji su naslikali oko 270 ilustracija. Emshwillor koji je za svoj ilustratorski rad u pedesetim i šezdesetim godinama dobio čak pet Hugoa, ilustrirao je prvenstveno časopise dok je Freas u svojoj 35-godišnjoj ilustratorskoj karijeri dobio deset Hugoa a osim SF časopisa ilustrirao je i oko sto knjiga. Na samom vrhu produktivnih SF ilustratora nalaze se i pionir SF ilustracije Frank R. Paul koji je naslikao 183 naslovne stranice i Virgil Finlay čije su ilustracije ukrasile 106 časopisnih naslovnih stranica.

Navedeni podaci svjedoče da je Michael Whelan i te kako prisutan na SF ilustratorskoj sceni. Whelanov put kao i ilustratora na taj se način križao s mnogim piscima SF književnosti. Ilustrirao je djela Freda Saberhagena gdje je s izuzetnim umjetničkim nadahnućem prikazao bitke strojeva-ubojica i ljudske rase koja se u ratu koji traje nekoliko stoljeća, bori za goli život. Ogromni robot, koji se na naslovnoj stranici zbirko Posljednji neprijatelj (The Ultimate Enemy, Ace 1979), po maglovitoj pustinji približuje biljki simbolično prikazuje prijetnju svem životu. Whelan je vještom upotrebom perspektive prikazao neposrednost opasnosti koja se približava i svu grozotu metalnog ubojice a neizbježnost tragične sudbine doveo je do dramatičnog vrhunca naslikavši metalne ekstremitete koji se raširenim zglobovima iz magle pružaju prema osamljenom vjesniku života. Posebno nadahnuta naslovna stranica knjige Redovnik ubojica (Brother Assassin, Ace 1978) koja je isto tako nastala na osnovi Saberhagenova književnog predloška prikazuje robota odjevenog u redovnički haljetak koji

rukama u obliku kliješta drži razbijeni sat i gleda prema nama. Ilustracija je svojom sugestivnošću vrlo efektna i na suptilan način odražava komponentu vremenskog paradoksa književnog predloška. Whelan je bešćutnost i hladnoću stroja ubojice predočio nesimetrijom metalnog lica koje oštro odudara od ljudske odjeće. Slaba strana te vrlo sugestivne ilustracije je prije svega loše izgrađena pozadina koja u Whelanovom likovnom opusu predstavlja prije izuzetak negoli pravilo. Unatoč tome što je prilično rijetko koristio rasprskivač (airbrush) koji omogućava brzo i jednoliko nanašanje boje, u nekim je ilustracijama Whelan naslikao pozadinu s tolikom umjetničkom snagom i savršenom izrazitošću boje da ne možemo izbjeći sjećanje na nezaboravne sanjarske scene ilustratora Richarda Corbena. Pun razmah palete boja kojom je Whelan naslikao paklensko cijepanje prostora i vremena u romanu Zdenac Shiuana (Well of Shiuan, DAW 1977) spisateljice C. J. Cherryh možda je najzorniji primjer avanture likovnog gledanja američkog ilustratora koje se ostvarilo u gotovo sanjarskoj viziji mlade jahačice koja na konju, vitlajući čarobnim mačem, zahvata u same komponente vremena i prostora (poslednja omotna stranica ovog SIRIUSA).

Najkvalitetnija Whelanova djela malo izlaze iz njegova stvaralačkog opusa jer Ih nasuprot realističkoj ilustrativnoj komponenti karakterizira više simbolistički izraz. Naslovna stranica romana Dijete Zemlje (Earthchild, DAW 1977) Doris Piserehia prava je poetska oaza SF likovne umjetnosti. Whelan je glavnu junakinju tog odličnog književnog djela omotao prozirnom zelenom opnom prema kojoj se iz neobične morske mase dižu dvije plave ruke slične korijenima koje simbolički prikazuju interakciju junakinje s ostala dva aktera pripovijetke. Na žalost, prilikom konačne izrade naslovne stranice došlo je do manjih izmjena koje su nesumnjivo bile uvjetovane komercijalnim zahtjevima tržišta. Dok je original bio naslikan s različitim nijansama plave boje a u sredini je bila razapeta prozirna zelena opna s nagom djevojkom, na naslovnoj stranici knjige izašla je ilustracija sa šarenijom paletom boja što je razbilo homogenost tog likovnog djela. Whelan je povećao kontrast boja i gornji dio slike obojio bitno svjetlijim nijansama boja. Ako spomenemo i to da je nekakvom mrežom koju je naslikao na opni djelimice pokrio djevojčinu nagost, jasno je da se ilustratori moraju često pokoriti komercijalnim zahtjevima izdavačke djelatnosti.

Nadalje moramo spomenuti izvanredno prodornu naslovnu stranicu romana Joea Haldemana Sjećajući se svih svojih grijehova (Ali My Sins Remembered, Avon 1978) na kojoj je Whelan prikazao ljudski lik koji

kleči na tlu i čije je tijelo kao marioneta privezano za uzice dok na tlu oko njega leže ljudski obrazi koji su pali s njegova bezobličnog lica. Lik čovjeka koji bez lica grčevito bulji u nebo odražava potpunu dehumanizaciju i živi u svoj svojoj imaginativnosti. U toj SF ilustraciji se upravo demonski isprepleću pesimizam intelekta i optimizam' volje svakog čovjeka koji se sapet sponama vlastite nemoći uzalud bori za mjesto pod suncem.

Jedno od osnovnih pravila života je da uspjeh rađa uspjeh i zato nije čudio da su izdavači počeli angažirati petorostrukog dobitnika nagrade Hugo za likovnu opremu bestselera SF žanra. U nekoliko zadnjih godina Whelan je ilustrirao ova SF djela: Arthur Clarke: 2010, druga Odiseja (2010: Odyssey Two), Isac Asimov: Rub zadužbine (Foundation's Edge), Gordon Dickson: Konačna enciklopedija (The Final Encyclopedia), Robert Heinlein: Petak (Friday, Isaac Asimov: Roboti zore (The Robots of Dawn), Robert Heinlein: Job (Job) i mnoga druga. Ako imamo na umu da Robert Whelan redovito prisustvuje SF kongresima na kojima izlaže svoja djela i dolazi u neposredne kontakte s ljubiteljima SF, jasno je da svoja brojna priznanja nije dobio slučajno i da može i ubuduće računati s izdašnom podrškom mnogih ljubitelja SF žanra.

Žiga Leskovšek

(Sa slovenskoga: K. Poljak)

(Svršetak)

SF (i) film

• STATISTIKA:

Za statistiku tvrde da je jednako zanimljiva kao i čitanje telefonskog imenika. Ipak, zavirimo malo u brojke, jer one vrlo zorno pokazuju što se u toku jedne godine događalo u svijetu SF filma.

Najpoznatiji holivudsfcl filmski tjednik »Variety« objavljuje u svakom broju ranglistu filmova formiranu na temelju tjednih izvještaia o prihodima ostvarenim prikazivanjem u kino dvoranama SAD i Kanade. Iako takvo rangiranje nije pokazatelj umjetničkih vrijednosti pojedinog flima, podaci su zanimljivi, jer se na tim lislama pojavljuju uglavnom svi filmovi koji zaslužuju pažnju.

Od 425 filmova koji su se u toku pretprošle godine plasirali na tu listu,

njih 126 ili 29,8 posto pripadaju SF žanru. Film godine je davež u svemiru poznatiji pod imenom Povratak Jedija, koji je kompaniji 20th Century-Fox donio 275 milijuna dolara. Time je uz Ratove zvijezda. E. T. i Kradljivce izgubljenog kovčega postao najgledaniji film svih vremena. Slijede Ralne igre s prihodom od 100 milijuna dolara, Ottopussy (iz serijala o J. Bondu) i Superman III (po 70 milijuna). Nikad ne reci nikad (bondovski povratak S. Conneryja: 50 milijuna). Ralje III (trodimenzionalna tehnika, 48 milijuna). U vrhu su još Plavi Grom (40), Psycho II (38), i Allenov Zelig (30 milijuna). Slijede Mrtva zona, Tamni, kristal. Neobični osvajači, Projekt Moždana oluja, Krull (koji je propao: zaradio je 19 milijuna — prilično, ali ne i dovoljno jer je u nj uloženo 40).

Upada u oči da su prihodi rekordni (1.5 milijarde dolara), ali je snimljeno manje SF filmova nego prijašnjih godina. Nekoliko velikih projekata je propalo, što je smanjilo producentsku glad za supcrspektaklima.

• SNIMLJENO,

MOŽDA CEMO GLEDATI:
— Splash! (Pljus!) ljubavna priča osamdesetih godina. Ljupka sirena (Daryl Hannach) spašava mladog i lijepog utopljenika. Sirena ima sposobnost da uzme ljudsko obličje, ali najduže, za šest dana. Ako se nakon tog roka ne bi vratila u svoj poluriblji oblik, ostala bi zauvijek zarobljena u ljudskom liku. Zaljubivši se u mladića kojeg je spasila, odlazi a njim u New York I ondje... Tu simpatičnu komediju solidno je režirao Ron Howard, a posebno su hvaljeni podvodni kadrovi snimani na Bahamima.

— The Last Starfighlcr (Posljednji lovac) najavljen je kao bit sezone. Osamnaestogodišnji mladić Alex (Lance Guest) strastveni je igrač video igara, ali posebno voli automat koji simulira svemirske bitke. Nitko, pa ni Alex ne sluti da su automat podmetnula bića iz svemira kako bi procijenila sposobnosti pojedinaca i najbolje angažirala u stvarnom i krvavom intergalaktičkom ratu. Nije teško petpostaviti dokle je Alexa odvela njegova pretjerana strast ka video igrama. Možda se sadržaj čini poznat? To priznaje i redatelj Nick Castle: »Bit će to bolja animacija od one u 'Tronu'. U filmu koristimo 27 minuta vrhunske kompjuterske animacije izvedene na novom modelu grafičkog kompjutera. Boje su potpuno realne (za razliku od 'Trona'), a slika u cjelini djeluje stvarno.« Castleov prvijenac košta 13 milijuna dolara, od čega je 3 potrošeno baš na animaciju.

— Firestarler redatelja Marka Lestera obećava najviše. To je priča o

djevojčici koja posjeduje paranormalnu sposobnost da spali sve što zaželi. Takvo nešto teško može promaći vladinim ljudima i neprilike počinju. Film je trebao režirati J. Carpenter. Kad je podnio golem predračun (kao i za film Christine) uz njegovu već poznatu sklonost da ga probija i za 50 posto, producent se »ohladio« i film ustiipio Lesteru. Film je sniman sa dosta opreza, jer je tragedija koja se dogodila prilikom snimanja Zone sumraka još svima u tragičnom sjećaju. Kako je knjiga snimanja predviđala veliki broj pirotehničkih scena, s ekipom je, oboružana svim raspoloživim zaštitnim sredstvima, dežurala I vatrogasna ekipa sa dva specijalna vozila. Angažirana je odlična glumačka ekipa. Dovoljno je spomenuti imena kao George C. Scott, Martin Sheen. Art Carney, Louise Fletcher itd. Ipak glavna zvijezda tog filma je osmogodišnja Drew Barrymore, koju naša publika pamti kao malu sestricu iz filma E. I. Najsretniji je Stephan King koji sve više postaje fenomen američke SF kinematografije. Ovo mu je u posljednje dvije godine peta ekranizacija nekog romana (Cujo, Zona smrti, Christine, Djeca kukuruza). Dodamo li tome dotadašnjih pet realizacija, proizlazi da je preneseno na ekran doslovno sve što je King napisao.

• VIJESTI

— Brian De Palma vraća se SF-u s filmom Body Double. To je šokantna erotska priča za koju tvrde da će biti hit.

— Snima se četvrti nastavak filma Petak 13. Sto je previše, previše je. Ipak. nadu budi radni podnaslov filma Posljednji obračun.

— Mačje oči je naziv originalnog scenarija S. Kinga (opet on) kojeg će na platno prenijeti Lewis, Producent je Dino De Lauretiis.

— Povratak smrti neće režirati T. Hooper, već pisac scenarija Dan O. Bannon. Njemu će to biti rcžiserski debi. Hooper se tješi Knimajuć) fiim Svemirski vampiri.

— 2034 je klasična antiutopija garnirana s potrebnom dozom space opore. Planetu golemog energetskog potencijala kontrolira zli vlastodižac... Sadržaj ne obećava, ali kako je režija povjerena Rogeru Christianu (Oskar za umjetničku fotografiju u filu Ratovi zvijezda, te režija filma Sender). postoji mogućnost da iz ovog filma ipak nešto bude.

• SKANDALI:

Skandali su redovna pojava u svijetu filma, a od njih nije imun ni SF

žanr. Podsjetimo se samo na posljednja dva o kojima je SIRIUS pisao: pogibija troje glumaca prilikom snimanja filma Zona sumraka i povlačenja majstora za specijalne efekte J. Dykstre sa snimanja filma Dune. Ovih dana dobili smo i treći, ovaj put vezan uz ekranizaciju poznatog romana Normana Spinrada Bug Jack Barron. Scenarist toga filma, poznati pisac Harlan Ellison. otpušten je na izričiti zahtjev režisera Coste Gavrasa. Cijeli projekt zapao je u teškoće već prije toga, kad je Ned Tannan, predsjednik kompanije Universal koji je odobrio ovaj projekt, u međuvremenu dobio otkaz zbog slabog poslovanja. Kompanija i producent Lewis žele zataškala stvar, pogotovu otkako se saznalo da se za projekt zainteresirao i Robert Redford. Ellison je navodno otpušten, jer je Gavras smatrao da je to scenarij tipičan za SF pisca. Zvuči neobično, pogotovu kad se zna da je Spinradov roman klasični predstavnik dobre žanrovske literature. Stvari postaju josniie kad se uzme u obzir rad Coste Gavrasa. On je portao slavan dobivši Oskara za svoj prvi film Z. Otada održava imidž redatelja političkih filmova, no slavu svog prvog djela nije više dostigao. Njegov film Hanna K. (1983.) neslavno je propao kako kod kritike, tako i kod publike.

Ellison o tome kažer »Taj mi je posao plaćen i problem nije u novcu. Za sve vrijeme dok sam radio na scenariju nisam se uspio sastati s Gavrascm. Stalno je bio zauzet snimanjem svog posljednjeg filma i pbručio mi je da ću dobiti opširno pismo s njegovim prijedlozima u vezi sa scenarijem. Vrijeme je piolazito. a pismo nije stizalo. Šest mjeseci poslije dovršio sam scenarij i prodao ga producentu. Kako mi je Gavras još prije rekao da je zadovoljan predloškom, zaključio sam da on želi atmosferu kakva je prisutna u romanu pa sam je prenio u scenarij. Tek nedavno sam čuo da je izjavio kako rnoj scenarij nema nikakvu 'viziju' te da on ne želi snimati SF. nego politički fiim. A nikad mi nije ni pokušao reći što zapravo želi.

Tako je Ellison konačno otpao, no izjavio je da će zatražiti od Spin-rada dopuštenje da scenarij objavi kao knjigu. Možda je najbolji komentar te afere dao sam Ellison kad je rekao: »Bez obzira na to što će Gavras snimiti, sasvim je sigurno da u tome nećemo prepoznati Bug Jack Barrona kakvog znamo i volimo.«

Boris Marini

Za SIRIUS...

= Između samo tridesetak(!) priča koje ste poslali SIRIUSU u toku studenoga, samo njih tri, dragi čitatelju, imaju »ulaznicu« na njegove stranice, i sve tri su minijature: SAM BOG TO ZNA hoće li Vaša priča biti aktualna kad bude objavljena, no valjda će slučajeva Srećković biti i tada. BANKA je dobra, ali skraćena za pola prve stranice. RIJEČ UREDNIKA je dobra parodija.

= I to je sve. Ostalo:

...nije za SIRIUS

= Najprije, priče koje su dobre, no ne mogu biti objavljene dok se ne uklone neke greške. ČUVAJ MI SINOVE ima bar dvije nelogičnosti: kronokonektorom ne zna upravljati njegov stvaralac, a zna kradljivac, i, zar na mjestu Beograda nije i prije dolaska Slavena postojao grad — Singidunum? STRIJELAC ima ponešto atmosfere i stila, no prilično je nejasan (pitanja tko, kako i zašto ostaju neodgovorena) a ima i veliku nelogičnost: glavni junak ne sjeća se da se spustio s drugovima, a Strijelac ga tada još nije pogodio i oduzeo mu prošlost. MOJ DUG ČOVJEČANSTVU: Prerada neuspjela, još je predugo, skratiti na pola, naslov nema veze s pričom. ANTI-WHISKEY dobro pisan, naročito prizori nestanka i povratka, no loše je pseudoznanstveno objašnjenje i to treba sasvim izmijeniti. KONJICA također: ako starac upravlja olujom, kako onda ne može slijediti izvanzemaljce: ZEMLJINA RADOST: sve je u priči OK, osim jednoga: brodove ne mogu voditi nedorasli. STANIŠTE BOGOVA je dobra, zanimljiva i uzbudljiva priča, no osim činjenice da je ipak malo preduga sadrži i dvije nelogičnosti: imaju TV za prijem sa satelita a nemaju radio kojim bi pozvali u pomoć; ljudi mrtvi hladni promatraju kako im drugovi oboljevaju te umiru i pogibaju, a i ne pokušavaju ih spasiti (zašto nisu pozvali u pomoć vojne helikoptere, koji zuje oko njih? A znam zašto: nisu Imali — radio!)

= Vaše priče koje tmalu čisti »ne« i nisu tako brojne. Evo ih: VRHUNSKA ZABAVA ima poznatu temu i nezrelu obradu. Savjet: mnogo čitati, vježbati i javiti se ponovo za koju godinu. ROBOT također poznata tema (ljudi kao roboti robota), obrada bolja, no usavršavajte stil. BOJA je nezrela, a ima i logičkih grešaka te lošu karakterizaciju. KRAĐA MOZGOVA nema ideje, obrade, pa ni logičan kraj. ULOG: poznata tema, svršetak nejasan, stil previše rastrgan. ČETVRTA bi bila dosta dobra

ljubavna priča kad bi se iz nje izbacili sf elementići. KOVČEG je pun dobroga štosa i obrade, no nije dovoljno težak za SIRIUS; ponudite ga nekom omladinskom listu i — svakako nastavite pisati! TROBOJ je očito pod utjecajem Russellovih »Izmijenjenih stanja«, no nema dovoljno sf elemenata, a ima previše filozofsko-religijskih razglabanja. ZUBI POKUSNOG PACOVA: jedan tanjur ne čini sf (a priča i inače ne valja). SAFAH II je loša varijanta mnogo bolje priče s istom temom (AIDS kao oružje svemiracn). KAKO JE PROPALA INVAZIJA je simpatična pričica, ali nedozrela za SIRIUS; svakako nastavite pikati, posavjetujte se s nastavnikom književnosti i jezika. BRODOLOM je prepričani crtani vic objavljen u Galaksiji i drugdje. SVET-INZENJERING je pokušaj vica na prastaru temu (one, two, three, four... thousandti put: Neki bude svjetlo! — I bi svjetlo!). VSELENSKI GURMANI imaju nategnute dijaloge, plitak i ni malo smiješan humor i hrpu nelogičnosti. SRECEN KRAJ se koristi starom i obrađivanom temom (svemirci odvode čovjeka na proučavanje i vraćaju ga nakon sto godina) lošim stilom i obiljem logičkih grešaka. RDECELASEC je zanimljiva priča, naročito svježe ideje (ampula!), no Svet legije u njoj nije ni najmanje uvjerljiv, nedostaju razlozi za protagonistov bijeg (zar samo zbog ranoga ustajanja i problema sa svježim pecivom bježati iz svijeta savršenoga mira u svijet rata i patnji) Dakle: premalo motiva; previše filozofiranja i pojedinosti nevažnih za priču. ODDELEK. L-121 je neuspjeli pokušaj humorističke crtice. Posve je nejasno zašto je toliko prostora posvećeno stvaranju golemoga mozga. Svršetak naivan. PRIJAVA št. 8484: prosječan čitalac uopće ne shvaća o čemu je riječ u priči, toliko je nejasna; možda bi nakon destak mučnih čitanja zaključio da je to nekakva igra riječi na račun sudova. Istraga, prijava i si. POSLEDNJI PARNOG: priči nedostaje toka pripovijedanja, neživotna je i previše prodikuje. Osobnost glavnoga junaka treba bolje razraditi, manje crno-bijelo. Štos na kojemu se osniva priča preslab je za tu ulogu.

= Na kraju, uputa za Vas, dragi čitatelju, ako Vam je promakla u dosadašnjim SIRIUSIMA: svoje priče tipkajte samo s jedne strane papira s proredom (30 redaka na stranici), s lijeve strane papira ostavite 4—5 cm praznoga prostora. I: šaljite što više priča —

Vaš B. J.